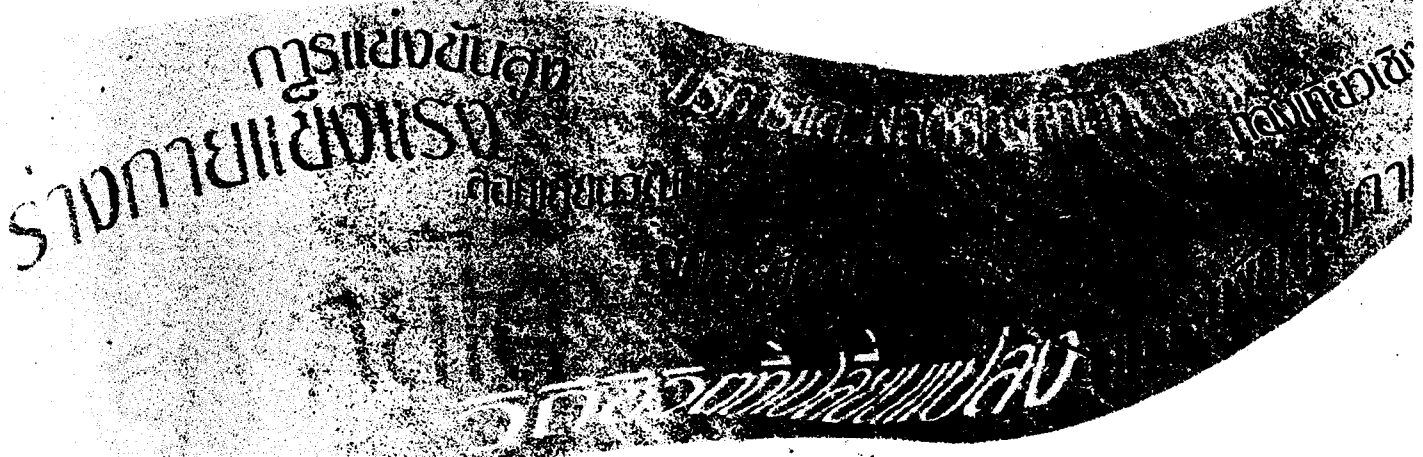

สถานการณ์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

Situation and impact of health tourism in Khon Kaen Municipality

วจ
G
156.5
.H4
น743

ผศ.ดร.นุศราพร เกษสมบูรณ์

ดร.กรแก้ว จันทภาษา

ผศ.สุขุมวิทย์ ไสโสภณ

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ISBN : 978-974-992-97-5

๕.๖

ได้รับอธิปไตย

สถานการณ์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น

๐ ๖ ๑๓๑๒๕๕๕๕
๐ ๑ ๑๖๕๘๕๑๔๙

ผศ.ดร.นุศราพร เกษสมบูรณ์

ดร.กรแก้ว จันทภาษา

ผศ.สุขุมวิทย์ ไสโสภณ

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ISBN : 978-974-992-97-5

คำนำ

ปัจจุบันคนไทยให้ความสนใจดูแลสุขภาพของตนเองโดยใช้วิถีธรรมชาติเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ
ทรัพยากรและภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมที่มีอยู่ กอปรกับนโยบายของรัฐ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ
ส่งผลให้เกิดรูปแบบแนวใหม่ในประเทศไทย นั่นคือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่
เกี่ยวข้องกับสุขภาพในหลายมิติ ส่งต่อคนไทยในภาพรวมในเชิงบวก และลบ รวมถึงภาพรวมด้าน
เศรษฐกิจ สังคม

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
ประชาชนในฐานะเจ้าของบ้าน และนักท่องเที่ยว จำเป็นต้องมีเครื่องมือหรือนวัตกรรมทางสังคมที่
สามารถป้องกันและแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบในแง่ลบที่อาจจะเกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพด้วย

รายงานฉบับนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาผลกระทบเชิงบวกและลบที่มีผลต่อวิถีชีวิตของบุคคล
ชุมชน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับสุขภาพ และพัฒนาทางเลือกเชิงนโยบายที่เอื้อ
ต่อการมีสุขภาพที่ดีและยั่งยืนในอนาคต

คณะผู้วิจัยหวังว่า การศึกษาสถานการณ์และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขต
เทศบาลนครขอนแก่นครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายต่างๆ ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจเรื่องนี้

คณะผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาด้านการณ้และผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
ครั้งนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและสนับสนุนของบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่

- หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของเทศบาลนครขอนแก่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พระคุณเจ้าผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติทุกคน ที่เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สำคัญของนครขอนแก่น
- คุณจริยา พิรัชต์คำ คุณสุปราณี พิรัชต์คำ คุณบุษกร เขจรภักดิ์ คุณรัตนา เอิบกิ่ง คณะผู้ช่วยนักวิจัย และผู้ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามทุกท่าน ที่ทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี
- ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาครั้งนี้

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวยังสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ประเมินผลกระทบต่อสุขภาพที่คาดว่าจะเกิดจากพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยังสุขภาพ และศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวยังสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ

วิธีการศึกษา : เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ประกอบด้วย (1) การศึกษาสถานการณ์ ใช้การสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เจาะลึก ในหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว (2) ศึกษาผลกระทบต่อสุขภาพและปัจจัย ใช้การสัมภาษณ์ จากการสุ่มแบบบังเอิญ ในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศระหว่างเดือนธันวาคม 2548 - มีนาคม 2549 จำนวน 200 ราย และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ ทางโทรศัพท์ ในประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพ

ผลการศึกษา : 1) สถานการณ์การท่องเที่ยวยังสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 25 - 50 ปี มีอาชีพ นักเรียนหรือนักศึกษา ข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาท่องเที่ยว คือ เพื่อพักผ่อน (ร้อยละ 36) รองลงมาคือ ประชุม/สัมมนา (ร้อยละ 22) กิจกรรมท่องเที่ยวยังสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น แบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ได้แก่ สปาเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อสุขภาพ และนวดเพื่อเสริมสวย 2) สपोर्टคลับ 3) ศูนย์ปฏิบัติธรรม และ 4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่นิยมมากที่สุด คือ "การพูดปากต่อปาก" ผ่านทางญาติ / เพื่อน (ร้อยละ 11) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการการท่องเที่ยวยังสุขภาพในรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร

2) ผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว : ผลกระทบเชิงบวก พบว่า กลุ่มผู้รับบริการ น่าจะมีสุขภาพที่ดี จากการได้รับบริการและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ดี มีคุณภาพ กลุ่มผู้ให้บริการ จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จากการมีงานทำเพิ่มรายได้ และก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ระหว่างคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสุขภาพยังเป็นการกระตุ้นตลาดการท่องเที่ยว เกิดการถ่ายทอดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก สร้างความภาคภูมิใจต่อการนวดไทย ผลกระทบเชิงลบ พบว่า กลุ่มผู้รับบริการ อาจได้รับผลกระทบจากผลข้างเคียงต่อสุขภาพจากการรับบริการ กลุ่มผู้ให้บริการ อาจได้รับผลกระทบจากการเกิดโรคติดต่อจากผู้รับบริการ ขาดความมั่นใจในทักษะการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และเกิดการเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ นอกจากนี้ยังอาจก่อให้เกิดการแข่งขันด้านการลงทุน นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการ

3) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวยังสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ พบว่าปัจจัยที่สำคัญได้แก่ นักท่องเที่ยวกลุ่มที่รับรู้ข่าวสารทางหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ ผู้ที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างมั่นคง เช่น ข้าราชการ พนักงานบริษัท เป็นต้น มีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น

ข้อเสนอแนะ : เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวยังสุขภาพส่งผลกระทบต่อสุขภาพน้อยที่สุด ควรมีการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรท่องเที่ยวยังสุขภาพ เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานต่อไป

ABSTRACT

Objectives: 1) To study the situation of health tourism in Khon Kaen municipality, 2) to assess health impacts of health tourism activities and 3) to analyze factors related to needed activities of health tourism.

Methodology: Descriptive study design was performed. Focus group and in-depth interview of tourism organizations, entrepreneurs and tourists was done to describe the health tourism situation. Face-to-face interview with accidental sampling, among Thai and foreign tourists, during December 2005-March 2006 was done to achieve the second and third objectives. Telephone interview of health tourism entrepreneurs was also used to provide more details about the health impacts.

Results: 1) **The health tourism situation:** Most of the tourists were female, aged 25-50, student or government or public enterprise officers. Their main objectives of traveling were relaxation (36%) and meeting or seminar (22%). The health tourism activities in Khon Kaen municipality could be divided into 4 types as follows: 1) health promoting services i.e. spa, health message and beauty message 2) sport club 3) meditation center and 4) health food restaurant. Direct to consumer by friends or relatives was the most popular way for public relations (11%). Spa, massage and herbal sauna were the most popular services among tourists.

2) **Possible positive & negative health impacts:** Tourists thought that their health would be getting better after receiving the health promoting services or consuming health food. Among provider groups, they mentioned about better quality of life from getting higher income, good public images and cultural exchange between Thai and foreign tourists. In addition, health tourism would expand tourism market, convey Thai cultural to the tourists and be proud of Thai massage. Possible negative health impacts were the followings: adverse health effects in consumers, receiving contact infection in providers and having more concern about English communication. More competitive environment may be occurred and can create conflicts within this business.

3) **Factors related to the needs of spa, massage and herbal sauna:** Tourists who have secured jobs such as government or private company officers and tourists who usually read health books were the group mostly needed the services.

Recommendations: A health tourism organization network should be established to jointly set up the accreditation system in health promoting service entrepreneurs. This is to ensure good quality services and to reduce negative health impacts.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
Abstract	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 ระยะเวลาในการดำเนินงาน	2
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	4
ตอนที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	
2.1 นิยามศัพท์	5
2.2 ความเป็นมาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	5
2.3 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	6
2.4 นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	7
2.5 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจากการท่องเที่ยว	8
ตอนที่ 2 สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	
2.6 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	16
2.7 แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	21
ตอนที่ 3 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	
2.8 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	23
2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา	38

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	40
3.1 ระเบียบวิธีวิจัย	40
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล	44
บทที่ 4 ผลการศึกษา	45
4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบัน	45
4.2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	65
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	104
5.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	104
5.2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	108
5.3 ข้อเสนอแนะ	112
เอกสารอ้างอิง	113
ภาคผนวก	115

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สรุปยอดผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และสูญหาย ถึงวันที่ 14 มกราคม 2548	9
ตารางที่ 2 ประมาณการณ์รายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวสุขภาพทั่วโลกระหว่างปี 2543-2563	17
ตารางที่ 3 ประมาณการณ์รายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวสุขภาพในประเทศไทย ปี 2545-2549	17
ตารางที่ 4 โอกาสและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	19
ตารางที่ 5 จุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	20
ตารางที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	26
ตารางที่ 7 มิติ 4 ด้านของสุขภาพที่ควรประเมินว่าจะได้รับผลกระทบหรือไม่	29
ตารางที่ 8 ตัวอย่าง "ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ" ของกระทรวงสาธารณสุข ประเทศแคนาดา	30
ตารางที่ 9 ตัวอย่าง "ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ" ของประเทศอังกฤษ	32
ตารางที่ 10 เกณฑ์การประเมินหรือระบุความสำคัญของผลกระทบ	34
ตารางที่ 11 รายการตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ	37
ตารางที่ 12 ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม	41
ตารางที่ 13 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก	42
ตารางที่ 14 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์	43
ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามลักษณะประชากร	45
ตารางที่ 16 วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว	48
ตารางที่ 17 ตัวอย่างสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่บริการในเขตเทศบาลนครขอนแก่น	56
ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามพฤติกรรมการท่องเที่ยว	66
ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามพฤติกรรมสุขภาพ	68
ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามความต้องการรูปแบบพฤติกรรม การดูแลสุขภาพในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น	70
ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจาก การพัฒนาการทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	71
ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการ พัฒนา Sport Club ยกกำลังภายในโรงแรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	73
ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการ พัฒนา การยกกำลังภายในสวนสาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	76
ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการ	79

พัฒนา การรับประทานอาหารชีวจิตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	
ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนาการรับบริการเสริมสุขภาพในโรงพยาบาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	82
ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การฝึก โยคะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	85
ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	88
ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับลักษณะทางประชากรของนักท่องเที่ยว	96
ตารางที่ 29 การเปลี่ยนรหัสตัวแปรตั้งต้นเป็นแบบคัมมี(dummy variable) เพื่อใช้ในการพยากรณ์	98
ตารางที่ 30 สมการถดถอยลอจิสติกตั้งต้น	100
ตารางที่ 31 ค่าสถิติในการตรวจสอบความตรงของ โมเดล	101
ตารางที่ 32 ปัจจัยที่สามารถพยากรณ์โอกาสในการเดินทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา/ นวดผ่อนคลาย/ อบประคบสมุนไพร	102

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	22
แผนภาพที่ 2 รายละเอียดของขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพทั้ง 6 ขั้นตอน	25
แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา	39
แผนภาพที่ 4 การกระจายของสถานบริการเพื่อสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น	56

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและความเป็นมา

ปัจจุบันคนไทยให้ความสนใจดูแลสุขภาพของตนเองโดยใช้วิถีธรรมชาติเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทรัพยากรและภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมที่มีอยู่ ส่งผลให้เกิดรูปแบบแนวใหม่ในประเทศไทย นั่นคือการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นพบปะสังสรรค์ เพื่อมุ่งเน้นการดูแลสุขภาพ การบำบัดผ่อนคลายด้วยการนวดในรูปแบบต่างๆ การบำบัดด้วยน้ำ กิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น การฝังเข็ม การนึ่งสมุนไพร โยคะ โทชิ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ทำให้เราได้ศึกษารวมชาติเกี่ยวกับพืชพันธุ์ อาหารเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการใช้สมุนไพร¹

ผลการสำรวจทัศนคติของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวต่อการระเบิดในอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ในเขตกรุงเทพ มหานครและปริมณฑล จำนวน 405 ราย โดยมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยและหอการค้าไทย ใช้วิธีสัมภาษณ์และสอบถามผู้ประกอบการทางโทรศัพท์และลงภาคสนาม ตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม ถึง 27 ตุลาคม 2545 โดยแยกเป็นผู้ประกอบการร้านอาหาร (ในแหล่งท่องเที่ยว) จำนวน 180 ราย (44.44%) ธุรกิจทัวร์และจำหน่ายตั๋ว 112 ราย (27.66%) ธุรกิจขายของที่ระลึกและร้านหนังสือ 48 ราย (11.86%) ธุรกิจโรงแรม 41 ราย (10.12%) และอื่นๆ 24 ราย (5.93%) พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในประเทศไทย อันดับแรกคือ วัฒนธรรม โบราณสถานของประเทศไทย รองลงมา ได้แก่ สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ความมีอัธยาศัยดีของคนไทย สถานบันเทิงในยามค่ำคืน แหล่งจำหน่ายสินค้าเหมาะสำหรับติดต่อกิจ และท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพตามลำดับ²

ความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ กอปรกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ช่อม่อให้เกิดผลกระทบต่อคนไทยในภาพรวมในเชิงบวกและลบ ทั้งส่วนผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประชาชนในฐานะเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว

ถ้ามุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน สังคมไทยจำเป็นต้องมีเครื่องมือ หรือ นวัตกรรมทางสังคมที่สามารถป้องกันและแก้ไขหรือบรรเทาผลกระทบในแง่ลบที่อาจจะเกิดจากการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพดังกล่าว

¹ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health & Spa). [cited 22 April 2006]; Available from: URL:

<http://www.welcome2thai.com/activities/health/health.th.html>

² [cited 23 August 2004]; Available from: URL: http://www.utcc.ac.th/informations/poll/01_11_2002.htm

“การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ” เป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีศักยภาพ ที่ช่วยทำให้การดำเนินการ เป็นไปอย่างโปร่งใสและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น เป็นเครื่องมือที่จะช่วยเสริมสร้าง ความรู้ความเข้าใจของสังคมเรื่องผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อมีการตัดสินใจทางนโยบาย ทำให้สามารถ มองเห็นทางเลือกในการสร้างมาตรการป้องกันความเสี่ยงทางสุขภาพ ไม่มุ่งเน้นเฉพาะการสร้างการเติบโต ทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักจะมีผู้ได้ประโยชน์เพียงบางกลุ่ม แต่ปล่อยทิ้งปัญหาให้กับคนที่ด้อยโอกาสและเป็น ภาระต้นทุนแก่สังคมโดยรวม

ดังนั้น การศึกษาในโครงการนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาผลกระทบเชิงบวกและลบที่มีผลต่อวิถีชีวิต ของบุคคล ชุมชน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับสุขภาพ และพัฒนาทางเลือกเชิง นโยบายที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีและยั่งยืนในอนาคต โดยศึกษาผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment) จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและนักท่องเที่ยว
2. เพื่อประเมินผลกระทบเชิงบวกและลบต่อสุขภาพ ที่คาดว่าจะเกิดจากพัฒนาให้เป็น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยง กับสุขภาพ โดยพิจารณาจากความห่วงกังวลของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและนักท่องเที่ยว
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ต้องการ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้ง ดำเนินการ ในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการ พัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.4 ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 ปี ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ.2548 – เดือนกันยายน พ.ศ.2549

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ด้านวิชาการ

- เป็นแนวทางการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว
- ได้องค์ความรู้ใหม่ด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2. ประโยชน์ต่อสถาบัน

- เกิดการประสานงาน สหสาขาวิชาการ รวมถึงประชาชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานราชการ นักวิจัย ประชาชน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานราชการได้รับการถ่ายทอดแนวคิดการประเมินผลกระทบ นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อคนไทยทุกฝ่าย

3. ประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ

- เป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการวางแผน พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การประมวลองค์ความรู้ครั้งนี้มุ่งศึกษาประเด็นต่อไปนี้

1. นิยามศัพท์ ความเป็นมาของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
2. สถานการณ์ และแนวโน้มของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
3. การประเมินผลกระทบทางสุขภาพและกรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีการทบทวนวรรณกรรม

1. ทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. ค้นคว้าข้อมูลจากฐานข้อมูลในอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้คำหลัก คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) สถานการณ์การท่องเที่ยว (Travel Situations) ผลกระทบจากการท่องเที่ยว (Impact on travel)

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย ประกอบด้วย 3 ตอน แต่ละตอนประกอบด้วยประเด็นสำคัญดังนี้

ตอนที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- 2.1 นิยามศัพท์
- 2.2 ความเป็นมาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- 2.3 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- 2.4 นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourists)
- 2.5 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

- 2.6 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- 2.7 แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตอนที่ 3 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

- 2.8 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
- 2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตอนที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2.1 นิยามศัพท์

สุขภาพ (Health) คือ ภาวะที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 มิติ คือ สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม และสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางปัญญา

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ³ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและหรือ การบำบัดรักษาฟื้นฟู

การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ⁴ คือ การท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติเรียนรู้วิถีการใช้พลังงานจากธรรมชาติบำบัด และเสริมสร้างสุขภาพร่างกายและจิตใจให้สดชื่นผ่อนคลาย และนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นิยมจัดเดินทางไปพักผ่อนต่างจังหวัดใน โรงแรม รีสอร์ท หรือ ศูนย์สุขภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นิยามการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ การท่องเที่ยวแบบองค์รวมในการส่งเสริม ป้องกัน ฟื้นฟู และการบำบัดรักษา ที่ทำให้เกิดความสุข ความเพลิดเพลินทางกาย ใจ สังคม และปัญญา ก่อให้เกิดความสมดุลของชีวิต มีความต่อเนื่อง และมีทางเลือกที่หลากหลาย ซึ่งอาจเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา กีฬา การบริการด้านสุขภาพต่างๆ การผจญภัย และการทำนันทนาการ เป็นต้น

2.2 ความเป็นมาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีความสนใจและส่งผลกระทบบนด้านบวกต่อการท่องเที่ยวและประชาคมโลก เนื่องจากประสพผลดีของการท่องเที่ยวนี้ คือ การบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกายและสุขภาพจิต มีโอกาสสังสรรค์ทางสังคมกับผู้อื่นในระหว่างการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการรักษาสุขภาพมาสู่การเสริมสร้างคุณภาพให้สมบูรณ์ด้วยตนเองมากขึ้น การทำจิตใจให้สงบหรือการใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรที่มีผลกระทบข้างเคียงน้อย

ในระยะเวลาสองสามปีที่ผ่านมา คนไทยเริ่มให้ความสนใจในเรื่องสุขภาพเพิ่มขึ้นจึงทำให้เกิดการคิดค้นรายการนำเที่ยวแบบใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ได้จัดให้มียุทธศาสตร์ส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยว และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 ได้มอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุข

³ อารัญ บุญชัย และจินตนา คันศรวิฑูร.ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism): จุดขายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย.วารสารเศรษฐกิจและสังคม.2546 ; 40,5 (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2546).22-27

⁴ ถนนหนทาง.การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism).วารสารถนนหนทาง.2543. (ธ.ค. 2543) 72-73.

กำหนดแผนยุทธศาสตร์สนับสนุนให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพของเอเชีย ตามนโยบายการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งได้มีการกำหนดเป้าหมายกลุ่มผลผลิต (Product Line) ไว้ 3 กลุ่ม คือ บริการด้านการแพทย์ (Medical Service) บริการส่งเสริมสุขภาพ (Alternative Health Service) และผลิตภัณฑ์สุขภาพและสมุนไพรไทย (Herbal Product) เพื่อพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ มาตรฐานการให้บริการและส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวประเภทนี้ให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักอีกแหล่งหนึ่งของประเทศ¹

2.3 ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว¹ ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) เป็นการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในที่พักรวมหรือนอกที่พักรวม มีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

2) การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) เป็นการแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐาน

2.3.1 รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1) การบริการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่

- การนวดแผนไทย ด้วยการสัมผัสหรือคบบริเวณที่เจ็บ
- การนวดเท้า เป็นการนวดตามแนวเส้นเอ็น 10 เส้น โดยกระตุ้นเส้นสายให้ลมเดินสะดวก
- การอบ/ประคบสมุนไพร ด้วยการอบไอน้ำผสมกลิ่นหอม/ประคบไอร้อนจากพืชสมุนไพร
- สุวคนธบำบัด (Aroma Therapy) คือ การส่งเสริมสุขภาพและการบำบัดด้วยกลิ่นหอม
- การบริการอาบน้ำแร่หรือสปา (Spa) เป็นวิธีการที่นิยมกันมากในประเทศไทย
- วารีบำบัด (Water Therapy) เป็นการออกกำลังกายในน้ำ หรือ Hydrotherapy
- การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน โดยอาศัยท่าทางการเคลื่อนไหวกับการหายใจเป็นหลัก
- การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสตร์ (Buddhist Meditation) เป็นวิธีการฝึกจิตผ่อนคลายให้มีสุข

2) การบริการผลิตภัณฑ์สุขภาพ ประกอบด้วย

¹ วิทยา โอฬารคัมภีร์ และอารัญ บุญรัช.ท่องเที่ยว : บทบาทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย.วารสารเศรษฐกิจและสังคม.2546 ; 40,5 (พฤศจิกายน ธันวาคม 2546). 7-11

• การบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

• ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม

เมื่อพิจารณาตามกิจกรรมเชิงสุขภาพ⁶ ได้แก่

- 1) การสนทนาสุขภาพ (Health Talk) เน้นการสนทนาที่สร้างชีวิตให้ยืนยาวและการใช้สมุนไพร
- 2) วิถีชีวิตไทย (Basic Thai Lifestyle) เช่น สมุนไพร การฝึกจิต
- 3) การออกกำลังกายแบบไทย (Exercise Aerobic Thai Chances)
- 4) ภาษาและวัฒนธรรมไทย (Language & Culture)
- 5) การสังสรรค์และนันทนาการ (Night Party & Recreation)
- 6) ศิลปะไทยและหัตถกรรมไทย (Art & Handicraft)
- 7) การสัมมนา (Group Seminar)
- 8) ภูมิปัญญาไทย (Traditional Thai) เช่น นวดแผนไทย สมุนไพร การปรุงอาหารไทย
- 9) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-Tourism)

ในการศึกษารังนี้ แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวเชิงฟื้นฟูสภาพและบำบัดรักษา เช่น สถานฟื้นฟูผู้สูงอายุ สถานนันทนาการ
- 2) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ เช่น Fitness club, Sport club, สวนสุขภาพ ร้านนวด
- 3) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและความงาม เช่น คลินิกศัลยกรรมและความงามต่างๆ
- 4) ผลิตภัณฑ์สุขภาพและสมุนไพรไทย เช่น ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ร้านค้าสมุนไพร
- 5) สปา เช่น การบริการอาบน้ำแร่ กิจกรรมสวนบำบัด ธาราบำบัด ห้องอบไอน้ำ ห้องชาวน้ำ
- 6) สถานวิปัสสนากรรมฐาน

2.4 นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourists)

มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้⁶

- 1) กลุ่มผู้ไม่ป่วย ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไป นักธุรกิจ นักการทูต
- 2) กลุ่มผู้สูงอายุชาวต่างประเทศ ที่จะมาดำรงชีวิตหลังเกษียณอายุ 3-6 เดือน ต่อปี
- 3) กลุ่มผู้ป่วยประเทศเพื่อนบ้าน ที่จะใช้บริการทางการแพทย์ที่คุณภาพและเทคโนโลยีสูงกว่า
- 4) กลุ่มผู้ป่วยในประเทศพัฒนา ที่จะใช้บริการทางการแพทย์ที่ราคาข่อมเขากว่า
- 5) กลุ่มผู้ป่วยที่ควบคุมโรคได้ ประสงค์ใช้บริการฟื้นฟูสุขภาพและพักผ่อน

⁶ สมทรง รัชนีแก้ว และคณะ. กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 2542 ; 8.4 (ตุลาคม - ธันวาคม 2542)

2.5 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจากการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย เช่น สภาพอากาศ สภาพแวดล้อม อาหาร ภาษา วัฒนธรรม หรือแม้แต่วิถีชีวิตก็ยังส่งผลกระทบทำให้เกิดผลทางด้านบวกและด้านลบแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างง่ายดาย เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าทำให้อุปสรรคในการเดินทางหมดไป แต่อาจทำให้เกิดการแพร่กระจายของโรคหรือผู้ป่วยที่มีปัญหาด้านจิตใจหรือโรคทางจิตเวชด้วย⁷

2.5.1 ผลกระทบทางสุขภาพกาย

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพกายของนักเดินทางท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก อันจะนำมาซึ่งการเจ็บป่วยที่เกิดจากการเดินทางท่องเที่ยว โดยปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ⁸ ได้แก่

1) สภาพภูมิอากาศ

ขณะเดินทาง ภูมิอากาศที่ผิดปกติมาก จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้เดินทางได้หลายประการ ดังนี้

- อุณหภูมิอากาศร้อนจัดหนาวจัด มีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของผู้ที่เดินทางไม่ว่าจะเดินทางเท้า ใช้สัตว์พาหนะ โดยสารรถ เรือ หรือแม้ทางเครื่องบินที่ไม่มีการปรับอุณหภูมิอย่างเหมาะสม

ในกรณีอากาศเย็นจัด แม้ผู้เดินทางจะมีเสื้อผ้าช่วยให้ความอบอุ่น ก็ยังไม่พอเพียง อาจทำให้เจ็บป่วยได้ตั้งแต่เป็นหวัดธรรมดา ปวดบวม จนถึงหนาวตายได้ การเดินทางบนหิมะเป็นเวลานานๆ ก็อาจทำให้ปลายมือ ปลายเท้า คายจากขาดเลือด ไปเลี้ยง เหตุความเย็นจัด (Frostbite) และอาจตาบอดจากกระจกตาถูกทำลายโดยรังสีเหนือม่วงที่สะท้อนจากหิมะ การบาดเจ็บจากพายุลูกเห็บก็มีรายงานเสมอๆ นอกจากนี้ อากาศหนาวจัดทำให้เกิดหมอกหนา จึงเกิดอุบัติเหตุต่อการเดินทางทั้งทางบก (เช่น รถชนกัน) และทางทะเล (เช่น เรือชนกัน)

อุณหภูมิที่สูงมากๆ ทำให้มีการเสียน้ำเกลือแร่ของร่างกายจนถึงเสียชีวิตได้ เช่น ผู้ที่เดินทางในทะเลทราย ผลกระทบความร้อนจากการสัมผัสแสงแดด ทำให้ผิวหนังไหม้ (Sunburn) และอาจเกิดอาการเป็นลมเหตุแดด (heatstroke) ได้

- พายุรุนแรง ก็มีผลทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตาย เช่น เหตุการณ์ที่แหลมตะดุมทุกเมื่อปี 2510 และมหันตภัยในต่างประเทศ (ทอร์นาโด) คลื่นลมจัดในทะเล ก็ทำให้เกิดเรืออัปปางได้ เช่น เหตุการณ์เรือ

⁷ นพพร ธีรวิวัฒน์กุล. จิตเวชศาสตร์การเดินทาง. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 2545 ; 11.4 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2545). 420-426.

⁸ สมรัช บวรภักดีและนิตยา จันทร์เรือง มหาล. การเดินทางกับผลกระทบต่อสุขภาพ 3. วารสารวิชาการ สาธารณสุข. 2546 ; 12.2 (มีนาคม - เมษายน 2546). 185-192.

ท้องที่ขวกลับจากเกาะล้านสู่เมืองพัทยาเมื่อหลายปีก่อน คลื่นยักษ์สึนามิที่เกิดขึ้นที่ 6 จังหวัดตอนใต้ของประเทศไทย เมื่อเดือนธันวาคม 2547 ที่ผ่านมาก็ทำให้ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นี้อย่างมากมาย

- ผ่นตกหนักทำให้เกิดน้ำท่วม น้ำป่าไหลหลากลงมาพร้อมกับโคลนดิน หิน และท่อนไม้จากบนเขา อันเป็นข่าวอยู่เนืองๆ ซึ่งอาจทำให้นักท่องเที่ยว นักเดินทางประสบเคราะห์กรรมร่วมไปถึงคนในชุมชนด้วย

ตัวอย่าง ผลกระทบทางสุขภาพที่เกิดจากสภาพอากาศ

...จังหวัดชายฝั่งทะเลอันดามันทั้ง 6 จังหวัด ที่ประสบภัยจากคลื่นยักษ์ สึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 นั้น ประสบความเสียหายทั้งชีวิต และทรัพย์สินเป็นจำนวนมากมหาศาล ทั้งความเสียหายที่เกิดกับผู้ประสบภัยโดยตรง และความเสียหายที่เกิดกับอาชีพต่อเนื่อง หรือภาคธุรกิจต่อเนื่องทั้งจากการท่องเที่ยว และการประมง หลายหน่วยงานได้ทำการรวบรวมความเสียหายเหล่านี้ไว้บ้างแล้ว โดยเฉพาะความเสียหายเบื้องต้น ที่เกิดโดยตรงแก่ผู้ประสบภัย ซึ่งความหนักเบาของความเสียหายดังกล่าวมีระดับไม่เท่ากัน ในแต่ละหมู่บ้าน อีกทั้ง "ทุน" ของแต่ละหมู่บ้านก็แตกต่างกันด้วย

ตารางที่ 1 แสดงสรุปยอดผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ และสูญหาย ถึงวันที่ 14 มกราคม 2548

จังหวัด	ผู้เสียชีวิต				ผู้บาดเจ็บ			ผู้สูญหาย		
	ไทย	ต่างชาติ	ไม่ระบุ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม
พังงา	1,101	1,865	1,229	4,165	4,344	1,253	5,597	1,511	324	1,835
กระบี่	317	191	185	693	808	568	1,376	367	339	706
ภูเก็ต	149	111	-	260	591	520	1,111	261	385	646
ระนอง	157	2	-	159	215	31	246	11	-	11
ตรัง	3	2	-	5	92	20	112	1	-	1
สตูล	6	-	-	6	15	-	15	-	-	-
รวม	1,733	2,171	1,414	5,318	6,065	2,392	8,457	2,151	1,048	3,199

ที่มา: ข้อมูลจากศูนย์อำนวยการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากแผ่นดินไหว และคลื่นซัดชายฝั่งทะเลอันดามัน - ศรป. ฉบับที่ 46

2) สถานภาพทางกายภาพและชีววิทยาของภูมิประเทศที่ผ่านและปลายทาง

- ภูมิประเทศของพื้นที่ระหว่างเส้นทางแตกต่างกันได้มาก เช่น เป็นถนนราบเรียบ ทางลาดชัน คดเคี้ยว ป่ารก เทือกเขา ทะเลทราย แม่น้ำ มหาสมุทร ท้องฟ้า หรือ อวกาศ ดังนั้น การเดินทางจะเสี่ยงต่อ

- แก๊สเรดอนในอาคารที่เกิดขึ้นจากดินหรือละลายอยู่ในน้ำบาดาลและน้ำพุร้อนที่นำเข้ามาใช้ในอาคาร ทำให้ผู้อยู่อาศัยต้องเสี่ยงต่อการสัมผัส มีคำถามว่าการสัมผัสแก๊สระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปลอดภัยที่กำหนดโดย EPA จะปลอดภัยจากการเป็นโรคมะเร็งปอดในสิบปีข้างหน้าหรือไม่

4) อาหารและเครื่องดื่ม

เรื่องอาหารมีความสำคัญที่ควรระวังอยู่ 3 เรื่อง โดยเฉพาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะไปยังภูมิภาคที่ยังมีความเจริญน้อย ได้แก่

1) ความสะอาดของอาหาร ซึ่งอาจปนเปื้อนด้วยไข่หรือตัวอ่อนของพยาธิ และหรือ จุลชีพก่อโรคบางอย่างเช่น เชื้อใช้รากสาด เอนเตอร์ โรทอกซิล อี. โคลิ ฯลฯ และอาจไม่ปลอดสารพิษที่ใช้ศัตรูพืชเป็นต้น

2) อาหารบางประเภทมีสารพิษในตัว เช่น อาหารทะเล (หอย ปลาปักเป้า แมงดา) พืชมีพิษบางชนิด โดยเฉพาะเห็ดบางชนิด

3) รสอาหารอาจร้อนแรงเกินไป จากพริกและเครื่องเทศต่างๆ สำหรับน้ำดื่ม ไม่ควรใช้น้ำดิบ ควรใช้น้ำดื่มเค็ล ปัจจุบันมีน้ำบรรจุขวดจำหน่าย ปรปะปาที่ผ่านการกรองอย่างง่าย มาจำหน่าย เชื่อก่อโรคในน้ำดื่มมีมากมาย ตั้งแต่เชื้อบิด อมีบา จนถึงเชื้ออหิวาต์

5) การทัศนจรและนันทนาการ

การเดินทางท่องเที่ยวในป่า ต้องระวังสัตว์ป่า แมลงมีพิษ แมลงและสัตว์ที่เป็นพาหนะนำเชื้อก่อโรค เช่น พืชสุนัขบ้าน (ค้างคาว) โรคใช้รากสาดใหญ่ ฯลฯ พืชมีพิษ เช่น หมามุ่ย คำแข

การไปท่องเที่ยวชายทะเล (หาด) หรือลงเล่นน้ำต้องระวังสัตว์ทะเลที่มีพิษและทำอันตราย รวมทั้งอันตรายของทะเล โดยควรนึกถึงคำเตือนที่ว่า “คีบก็ทะเล สอกก็ทะเล” เพราะนอกจากคลื่นลมที่แปรปรวนได้รุนแรงก็ยังมีกระแสคลื่นได้นำที่เป็นอันตรายได้ นอกจากนั้นน้ำทะเลบริเวณชายหาดที่มึ้นักเดินทางไปเที่ยวกันมากก็มักมีเชื้อก่อโรคร้านปนเปื้อนหลายชนิด บางชนิดอาจก่อโรครุนแรงถึงชีวิตได้

6) การก่อการร้ายนานาชาติ

บางประเทศได้รับผลกระทบจากการก่อการร้ายทำให้นักท่องเที่ยวต้องเสียชีวิต เช่น กรณีฮิคเครื่องบิน ชนตึกศูนย์การค้าโลกที่นครนิวยอร์ก และการระเบิดสถานเริงรมย์ในเกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย

7) ภัยธรรมชาติ

ภูเขาไฟระเบิด อาจทำให้ผู้เดินทางได้รับอันตรายโดยตรง จากลาวาร้อนหรือจากหาใจฝุ่นควันพิษ แผ่นดินไหว (ตึกถล่ม) และพายุชนิดต่างๆ ก็ล้วนแต่ก่ออันตรายแก่นักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น

8) สภาพร่างกายของผู้เดินทาง

ผู้ที่มึร่างกายอ่อนแอ (Frailness) จากขาดการออกกำลังกาย (กล้ามเนื้ออ่อนกำลัง) เด็กอ่อน และผู้สูงอายุ แม้จะไร้โรคหรือร่างกายพิการ ก็จะมีสภาพร่างกายที่ทนทานน้อยต่อความสมบุกสมบันต่างๆ รวมถึงการสัมผัสสิ่งแวดล้อมที่ต่างไปจากเคย สำหรับผู้สูงอายุ นอกจากมีภูมิคุ้มกันโรคต่ำแล้ว ส่วนใหญ่ยังมีอวัยวะระบบต่างๆ อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมกว่า 2 กลุ่มแรก ผู้สูงอายุจึงมีสมรรถภาพร่างกายทั่วไป และอวัยวะต่างๆ ย่อหย่อนกว่า และมักมีพยาธิสภาพของหลายระบบอวัยวะ เช่น โรคเรื้อรังทางกระเพาะอาหาร หัวใจ ปอด เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุจะใช้เวลาปรับตัวต่อภาวะเวลา (jet lag) นานกว่าคนอายุน้อย ผู้สูงอายุซึ่งมักมีหัวใจและปอดไม่แข็งแรง ทำให้ระดับออกซิเจนในเลือดต่ำ และมักมีภาวะเลือดจางต่ำกว่า 8.5 กรัม/เดซิลิตร ดังนั้นหากต้องโดยสารเครื่องบินในระดับสูงเกิน 24,000 ฟุตที่จะทำให้ระดับออกซิเจนในเลือดแดงลดต่ำกว่า 50 มิลลิเมตรปรอท ควรได้รับออกซิเจนเสริม เป็นต้น

หญิงมีครรภ์ หากเริ่มตั้งครรภ์และมีอาการแพ้ท้องรุนแรง ก็ไม่ควรเดินทางไกล เพราะมีโอกาสเมาเรือ เมารถ เสริมอาการแพ้ให้รุนแรงขึ้น หญิงครรภ์แก่ใกล้กำหนดคลอดไม่ควรโดยสารเครื่องบิน เพราะอาจปวดท้องคลอดในเครื่องบิน และถ้าเป็นการคลอดมีปัญหา ก็จะเกิดอันตรายต่อมารดาและเด็กได้

9) การมีโรคประจำตัวหรือโรคปัจจุบัน

ผู้เดินทางบางคนมีโรคประจำตัว เช่น โรคหืด ความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดหัวใจ โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง เบาหวาน โรคระบบประสาท โรคจิต ซึ่งอาจเป็นปัญหาในช่วงการเดินทางไกลที่ใช้ระยะเวลายาวนานได้

2.5.2 ผลกระทบทางสุขภาพจิต

การเดินทางท่องเที่ยวสร้างสุข ความประทับใจให้แก่ผู้นักท่องเที่ยว และบ่อยครั้งที่การท่องเที่ยวนำมาซึ่งผลกระทบทางจิตใจแก่นักท่องเที่ยว ญาติสนิท หรือแม้แต่คนใกล้ชิดทั้งทางตรง และทางอ้อม อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาความเครียดอาจเกิดขึ้นได้กับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ทำให้เกิดปัญหาการปรับตัว ความวิตกกังวล สับสน ภาวะเมาเวลา กระตุ้นให้เกิดภาวะซึมเศร้า ได้

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียดขณะเดินทาง

1) สภาพอากาศ

การเปลี่ยนแปลงทางสภาพส่งผลอย่างมากต่อผู้ที่อยู่ในเขตร้อนที่ร่างกายได้รับการแผ้วถางสู่อุณหภูมิต่ำ โดยตรง อุณหภูมิสูง สภาพอากาศแปรปรวนบ่อย ทำให้นักเดินทางเกิดโรคหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน โรคหอบหืด นิ้วโนไต ในขณะที่สภาพอากาศในเขตหนาวจะมีผลต่อนักท่องเที่ยวจากเขตร้อน

จากกรณีที่อุณหภูมิที่ต่ำมาก บรรยากาศมืดมัว สลัวปราศจากแสงแดดจะกระตุ้นให้เป็นหวัด อารมณ์ห่อเหี่ยว หดหู่ คิดถึงบ้าน หรือซึมเศร้าได้

2) สภาพแวดล้อม

บรรยากาศพลุกพล่าน เร่งรีบ เสียงดังอีกทีก็ ไม่สงบของสนามบิน การเปลี่ยนแปลงตารางการบิน และการแวะเปลี่ยนเที่ยวบิน การอดนอน พักผ่อนไม่เพียงพอจนเกิดความอ่อนเพลีย ทำให้จิตใจไม่สงบ

3) อาหาร

ลักษณะส่วนประกอบของอาหาร (รสชาติ) โดยเฉพาะความสะดวกเป็นปัจจัยหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต้องระวัง เพราะมีรายงานว่าโรคที่เกิดจากการเดินทางสูงสุด คือ อูจจาระร่วง⁹ ชาวมุสลิมที่ต้องบริโภคอาหารฮาลาล อาจไม่มั่นใจถึงความสะอาดถูกต้องของการประกอบอาหาร ในที่แปลกถิ่น ชาวตะวันตกต้องเผชิญปัญหาจากรสชาติอาหารที่เผ็ดร้อนของชาวเอเชีย

4) ภาษา

การสื่อสารด้วยวาจาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเดินทาง ปัญหาจะเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจกันได้ทั้งผู้พูดและผู้รับฟัง ไม่สามารถสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจถึงความรู้สึกความต้องการของตนเองได้ จะก่อให้เกิดความคับข้องใจและมีปัญหาในการปรับตัว ไม่สามารถทำงานและท่องเที่ยวอย่างมีความสุขได้ บางครั้งก่อให้เกิดความรู้สึกเหมือนตนเองเป็นคนบกพร่องทางการสื่อสาร

5) วัฒนธรรม

การเดินทางไปในต่างแดนโดยไม่ได้อ่านศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนเองต้องไปเยือน ไม่มีการเตรียมสภาวะจิตใจให้พร้อมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมใหม่ อาจประหลาดใจวัฒนธรรมจนทำให้เกิดปัญหากับเจ้าของประเทศได้ เกิดภาวะ "Culture Shock" โดยมีปัญหาการปรับตัวทางวัฒนธรรม วิตก กังวล สับสน ไม่มั่นใจ บางคนรู้สึกเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต ภาวะช็อกทางวัฒนธรรมเกิดได้จากเดินทางไปพบวัฒนธรรมใหม่ และเมื่อเดินทางกลับมาสู่วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนหลังจากไปใช้ชีวิตอยู่ต่างแดนมาระยะหนึ่ง อาจเกิดภาวะ Reverse culture shock ได้ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวกลับเข้ากับวัฒนธรรมเก่าได้ เกิดความวิตก กังวล เครียด รู้สึกกดดัน สุขภาพจิตและกายทรุดโทรม บางครั้งถึงขั้นฆ่าตัวตายได้

6) เวลา

การเดินทางข้ามเส้นเวลาเมอริเดียนมากกว่า 4 เขตเวลา ทำให้เกิดภาวะเมาเวลา (jet lag) มีอาการอ่อนเพลีย นอนไม่หลับ คลื่นไส้ ปวดศีรษะ เบื่ออาหาร การไม่สอดคล้องระหว่างเวลา ณ ที่นั้นกับเวลาชีวภาพของมนุษย์ทำให้เกิดปัญหา โดยหากเดินทางไปทางซีกโลกตะวันตกจะทำให้เกิด Phase delay ของ circadian

⁹ บุญเลิศ สักดิ์ชัยนานนท์. โครงการป้องกันและควบคุมโรคอุจจาระร่วงอย่างแรงในจังหวัดท่องเที่ยวและจังหวัดชายแดน.วารสารวิชาการสาธารณสุข.2545 ; 12.2 (มีนาคม - เมษายน 2545) .219-217

rhythm หากเดินทางไปทางซีกโลกตะวันออกจะทำให้เกิด Phase advance jet lag กระตุ้นให้เกิดโรคอารมณ์แปรปรวนได้ การเดินทางไปทางตะวันออกจะเกิดภาวะ mania และ การเดินทางไปทางทิศตะวันตกจะเกิดภาวะซึมเศร้า (depression)

การปฏิบัติตนเพื่อลดความเครียดขณะเดินทาง สามารถทำได้ดังนี้

1. ศึกษาวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ สภาพอากาศ ฝึกภาษาพื้นฐานในการสื่อสาร เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับสถานการณ์ และมีความมั่นใจ ในการเผชิญปัญหา

2. พักผ่อนให้เพียงพอก่อนออกเดินทาง ลดปัญหาภาวะเมาเวลา โดยควรไปถึงที่หมายล่วงหน้าก่อนการประชุมหรือทำธุรกิจหรือการแข่งขัน กินอาหาร โปรตีนสูงในมื้อเช้า และที่เย็น เพื่อกระตุ้น แคลท็อกซอลามีน และอาหารคาร์โบไฮเดรตสูงในมื้อเย็น เพื่อกระตุ้นซีโรโทนิน จะช่วยการหลับ

3. หากมีปัญหาสุขภาพจิตควรปรึกษาจิตแพทย์เพื่อรับการประเมินสภาพจิต และเตรียมความพร้อมให้ดี นำปริมาณยาไปให้เพียงพอกับการเดินทาง มีการห้ามนำยาชนิดใดเข้าประเทศ หากมีข้อห้ามควรมีใบรับรองแพทย์รับรองการเจ็บป่วย และควร ใช้จ่ายทุกชนิด

4. ศึกษาหาข้อมูลการช่วยเหลือทางการแพทย์ทั้งทางกายและจิตเวชเพื่อติดต่อในกรณีฉุกเฉิน

2.5.3 ผลกระทบทางสุขภาพสังคม

จากรายงานสำรวจผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคม¹⁰ พบว่า การรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่ม เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว เป็นผลกระทบที่ดีทางสังคม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาในพื้นที่มีบางส่วนพบว่ามีความขัดแย้งของกลุ่มบุคคลในพื้นที่เกิดขึ้น เนื่องจากกรอบแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ความขัดแย้งอันเนื่องจากการมาข้ามมีส่วนร่วม ได้ส่วนเสียในเชิงเศรษฐกิจ ยกตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการแสดงงูจงอาง ที่บ้านโคกสง่า จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังถือว่าไม่มีผลกระทบที่รุนแรงต่อสังคมมากนัก โดยผลกระทบทางด้านสังคมนั้น อาจสรุปได้ดังนี้

ผลกระทบทางด้านบวก

1. การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เป็นผลกระทบด้านดีของภาพลักษณ์ และความภาคภูมิใจของชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงไปด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

2. กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนา อนุรักษ์ ดูแลลักษณะทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น

¹⁰ ศูนย์บริการวิชาการ, โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น กาศลินทร์ อุครธานี หนองคาย.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ขอนแก่น .2545

ผลกระทบทางค้ำลบ

1. เกิดความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการขายสินค้าหรือบริการต่างๆแก่นักท่องเที่ยว ทำให้ความร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริมหรือการรวมกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพและพลังเท่าที่ควร เช่น ปัญหาการขัดแย้งของร้านค้าอาหาร การแย่งลูกค้า โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นชายหาด น้ำตก หรือ การแสดงงูจงอาง เป็นต้น

2. เกิดปัญหาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อสังคม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่เดิมของชุมชน ซึ่งทำให้สังคมท้องถิ่นให้ความสำคัญของความเจริญทางวัตถุสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากความไม่ทัดเทียมกันผ่านทางลักษณะ การกินอยู่ การใช้จ่ายหรือยานพาหนะ เป็นต้น

3. ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งพบในแหล่งท่องเที่ยวที่ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ดูแล เช่น น้ำตก บึง แหล่งน้ำสาธารณะ ซึ่งชุมชนเข้ามาดูแลจัดการกันเอง ตลอดจนการท่องเที่ยวในช่วงงานเทศกาล ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี หรือทางศาสนาต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว รวมทั้งการฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าหรือบริการต่างๆ สูง

2.5.4 ผลกระทบทางสุขภาพด้านศีลธรรมและปัญญา¹⁰

ในผลกระทบทางด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อด้านศีลธรรมและปัญญา นั้น ที่เห็นได้ชัดเจนคือในการท่องเที่ยวบางแหล่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้าไปท่องเที่ยววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน บางแห่งมีการรวมกลุ่ม การร่วมทำงานตามประเพณีเพื่อเป็นจุดดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว และพัฒนาปรับปรุงสินค้า บริการ ต่างๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการส่งเสริมทักษะถ่ายทอดแก่คนในท้องถิ่น รวมถึงเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เพิ่มกระบวนการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมีมาตรฐานยิ่งขึ้น

การท่องเที่ยวสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและความสัมพันธ์ มีคุณธรรมต่อนักท่องเที่ยว ยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจากกรณีที่หลากหลายประเทศออกมาให้การยกย่องประเทศไทย ในการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิ ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี 2547 โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น

ในส่วนของผลกระทบทางค้ำลบของการท่องเที่ยว มีให้เห็นเกี่ยวกับการบริการหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว หรือเกิดจากการลอกเลียนผลิตภัณฑ์จากบางแห่งมาเป็นของตนเอง เป็นต้น

ตอนที่ 2 สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2.6 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2.6.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นบริการที่สร้างรายได้มหาศาล นโยบายรัฐบาลที่กำหนดปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2541-2542 เพื่อเพิ่มรายได้ให้ประเทศและสร้างงานให้ประชาชน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ การท่องเที่ยวสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นปีละ 2.7 แสนล้านบาท

นักท่องเที่ยวต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่น่าประทับใจ ทำให้รู้สึกผ่อนคลายทั้งทางกายและทางจิตใจ เนื่องจากการทำงานหนัก มาตลอดปีหรือหลังเกษียณอายุ ในสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากบ้านเกิด การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มุ่งหวังจะส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพกาย จิต และการนันทนาการ ตลอดจนมาตรการทางสาธารณสุข

รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายกร ทัพพะรังสี ได้เสนอ นโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพที่มีเป้าหมายหลักเพื่อเพิ่มรายได้ให้ประเทศชาติ โดยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้สังคมและชุมชน และเป็นการใช้ทรัพยากรทั้งภาครัฐและเอกชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้หลักการ การพัฒนาบริการสุขภาพและบริการท่องเที่ยวให้ก้าวหน้าไปพร้อมกัน และได้กำหนดแนวคิด¹¹ ดังนี้

1. มาตรฐานสุขภาพโภชนาการ ใช้แนวทาง “อาหารสะอาด รสอร่อย” (clean food good taste) ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวรับรองมาตรฐานร้านอาหารเป็นระดับและกวาดล้างคุณภาพของร้านอาหาร ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวสาขา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ประกาศและจัดทำบัญชีรายชื่อร้านอาหาร เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กว้างขวาง
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดได้รับทราบนโยบาย หลักการ แนวคิด
3. ประสานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอื่นๆ ที่ได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ทั้งด้านการแพทย์แผนไทย การท่องเที่ยววัฒนธรรม การส่งเสริมสุขภาพจิต สมานธิและวิปัสสนา
4. ส่งเสริมสถานพยาบาลเอกชน ให้บริการ รักษาพยาบาลชาวต่างชาติที่ประสงค์มารักษาพยาบาลโรคเรื้อรัง หรือ บริการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพระยะยาว (long stay)

จากการศึกษา เกี่ยวกับโอกาสและกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวสุขภาพในประเทศไทย” พบว่า การท่องเที่ยวสุขภาพในไทยมีโอกาสด้านการตลาดสูงมาก เนื่องจากความต้องการของนักท่องเที่ยวทั่ว

¹¹ สมดี หงส์ไพศาลวิวัฒน์. โอกาสและกลยุทธ์การตลาด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย : กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มเอเชียแปซิฟิก ยุโรปและอเมริกา.วารสารบริหารธุรกิจ 28.2548 ; 12.2 (มกราคม – มีนาคม 2548).1-26.

โลกเพื่อบำบัดสุขภาพหรือสปาขยายตัวสูงเฉลี่ยปีละ 21.9% ระหว่าง ปี 253-2563 ประกอบกับไทยมีชื่อเสียงด้านนวดแผนไทยหรือแผนโบราณ ซึ่งมีศิลปะและวัฒนธรรมการให้บริการที่ต่างไปจากทั่วโลก รวมทั้งมีจุดเด่นที่สุดในด้านค่าบริการถูกกว่าประเทศอื่น ด้วยค่าเฉลี่ย 4.11 สูงกว่าความพอใจที่มีต่อยุโรป อเมริกา และเอเชีย (ค่าเฉลี่ย 3.13 , 3.20 และ 3.49 ตามลำดับ) คาดว่าจะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาใช้บริการบำบัดสุขภาพในไทยเพิ่มขึ้น ด้วยอัตราการขยายตัวเฉลี่ยปีละ 25.0% ระหว่างปี 2545-2549 ก่อให้เกิดรายได้ประมาณ 7,650 -13.245 ล้านบาทต่อปี หรือ เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 38.0 ในช่วงเวลาเดียวกัน

ตารางที่ 2 ประมาณการณ์รายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวสุขภาพทั่วโลกระหว่างปี 2543-2563

นักท่องเที่ยวและรายได้	2543	2553	2563
1. นักท่องเที่ยว			
- จำนวน (ล้านคน)	33	121	328
- อัตราขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	-	26.7	17.1
2. รายได้จากการท่องเที่ยว			
- มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	3,300	18,150	65,600
- อัตราขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	-	45.0	26.1

ที่มา : 1. จำนวนนักท่องเที่ยวประมาณการณ์จากสถิตินักท่องเที่ยวทั่วโลกขององค์การท่องเที่ยวโลกที่คาดว่านักท่องเที่ยวสุขภาพจะมีสัดส่วน 10-15% ในปี 2542 และ 20% ในปี 2544

2. รายได้การท่องเที่ยวประมาณจาก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ในการท่องเที่ยวสุขภาพของชาวยุโรป อเมริกา และเอเชีย ปี 2544 สำหรับกลุ่ม ผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไป ที่ได้จากการสำรวจภาคสนามในงานวิจัย

ตารางที่ 3 ประมาณการณ์รายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวสุขภาพในประเทศไทย ปี 2545-2549

นักท่องเที่ยวและรายได้	2545	2546-2547	2548-2549
1. นักท่องเที่ยว			
- จำนวน (ล้านคน)	1,000,000	1,500,000	2,250,000
- อัตราขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	-	25.0	25.0
2. รายได้จากการท่องเที่ยว			
- มูลค่า (ล้านเหรียญสหรัฐ)	4,290	7,650	13,275
- อัตราขยายตัวเฉลี่ยต่อปี (%)	-	39.2	36.8

ที่มา : 1. จำนวนนักท่องเที่ยว ประมาณการณ์จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในธุรกิจสปา ซึ่งคาดว่าปี 2545 นักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อสุขภาพมีประมาณ 10 % ของนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่มาเยือนไทย

2. สักส่วนของนักท่องเที่ยวที่ให้บริการสปาทั่วไป สปาในโรงแรม และสปาโดยตรง คิดเป็น 80% , 15% และ 5% ของปี 2545 ตามลำดับ

3. อัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวเพื่อนำบำบัดสุขภาพได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และเอกสารวิชาการ ในธุรกิจที่เกี่ยวข้องข้างต้น "

2.6.2 โอกาส - อุปสรรค และจุดแข็ง - จุดอ่อน ของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย

โอกาส - จุดแข็ง การท่องเที่ยวสุขภาพมีแนวโน้มขยายตัวสูง เนื่องจากประชาคมโลก ต้องการบำบัดรักษาร่างกายและจิตใจให้สดชื่น แข็งแรง จากผลการทำงานหนัก ความชราภาพ และการบริโภคอาหารที่มีสารพิษ หรืออากาศที่มีมลภาวะมากขึ้น โรคบางชนิดสามารถใช้การบำบัดสุขภาพ หรือสปาที่ให้ประสิทธิผลเกินคาด สอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมและการตื่นตัวในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งมีค่าบริการหลายระดับตามที่ผู้บริการสามารถจ่ายได้ ช่วงปี 2543-2545 สถานบำบัดรักษาสุขภาพมีอัตราการขยายตัวสูงสุ่มมากกว่า 200% ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยเฉพาะแนวทอมีชื่อเสียงและเป็นที่ต้องการของชาวต่างชาติมากขึ้น ลูกค้าส่วนใหญ่สามารถใช้บริการต่ำกว่าของประเทศตะวันตกหรือพัฒนาแล้วประมาณ 50% -100% ที่สำคัญไทยสามารถปลูกสมุนไพรที่ใช้ทำน้ำมันหอมระเหยสกัดจากธรรมชาติได้เกือบทั่วทุกภาคของประเทศ ตลอดจนมีแรงงานจำนวนมากที่สามารถเรียนรู้และให้บริการนวดแผนไทยที่มีศิลปวัฒนธรรมต่างไปจากทั่วโลก จนชาวต่างชาติสนใจเดินทางมาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้บำบัดรักษาสุขภาพในต่างประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ

อุปสรรค - จุดอ่อน ได้แก่ ประเทศส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการบำบัดรักษาแผนโบราณ ไม่มีการศึกษาต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวโน้มความต้องการดังกล่าว ไม่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เบิกค่าใช้จ่ายได้หรือเบิกได้อย่างจำกัด ประกอบกับผู้ให้บริการส่วนใหญ่นิยมให้บริการทุกประเภทในเวลาเดียวกัน ในช่วงวันสุดสัปดาห์ทำให้เหนื่อล้ามากกว่าจะคลายเครียดอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การบำบัดรักษาสุขภาพที่ดีต้องใช้เวลาและดูแลรักษาต่อเนื่องเฉพาะราย โดยฝีมือมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ จึงไม่สามารถให้บริการคนจำนวนมากพร้อมๆ กันได้ และหากเป็นการรักษาโรคต้องอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์ อีกทั้งสถานบำบัดสุขภาพหลายแห่งไม่มีมาตรฐานการให้บริการและเน้นบำบัดหลายประเภทมากเกินไป แม้ไม่มีความเชี่ยวชาญ

ขณะเดียวกัน ประเทศไทยมีการขยายสถานบริการรวดเร็วเกินไปในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมาไม่น้อย ทำให้จำนวนผู้คนมีไม่เพียงพอ และส่วนใหญ่ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์ หรือ ใบรับรองจากสถาบันที่เชื่อถือได้ หน่วยงานรัฐไม่สามารถตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานการให้บริการได้ทั่วถึง รวมทั้งไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการกำกับรูปแบบและส่งเสริมให้บริการของไทยเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติอย่าง

แท้จริง ทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอทำให้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ไม่รู้จักบริการ
บำบัดรักษาสุขภาพของไทย

ตารางที่ 4 โอกาสและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

โอกาส	อุปสรรค
1. สุขภาพเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มนุษย์สนใจมากขึ้นตามลำดับทำให้ความต้องการสินค้าและบริการเสริมสุขภาพ รวมทั้ง การท่องเที่ยวสุขภาพ ขยายตัวสูงขึ้น	1. รัฐบาลยังไม่ให้ความสำคัญต่อการบำบัดรักษาสุขภาพอย่างจริงจัง ประเทศส่วนใหญ่ยังไม่ให้ประชาชนเบิกค่ารักษาจากการบำบัดสุขภาพแบบสมุนไพรหรือสปาได้ แม้จะเป็นกรณีรักษาโรค ก็ตาม หรือเบิกได้อย่างจำกัด
2. มนุษย์มีความเครียดและวิตกกังวลมากขึ้นจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ทำงานหนัก ไม่มีเวลาออกกำลังกาย สงครามและความขัดแย้งระหว่างประเทศ ทำให้ต้องการพักผ่อนกายและใจมากขึ้น	2. การบำบัดรักษาสุขภาพหรือสปา หากเป็นแบบรักษาโรคหรือฟื้นฟู ต้องได้รับการดูแลจากแพทย์
3. มนุษย์มีปัญหาโรคร้ายแรงมากขึ้นกว่า 30 % เพราะสารพิษสารเคมี และมลภาวะที่ไม่สามารถรักษาด้วยวิธีการแพทย์ ปัจจุบันได้คิดเทียบการรักษาแผนโบราณ ที่มีผลข้างเคียงน้อยและให้ประสิทธิผลสูงกว่าในระยะยาว จึงสนใจวิธีการรักษาแผนโบราณมากขึ้น	3. การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบำบัดรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพรหรือวิถีธรรมชาติอย่างถูกต้องยังมีน้อยมาก
4. บริการบำบัดสุขภาพ ส่วนใหญ่เน้นวิถีทางธรรมชาติที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมและสิ่งแวดล้อมอีกทั้งคิดค่าบริการต่ำถึงสูงที่ลูกค้าเลือกได้	4. การบำบัดรักษาสุขภาพที่ดี ต้องใช้เวลาและดูแลรักษาเฉพาะราย โดยมีมนุษยเป็นส่วนใหญ่ จึงให้บริการคนจำนวนมากพร้อมกันไม่ได้ และการควบคุมมาตรฐานการให้บริการทำได้ค่อนข้างยาก
5. ความต้องการบำบัดสุขภาพตามธรรมชาติเติบโตขึ้นทั่วโลกปีละมากกว่า 20% เฉพาะในเอเชียแปซิฟิกขยายตัวสูงสุดกว่า 20% ในปี 2543-2545 และคาดว่าจะเติบโตสูงสุดต่อไปอีก 5 ปีข้างหน้า	5. ผู้ใช้บริการจำนวนมาก ไม่สามารถสละเวลามากพอต่อการบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีความจำเป็น

โอกาส	อุปสรรค
	6. สถานบริการหลายแห่ง ไม่มีมาตรฐานการให้บริการและเน้นบำบัดหลายประเภทมากเกินไป แม้จะไม่เชี่ยวชาญจึงไม่สามารถสร้างความพอใจให้ลูกค้า ได้ตามที่คาดหวังซึ่งอาจส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์และความต้องการระยะยาว

ตารางที่ 5 จุดแข็งและจุดอ่อนของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. ประเทศไทยมีชื่อเสียงมาก ในด้านการให้บริการนวดที่ดี โดยเฉพาะนวดไทยซึ่งมีการสอน และใช้รักษาโรคนานกว่า 2,500 ปี	1. ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์หรือใบประกาศนียบัตรรับรองจากสถาบันที่น่าเชื่อถือ และมีความเชี่ยวชาญในด้านดูแล/ฝึกอบรมวิธีบำบัดรักษาแผนไทยหรือแผนโบราณ รวมทั้งไม่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศขั้นต้นที่จำเป็น ทำให้คุณภาพบริการไม่ได้มาตรฐาน / ไม่ประทับใจ
2. กฎระเบียบในการนวด เพื่อผ่อนคลายหายปวดเมื่อยหรือ แม้แต่การนวดรักษา ไม่เข้มงวดเหมือนในต่างประเทศที่สำคัญค่าบริการถูกกว่า 50%-100% เมื่อเทียบกับบริการประเภทเดียวกันในต่างประเทศ	2. รัฐยังไม่มีมาตรฐานการควบคุมและตรวจสอบการให้บริการของผู้คนและสถานบริการบำบัดสุขภาพอย่างเป็นทางการ และทั่วถึง
3. ประเทศไทยมีภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกสมุนไพร ที่ใช้ประกอบกับบำบัดรักษาสุขภาพ โดยเฉพาะน้ำมันหอมระเหยที่สกัดจากธรรมชาติ ซึ่งต่างประเทศมีราคาแพงกว่าหลายเท่า	3. รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดูแลและกำหนดรูปแบบ รวมทั้งแนวทางการให้บริการที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการให้บริการของไทย ให้เป็นที่ยอมรับ และเชื่อถือของชาวต่างประเทศอย่างแท้จริง
4. สมุนไพรไทยมีชื่อเสียงไปทั่วโลกในปัจจุบัน และใช้ช่วยรักษาโรคร้ายแรงได้หลายชนิด รวมทั้งใช้ลดความปวดเมื่อยทางร่างกายได้ดี และสามารถ	4. นักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่า 30% ไม่รู้หรือรู้น้อยมากเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการนวดไทยและบำบัดอื่น ขณะที่มากกว่า 62% ไม่รู้หรือรู้น้อย

กร
ษา
ให้
บ
ค
บ
ม
ว
และ
ห
การ
มาก
มี

ได้ง่ายเกือบทั่วทุกภาคของประเทศด้วยต้นทุนต่ำ	มากเกี่ยวกับสินค้าสมุนไพรที่มีคุณค่าสูงต่อการบำบัดสุขภาพ และ โรคร้ายแรงหลายชนิดที่ต่างประเทศไม่สามารถเยียวยาได้
5. ประเทศไทยมีสถานบำบัดสุขภาพหลายแห่งให้เลือก พร้อมแหล่งท่องเที่ยว ที่พักและอาหารสุขภาพที่น่าสนใจในราคาไม่แพง	

อย่างไรก็ตามประเทศไทยจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานต่อไป ทั้งนี้ การพัฒนาทุกฝ่ายจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงผลกระทบทางสุขภาพ ทั้ง 4 มิติ ที่จะอาจเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพด้วยเช่นกัน

2.7 แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

กลยุทธ์ระดับชาติเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ⁶¹

ในการศึกษาของสมทรง รักษ์และคณะ ได้เสนอแนวทางหลักการ 8 ประการ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาการตลาด (Marketing development) ประกอบด้วย 5 ประการได้แก่
 - 1) เป้าหมาย (People) มีหลายระดับทั้งนักท่องเที่ยวต่างชาติและในประเทศ
 - 2) สินค้า (Product) คือ กิจกรรมเพื่อสุขภาพที่ให้ผู้ให้บริการมีความสุข 9 ประการข้างต้น
 - 3) สถานที่ (Place) มีแหล่งท่องเที่ยวที่รื่นรมย์ สิ่งแวดล้อมที่ดี มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ
 - 4) การประชาสัมพันธ์ (Promotion) ด้วยความจริงใจ ให้รู้สึกประทับใจ
 - 5) ราคา (Price) คำนึงราคาที่เป็นธรรม และความคุ้มค่า
2. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Involvement)
 - 1) การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญเพราะเข้าใจท้องถิ่นดี
 - 2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม เช่น การต้อนรับลักษณะไทย การคุ้มครองความปลอดภัย โครงการเมืองน่าอยู่มาประยุกต์ ช่วยป้องกันปัญหาสุขภาพและเอดส์จากการท่องเที่ยวทางเพศและธุรกิจทางเพศ
3. การพัฒนาองค์กร (Institutional Strengthening)

ด้วยการพัฒนาแหล่งที่พักให้ได้มาตรฐาน และอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาบริการสุขภาพทั้งกิจกรรมและอุปกรณ์เครื่องมือเพื่อสุขภาพ พัฒนาองค์กรที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วม
4. การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม (Environmental Uplifts)

เร่งรัดโครงการเมืองน่าอยู่ และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสุขภาพ

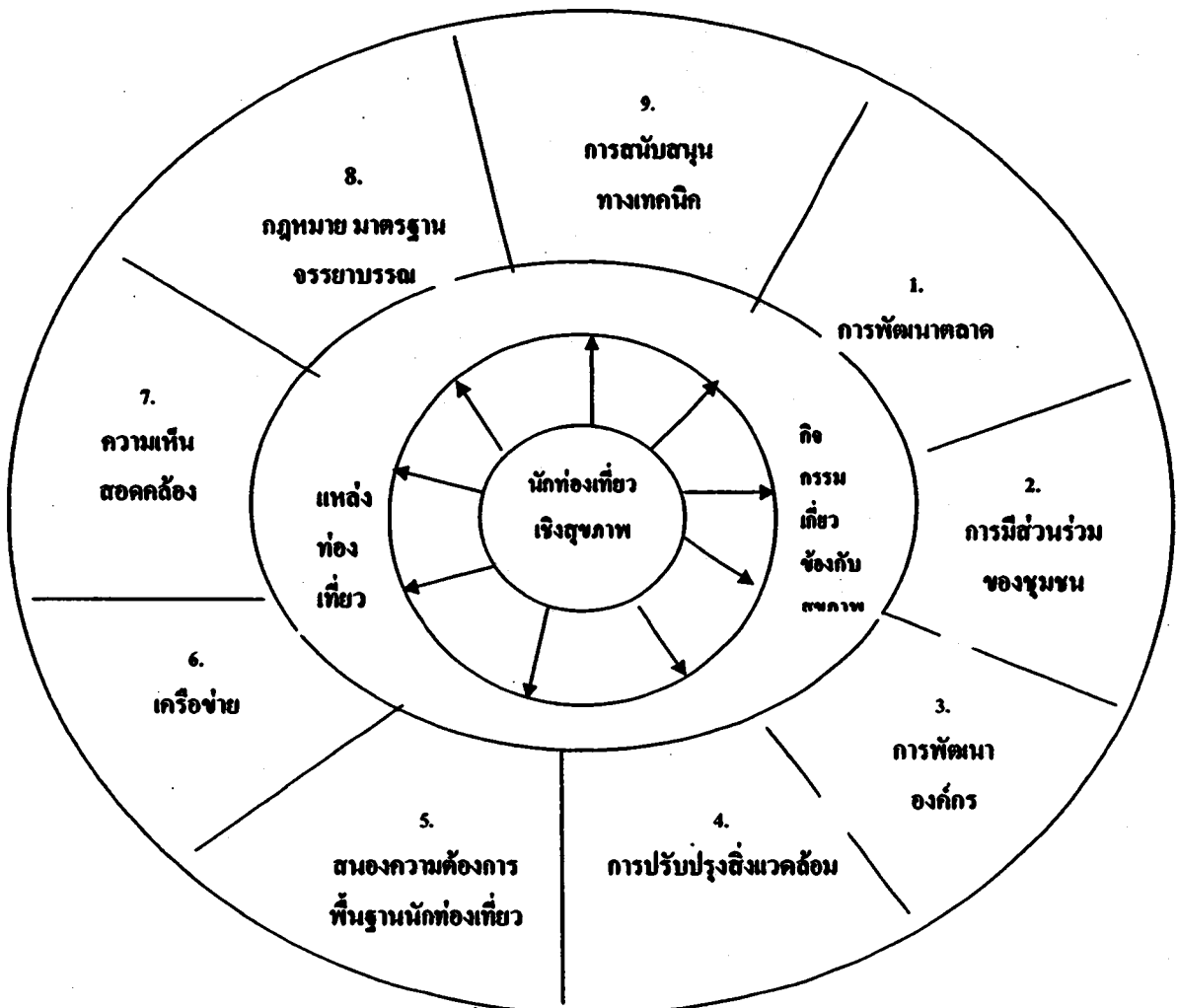
5. สอนความต้องการพื้นฐาน (Satisfying Tourist Basic Needs)

ได้แก่ ความมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สิน การให้ข้อมูลทางนิเวศน์ อาชีพพื้นฐาน วัฒนธรรม
ท้องถิ่น การพัฒนาอาชีพ มีกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มีกิจกรรมบันเทิงที่ดี และการฝึกจิต สมาธิ

6. เครือข่าย (Network)

ใช้เทคนิคประชาคม ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกเรื่องสุขภาพกับการท่องเที่ยว การสร้างศรัทธา
การสร้างฉันทะ การให้โอกาสที่จะเรียนรู้ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

เครือข่ายประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงพาณิชย์
กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์ศิลปาชีพ
ภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทประกันภัย โรงพยาบาลเอกชน ชมรมสุขภาพเพื่อการท่องเที่ยว ชมรมสุขภาพ
เพื่อการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการแพทย์แผนไทย โรงแรม แหล่งที่พัก และกิจการอสังหาริมทรัพย์อื่นๆ

แผนภาพที่ 1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

สม
ท
าร
งค
กร
ศ
ริกร

7. ความเห็นสอดคล้อง (Advocacy)

ให้ผู้อื่นได้รับรู้ สื่อมวลชนต้องถ่ายทอดให้ทราบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเห็นชอบและรับรู้

8. กฎหมาย มาตรฐาน จรรยาวิชาชีพ (Legislation, Standard and Ethics)

ข้อดีส่วนตัวตนเองและลูกค้า ไม่ผิดจรรยาวิชาชีพ มีปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อให้ลูกค้าได้ประโยชน์สูงสุด บริการแพทย์แผนปัจจุบันและแผนไทยต้องมีมาตรฐาน และมีการวิจัยและพัฒนา

9. การสนับสนุนทางเทคนิค (Technological support)

สร้างความร่วมมือจากกรมวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นเครือข่าย

กลยุทธ์ทั้งหมดนี้ต้องพัฒนาเป็นองค์รวมที่ต้อง คิดรายละเอียดเพิ่มเติมว่าแต่ละกลยุทธ์ จะมีใครเป็นผู้แสดง ในเวทีไหน ด้วยเครื่องมืออะไร และจะติดตามประเมินผลอย่างไร เพื่อให้กิจกรรมสุขภาพเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของการพัฒนาและการท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

2.8 การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment, HIA)

การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพของนโยบาย เป็นเครื่องมือสร้างความตระหนักรู้ให้แก่สังคม เพื่อให้ตัดสินใจได้ว่าควรจะสนับสนุนนโยบายหนึ่งๆ หรือไม่ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงานตามนโยบาย

2.8.1 Health Impact Assessment (HIA) คืออะไร

คำนิยามของ HIA คือ การประมาณการผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่ระบุขอบเขตไว้ จากการกระทำที่ระบุไว้ชัดเจน (The estimation of the effects of a specified action on the health of a defined population)

จุดมุ่งหมายของ HIA คือ

1) เพื่อประเมินผลกระทบที่เป็นไปได้ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ของนโยบาย โปรแกรมหรือโครงการ

2) เพื่อพัฒนาคุณภาพของการตัดสินใจทางนโยบาย โดยการให้ข้อเสนอแนะที่ช่วยทำให้สามารถเพิ่มพูนผลกระทบทางบวกและช่วยลดผลกระทบทางลบ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการประเมิน

จะทำ HIA เมื่อใด

ควรทำ HIA เพื่อประเมินนโยบายตั้งแต่ก่อนดำเนินการ (Prospective approach) เพื่อให้มั่นใจตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนนโยบายว่า จะช่วยเพิ่มผลกระทบทางบวกและลดผลกระทบทางลบต่อสุขภาพ แต่ในทางปฏิบัติอาจทำได้ยาก จึงอาจทำ HIA ในระหว่างดำเนินการหรือหลังการดำเนินการตามนโยบาย

ควรทำ HIA กับนโยบายระดับใด

HIA ใช้เป็นเครื่องมือประเมินนโยบายได้ทุกระดับ เช่น นโยบายระดับชาติ ระดับ โปรแกรม ระดับ โครงการ ในทุกด้านทุกสาขา ได้แก่ นโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายด้านสังคม นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม และอาจทำการประเมินแบบเร่งด่วนหรือทำแบบเจาะลึกอย่างละเอียด ขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มี ตัวอย่างการทำ HIA ในต่างประเทศ เช่น การทำ HIA ของ Globalization ต่อประชากรกรุงลอนดอน การทำ Prospective HIA ของกลยุทธ์ด้านการคมนาคมระดับเขต ที่ Merseyside Region ประเทศอังกฤษ และการทำ Rapid HIA ของโปรแกรม a New Deal for Communities ที่ Southwark ประเทศอังกฤษ

หลักการทำ HIA

การทำ HIA นั้น นอกจากจะใช้เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัยตามแบบแผนการทำวิจัยทั่วไปแล้ว ยังมีกรอบแนวความคิดของหลักการทำ HIA ที่สำคัญ¹² ดังนี้

1. ใช้มุมมองทางสังคมศาสตร์ในการให้ความหมายและคำจำกัดความเรื่องสุขภาพ นั่นคือเป็นการมองสุขภาพแบบองค์รวม
2. ดำเนินการ โดยบุคคลจากสหวิทยาการ และเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย
3. ใช้หลักฐานข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
4. บอกค่านิยมและคุณค่าที่ยึดถือในการทำ HIA อย่างชัดเจนว่า เน้นเรื่อง ความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. เปิดกว้างต่อการตรวจสอบของสาธารณะ

2.8.2 กระบวนการและขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ มีอะไรบ้าง

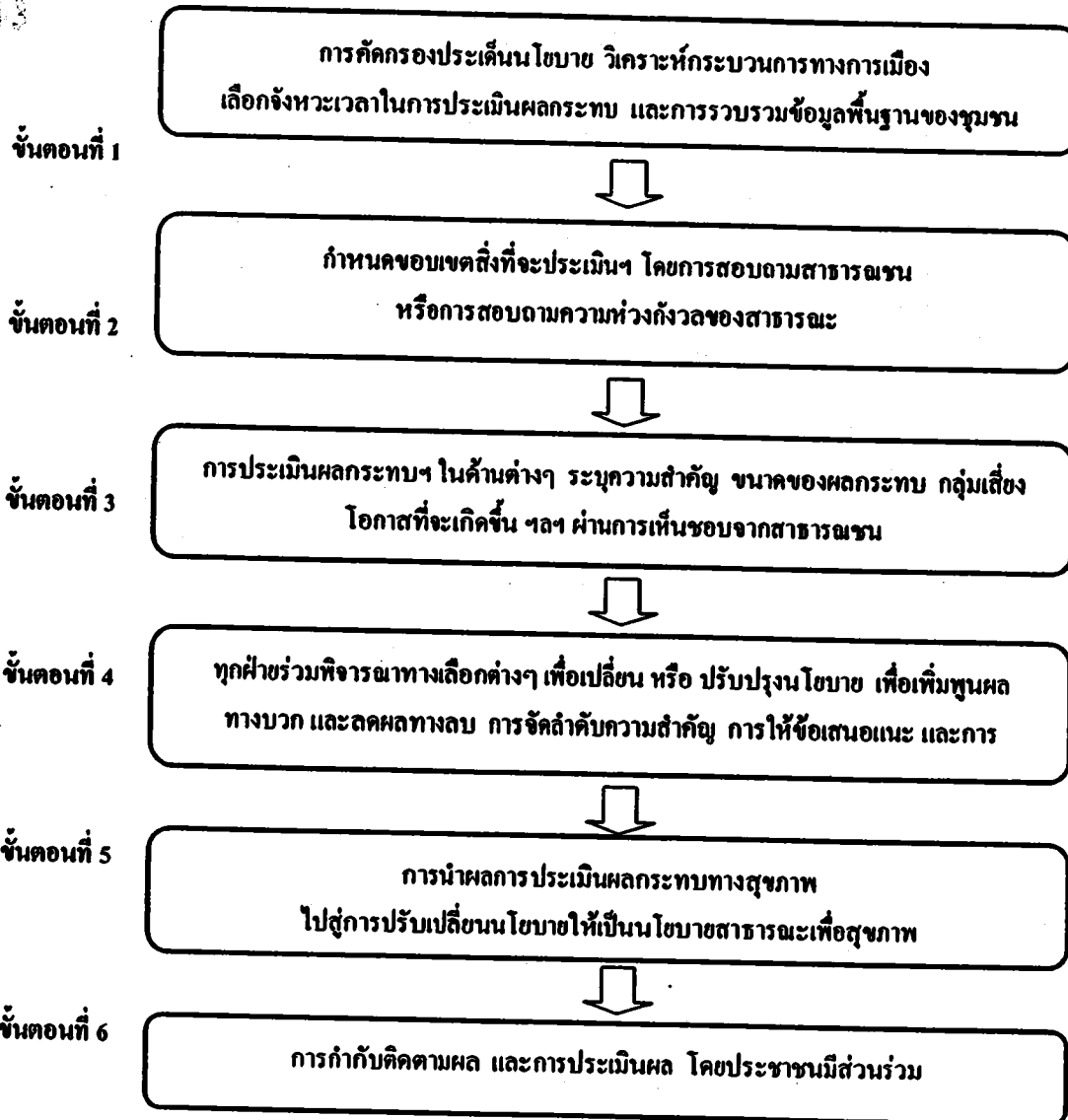
ในกระบวนการของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ มี 6 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การกั้นกรอง (screening)

¹² Scott-Samuel A, Birley M, Arden K. The Merseyside Guidelines for health impact assessment. Merseyside Health Impact Assessment Steering Group, Liverpool Public Health.[cited ๒๓ August ๒๐๐๔]; Available from: URL: <http://www.liv.ac.uk/~mhbp/publica/merseygui/index.html>

26
151.5
0.44
8.43

2. กำหนดขอบเขต (scoping)
3. ประเมินผลกระทบ (assessing or appraisal)
4. การเสนอแนะและตัดสินใจ (decision-making)
5. การมีอิทธิพลต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Influencing)
6. การควบคุมกำกับและประเมินผล (monitoring and evaluation)

แผนภาพที่ 2 รายละเอียดของขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพทั้ง 6 ขั้นตอน

**ขั้นตอนที่ 1 : การคัดกรองประเด็นนโยบาย วิเคราะห์กระบวนการทางการเมือง เลือกจังหวะเวลาในการ
ประเมินผลกระทบ และการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน**

เกณฑ์การคัดเลือก นโยบาย แผนงาน หรือ โครงการที่ควรมีการทำ HIA ¹³

1. เรื่องนั้นน่าจะมีผลต่อสุขภาพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (ตารางที่ 8 และ 9)
2. เรื่องนั้นน่าจะมีผลทางลบที่สำคัญต่อคนด้อยโอกาส และ/หรือ คนจำนวนมาก
3. เป็นเรื่องที่สาธารณชนให้ความสนใจ
4. เป็นโครงการขนาดใหญ่

ในขั้นตอนนี้ จะมีการตั้งคณะกรรมการและคณะกรรมการอำนวยการ รวมทั้งการตัดสินใจว่าจะประเมินแบบเร่งด่วน แบบปานกลาง หรือ แบบละเอียดรอบคอบ ตลอดจนการแสวงหาทรัพยากรบุคคล และงบประมาณ เพื่อใช้ในกิจกรรมการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

เมื่อตัดสินใจเลือกนโยบายที่จะประเมินผลกระทบแล้ว ลำดับต่อไปควรมีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานต่างๆ เกี่ยวกับโครงการพัฒนาและพื้นที่ของโครงการฯ จากแหล่งต่างๆ เช่น เจ้าของโครงการฯ และแหล่งข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ ข้อมูลพื้นฐานนี้ควรมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ และควรต้องมีการเผยแพร่ข้อมูล ด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพและข้อมูลเกี่ยวกับโครงการอย่างกว้างขวางทางสื่อต่างๆ หรือการจัดนิทรรศการ

ตารางที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ¹⁴

บรรยายลักษณะทั่วไปของนโยบายหรือโครงการ ได้แก่

1. หลักการและเหตุผล บริบทและการก่อกำเนิดนโยบาย เจ้าของนโยบาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่จะดำเนินการ
3. กลุ่มประชากรที่มีโอกาสได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ
4. ความสัมพันธ์กับนโยบายหรือโครงการอื่นๆ
5. รายงานผลการประเมินเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายหรือโครงการที่มีลักษณะคล้ายกัน

¹³ Harris A. Health Impact Assessment : A Guide to Managing the Research. Nottingham : New Deal for Communities ; 2004. p. 33.

¹⁴ Kwiatkowski, R.E. (Ed) Canadian Handbook on Health Impact Assessment. Volume 1-3. A report of the Federal / Provincial / Territorial Commission on Environmental and Occupational Health. Health Canada. Ottawa. 1999.[cited 22 April 2006] ; Available from: URL: <http://www.bc-sc.gc.ca/ocha>.

6. ประเด็นด้านสุขภาพที่กล่าวถึงในเอกสารนโยบายหรือโครงการ

บรรยายลักษณะเฉพาะของนโยบายหรือโครงการ ได้แก่

1. สถานที่และสภาพแวดล้อมของโครงการหรือนโยบาย

- การดำเนินการโครงการระยะต่าง ๆ (เช่น ก่อสร้าง ดำเนินการ บำรุงรักษา เก็บงาน)
- กิจกรรมของโครงการ (เช่น การขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต การแปรรูปวัตถุดิบ และการกำจัดขยะ)
- กระบวนการผลิต การใช้สารเคมี เชื้อจุลินทรีย์ และผลิตภัณฑ์ชีวภาพอื่น ๆ
- สิ่งที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ (เช่น เสียง ฝุ่น รังสี)

2. สภาพแวดล้อมเดิมในพื้นที่โครงการหรือนโยบาย

- ระดับการปนเปื้อนในอากาศ น้ำ ดิน หรือ ชีววัตถุ
- ทรัพยากร และสิ่งมีชีวิตที่สำคัญ
- โครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น แหล่งน้ำดื่ม การกำจัดสิ่งปฏิกูลและขยะ การขนส่ง ที่อยู่อาศัย บริการสาธารณะ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรมหรือศาสนา

3. สภาพทางสุขภาพและสังคมเดิมในพื้นที่โครงการหรือนโยบาย

- ลักษณะทางประชากรของกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ ขนาด จำนวน เชื้อสายวัฒนธรรม การศึกษา อายุ เศรษฐฐานะ การจ้างงาน ประสบการณ์และทักษะการทำงาน
- สถานะทางสุขภาพปัจจุบัน ทางกาย และทางจิตใจ สังคม
- บริการสุขภาพ และอาชีวอนามัยที่มีอยู่เดิม
- ลักษณะทางประชากรของกลุ่มที่จะเข้ามาใหม่ เช่น คนงานก่อสร้าง
- ประวัติศาสตร์ของประชากรกลุ่มเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
- ข้อมูลอื่น ๆ ที่สำคัญ เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชากร กลุ่มเสี่ยง

4. การสัมผัสปัจจัยเสี่ยง

- กลุ่มคนที่สัมผัส (ทั้งคนงานและสาธารณชน)
- กลุ่มเสี่ยงอื่น ๆ (เช่น คนพื้นเมือง เด็ก หญิงตั้งครรภ์ และคนที่แพ้ง่าย)
- อัตราการจะได้รับสัมผัส
- ผลจากการได้รับปัจจัยเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในภาพรวม

5. ผลกระทบต่อสุขภาพที่เป็นไปได้

- ผลกระทบด้านสุขภาพ 4 มิติ ชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และวัฒนธรรม
- ผลกระทบต่อบริการสุขภาพและอาชีวอนามัย

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมขั้นแรก คือ ข้อมูลพื้นฐานด้านสถานะสุขภาพเดิมของพื้นที่ (baseline health status) โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยงและผู้ด้อยโอกาส เช่น คนงาน คนท้องถิ่น เด็ก หญิงตั้งครรภ์ ผู้สูงอายุ เป็นต้น ข้อมูลพื้นฐานนี้ใช้ประเมินผลกระทบฯ และใช้เปรียบเทียบเพื่อควบคุมกำกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามมาได้

ขั้นตอนที่ 2 : การกำหนดขอบเขตการประเมินฯ (Scoping) โดยสอบถามสาธารณชน

เมื่อมีข้อมูลพื้นฐานของโครงการพัฒนาและพื้นที่แล้ว สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไป คือ การกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อป้องกันผลกระทบด้านต่างๆที่เป็นไปได้อันเนื่องมาจากโครงการฯ เช่น โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องสุขภาพ 4 มิติ และปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ
2. เพื่อจัดลำดับความสำคัญของประเด็นที่จะประเมินฯ
3. เพื่อกำหนดขอบเขตในด้านต่างๆ ของการประเมิน (เช่น ระยะเวลา พื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย)
4. เพื่อกำหนดระดับความเข้มงวด หรือความแม่นยำที่เหมาะสมของวิธีการประเมิน (เพราะแต่ละวิธีมีต้นทุนการประเมินต่างกัน) ตลอดจนระบุองค์ประกอบของคณะทำงานประเมินผลกระทบทางสุขภาพว่า ควรจะเป็นใครบ้าง ซึ่งควรมีมาจากหลายสาขาที่มีผู้ที่มีความเป็นกลางและมีผู้แทนภาคประชาชน
5. เพื่อระบุทางเลือกอื่นๆ ที่มี และผลกระทบต่อสุขภาพของทางเลือกเหล่านั้น

การกำหนดขอบเขตของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพนี้ มีเพื่อค้นหาคำตอบว่าผลกระทบอะไรบ้างที่สังคมเห็นว่ามีความสำคัญสูง (Socially significant impacts) ดังนั้น จึงต้องมีการเปิดโอกาส รับฟังความคิดเห็น โดยมีช่องทางการสื่อสารที่มากกว่า 1 ช่องทาง และกระทำมากกว่า 1 ครั้ง อาทิเช่น การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น การเปิดหน้าต่างข้อมูลในอินเทอร์เน็ต การบอกหมายเลขโทรศัพท์หรือที่อยู่ของผู้เกี่ยวข้องกับการรับฟังความคิดเห็นประชาชน การรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนที่แสดงออกทางบทความในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ควรมีคณะกรรมการที่เป็นกลางทำหน้าที่ในกระบวนการกำหนดขอบเขตการประเมิน หรือมีระบบการกำหนดขอบเขตที่โปร่งใส มีตัวแทนของฝ่ายต่างๆ เข้าร่วมเป็นกรรมการ

คณะกรรมการหรืออนุกรรมการกำหนดขอบเขตการประเมินผลกระทบหรืออนุกรรมการรับฟังความคิดเห็นประชาชน อาจจะใช้กรอบแนวคิดเรื่อง “มิติ 4 ด้านของสุขภาพ” และ “ปัจจัยที่มีผลต่อ

สุขภาพ” เป็นแนวทางในการจัดหมวดหมู่ข้อคิดเห็นต่างๆ ของประชาชน หรืออาจจะใช้เป็นกรอบแนวคิดของคณะทำงานที่ได้รับมอบหมายให้ไปศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อกำหนดขอบเขตเบื้องต้น มานำเสนอตอนจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ตารางที่ 7 มิติ 4 ด้านของสุขภาพที่ควรประเมินว่าจะได้รับผลกระทบหรือไม่

1. สุขภาพกาย หมายถึง สุขภาวะที่แสดงออกทางกาย ได้แก่
ด้านบวก เช่น การมีชีวิตอยู่รอด ความสมบูรณ์แข็งแรง การทำงานได้ตามปกติของอวัยวะต่างๆ การเจริญเติบโตตามวัย มีทักษะที่จำเป็นของการดำรงชีวิต มีความสามารถในการทำงาน เป็นต้น
ด้านลบ เช่น การเสียชีวิต การเจ็บป่วยทั้งแบบเฉียบพลันและแบบเรื้อรัง การเกิดอุบัติเหตุ ความเจ็บปวด ความพิการ การสูญเสียความสามารถของอวัยวะ เช่น การได้ยิน การมองเห็น เป็นต้น
2. สุขภาพจิต หมายถึง สุขภาวะที่แสดงออกทางจิตใจ ได้แก่
ด้านบวก เช่น การรู้สึกเป็นสุข มีความรัก มีความชื่นชม มีความยินดี มีความมั่นคง มีความอบอุ่น มีความปลอดภัย เป็นต้น
ด้านลบ เช่น ความเครียด วิตกกังวลซึมเศร้า ความคิดอยากทำร้ายตนเอง ไม่อยากมีชีวิตอยู่ คิดสารเสพติด เป็นต้น
3. สุขภาพสังคม หมายถึง สุขภาวะที่แสดงออกทางการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ และสิ่งอื่นๆ ได้แก่
ด้านบวก เช่น การมีมิตรภาพที่ดี การเคารพศักดิ์ศรีของบุคคลอื่น สามัคคี-ภรรยาร่วมสัจย์ต่อกัน ถูกหลอกลวงแต่ขอแบ่งการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีสันติภาพ การดูแลเอาใจใส่ สิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เป็นต้น
ด้านลบ เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง มีความขัดแย้ง การลอบทำร้ายกัน การกดโกงอาเปรียบกัน การทำร้ายสิ่งแวดล้อมและชีวิตอื่นๆ เป็นต้น
4. สุขภาพปัญญา
ด้านบวก เช่น การบรรลุถึงสัจธรรมของโลกและชีวิต เห็นแบบองค์รวม มีสัมมาทิฐิ ความรู้สึกปิติภาคภูมิใจในสิ่งสูงสุดหรือสิ่งมีคุณค่าที่ตนเองยึดถือ มีวัฒนธรรมที่สูงค่า สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต มีความมั่นคงทางปัญญา เป็นต้น
ด้านลบ เช่น การมองเห็นแบบไม่ครบองค์ เห็นแยกส่วน อวิชชา มิจฉาทิฐิ เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสาร โลก โกรธ หลง เหลือกกแล้วอยู่กับความเสื่อมทราม ไม่สามารถเรียนรู้ได้อีก เป็นต้น

จะสังเกตเห็นว่ากรอบความคิดเรื่อง “มิติของสุขภาพ” 4 ด้านข้างต้น ไม่ได้มีกรอบที่คับแคบเพียง “มิติทางกาย” ที่อาจจะวัดออกมาได้อย่างเป็นปรนัย เช่น “อัตราป่วย” “อัตราราย” เท่านั้น

แต่ครอบคลุมไปถึงมิติอื่นๆ ของสุขภาพอีก 3 ด้าน ที่มีความเป็นอັນขสูง และวัดออกมาเป็นตัวเลขว่าสูงหรือต่ำได้ยาก

“มิติของสุขภาพ” ข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เป็นสิ่งที่แต่ละสังคมอาจจะใช้คำศัพท์หรือให้ความหมายของแต่ละคำ ที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นที่คนในสังคมนั้นๆ จะต้องหยิบยกเรื่องนี้มาพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันให้มาก เพราะการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเน้นที่ผลกระทบ ซึ่งคนในสังคมเห็นว่ามีค่าสำคัญสูง (socially significant impacts) และจะสะท้อนถึงคุณค่า (values) ที่สังคมยึดถือ

ลำดับต่อไป คือ การพิจารณาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ” เนื่องจากสุขภาพ 4 มิติข้างต้นนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากความว่างเปล่า แต่มีเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลสืบเนื่อง เป็นลูกโซ่

“ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ” บางครั้งก็เกิดผลต่อสุขภาพ 4 มิติ อย่างตรงไปตรงมา แต่บางครั้งก็เป็นไปอย่างสลับซับซ้อน ซึ่งถ้าหากผู้ประเมินผลกระทบทางสุขภาพเข้าใจความเชื่อมโยงเหล่านี้จะทำให้การประเมินผลกระทบที่จะทำมีความสมบูรณ์ ผู้ประเมินผลกระทบฯ สามารถดำเนินการได้โดยการตั้งคำถามว่า นโยบายสาธารณะหรือโครงการพัฒนานั้นๆ จะมีผลกระทบต่อ “ปัจจัยต่อไปนี้” อย่างไรบ้าง ทั้งทางบวกและทางลบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 8 ตัวอย่าง “ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ” ของกระทรวงสาธารณสุข ประเทศแคนาดา¹⁵

1. รายได้และสถานะทางสังคม เพราะคนที่มียาได้สูงกว่าจะมีสุขภาพดีกว่าคนที่มียาได้ต่ำกว่า เป็นเช่นนี้กับทุกชั้นของรายได้ ถึงแม้ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบบริการสุขภาพที่ยึดหลักความเท่าเทียมกันก็ตาม
2. ระดับการศึกษา เพราะระดับการศึกษามีผลต่อ การจ้างงาน รายได้ ความมั่นคงในการทำงาน ความพึงพอใจต่องาน และการมีทักษะที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหา ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะสามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมการทำงานของคนได้มากกว่า สามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพได้ดีกว่า
3. การมีงานทำและสภาพการทำงาน คนตงานจะเผชิญกับภาวะกดดันทางจิตใจสูง มีความวิตกกังวล อัตราการเจ็บป่วยและการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสูงกว่าผู้ที่มิงานทำ แต่คนที่มิงานทำก็มีปัจจัยลบอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพได้ เช่น งานที่มีความเครียด การบาดเจ็บและโรคจากการทำงาน
4. เครือข่ายการช่วยเหลือทางสังคม ครอบครัว เพื่อน และการช่วยเหลือกันในชุมชน มีผลต่อสุขภาพ ช่วยลดความเครียด และแก้ปัญหาหลายประการจากการศึกษาวิจัยพบว่า คนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

¹⁵ Kwiatkowski, R.E., Gosselin P., Dery L. Health Impact Assessment : Where to Next. Presentation at IAIA International Association for Impact Assessment ; 2001 May 26-30 ; Cartagena: Columbia; 2001.

พบปะผู้คนมาก จะมีอัตราการตายก่อนวัยอันสมควรมีน้อยกว่าคนที่ปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคมน้อย

5. พฤติกรรมสุขภาพและทักษะชีวิต การรับประทานอาหารที่มีความสมดุล การออกกำลังกายเป็นประจำ เป็นประโยชน์และทำให้สุขภาพแข็งแรงอย่างชัดเจน ในขณะที่การสูบบุหรี่ การใช้สารเสพติด การดื่มแอลกอฮอล์เกินขนาด สัมพันธ์กับการเกิดโรคหลายชนิด

6. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อากาศ น้ำ อาหาร และที่พักอาศัย เป็นปัจจัยพื้นฐานของสุขภาพ การกระทำของมนุษย์มีผลทำให้เกิดมลภาวะต่อปัจจัยเหล่านี้และเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ทำให้เกิดการบาดเจ็บและการตายก่อนวัยอันสมควร

7. ปัจจัยทางชีวภาพและพันธุกรรม กลไกทางชีวภาพของร่างกายมนุษย์ เช่น การเจริญเติบโต การชราภาพ เพศชาย เพศหญิง ตลอดจนปัจจัยด้านพันธุกรรม มีผลต่อสถานะสุขภาพและทำให้เกิดโรคของแต่ละคนแตกต่างกัน สารเคมีหลายอย่างในปัจจุบันมีผลกระทบทำให้สารพันธุกรรมของคนเปลี่ยนแปลง

8. การพัฒนาในวัยเด็ก ชีวิตช่วงก่อนคลอด จนถึงช่วงชีวิตในวัยเด็กมีอิทธิพลต่อสถานะสุขภาพ คุณภาพชีวิต ทักษะชีวิต และความสามารถต่างๆ เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เด็กที่เมื่อแรกคลอดมีน้ำหนักน้อย จะมีความเสี่ยงต่อการตาย ความผิดปกติทางสมอง ความพิการแต่กำเนิด และพัฒนาการช้ามากกว่าเด็กที่มีน้ำหนักปกติ

9. บริการสุขภาพ บริการสุขภาพที่เน้นด้านการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค มีผลต่อสถานะสุขภาพของประชาชนในทางที่ดี ได้แก่ บริการอนามัยแม่และเด็ก การดูแลก่อนคลอด การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค การตรวจวินิจฉัยโรคตั้งแต่ระยะแรก การให้สุขศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพ

ตัวอย่างการแจกแจง “ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ” ของนักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัยนอตดิงแฮม ประเทศอังกฤษ พบว่า มีความคล้ายคลึงกับการแจกแจงของกระทรวงสาธารณสุขประเทศแคนาดาเป็นอย่างมาก แต่มีหัวข้อย่อยมากกว่า และแต่ละชุมชนอาจจะหยิบยกปัจจัยอื่นๆ ที่คนเห็นว่าสำคัญต่อสุขภาพ แต่ไม่มีในตารางที่แสดงเป็นตัวอย่างนี้ก็ได้

ตารางที่ 9 ตัวอย่าง “ปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ” ของประเทศอังกฤษ¹²

<p>ฉลาชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none"> • การกิน - การสืบทพันธุ์ • การออกกำลังกาย - การไร้สาร • การดื่ม - การไร้ยา • การสูบ การอยู่ใกล้คนสูบ • การพักผ่อนหย่อนใจ 	<p>สิ่งรอบตัว</p> <ul style="list-style-type: none"> • ความสัมพันธ์ในครอบครัว - รายได้ • การเป็นเจ้าของบ้าน - การมีงานทำ • สภาพการทำงาน - สภาพบ้าน • ระดับการศึกษา และทักษะ • วิธีการเดินทาง
<p>สภาพสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> • การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น • การมีแหล่งช่วยเหลือทางสังคม • การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน • อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน • อาชญากรรมและพฤติกรรมภัยสังคม • ความกลัวและกังวลต่ออาชญากรรม • การแบ่งแยกกีดกัน • ความกลัวและกังวลต่อการแบ่งแยกกีดกัน 	<p>สภาพเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> • อัตราการสร้างงานใหม่ • การกระจายรายได้ • ความเพียงพอต่อการฝึกอาชีพ • อัตราการจ้างงาน • คุณภาพการจ้างงาน • กิจกรรมการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจ • การพัฒนาเทคโนโลยี • การผูกขาด
<p>คุณภาพสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> • ดิน • น้ำ • อากาศ • กลิ่น • การสัมผัสเสียง • การป้องกันภัย <ul style="list-style-type: none"> • เสียงดัง • การใช้ที่ดิน • ผังเมือง • พื้นที่สีเขียว • มลพิษ • ทรัพยากรธรรมชาติ 	<p>การเข้าถึงบริการพื้นฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> • บริการสุขภาพ • บริการสังคม • บริการเลี้ยงดูเด็กเล็ก • บริการการศึกษา • บริการด้านอาชีพ • บริการผู้สูงอายุ • บริการขนส่ง • บริการที่อยู่อาศัย • บริการพักผ่อน • บริการธนาคาร • บริการคำปรึกษา • บริการการค้า
<p>ปัจจัยทางชีววิทยา</p> <ul style="list-style-type: none"> • อายุ • เพศ • พันธุกรรม 	<p>อื่นๆ (ชุมชนระบุ)</p> <ul style="list-style-type: none"> • • •

หลังจากนั้นควรมีการรับฟังความคิดเห็นในด้าน

- 1) ลำดับความสำคัญของประเด็นที่จะประเมินฯ
- 2) ขอบเขตในด้านต่างๆ ของการประเมิน เช่น ระยะเวลา พื้นที่ กลุ่มเป้าหมาย
- 3) ระดับความเข้มงวดหรือความแม่นยำที่เหมาะสมของวิธีการประเมิน เพราะแต่ละวิธีมีต้นทุนการประเมินต่างกัน
- 4) องค์ประกอบของคณะทำงานประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
- 5) ทางเลือกอื่นๆ ที่มีและผลกระทบต่อสุขภาพของทางเลือกเหล่านั้น
- 6) ทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลกระทบว่าจะมาจากแหล่งใด

ขั้นตอนที่ 3 : ขั้นตอนการประเมินผลกระทบฯ (Impact Assessment) และการบ่งชี้ความสำคัญของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น (Determining Significance)

ในขั้นตอนนี้ คณะทำงานประเมินผลกระทบทางสุขภาพซึ่งได้รับมอบหมายจากขั้นตอนการกำหนดขอบเขต จะดำเนินการรวบรวมข้อมูล ทำการสำรวจ วิเคราะห์และประเมินผลกระทบในด้านต่างๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 2

ลักษณะของข้อมูลเชิงปริมาณที่จะสะท้อนเรื่องสถานะสุขภาพและปัจจัยกำหนดสุขภาพ อาจจะถูกออกมาเป็นค่าดัชนีต่างๆ เช่น อายุขัยเฉลี่ย สัดส่วนจำนวนผู้พิการ อัตราการเจ็บป่วยจากการประกอบอาชีพ สัดส่วนจำนวนผู้ว่างงาน สัดส่วนจำนวนประเภทของงานแบ่งตามความเสี่ยง เป็นต้น

ลักษณะของข้อมูลเชิงคุณภาพที่จะสะท้อนเรื่องสถานะสุขภาพและปัจจัยกำหนดสุขภาพมักจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เช่น ประวัติศาสตร์ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต แนวโน้มการจ้างงาน แบบแผนการดูแลสุขภาพและการเลี้ยงดูเด็ก ภูมิปัญญาคั้งเดิม ในการป้องกันศัตรูพืช เป็นต้น

ถ้าเป็นการรวบรวมข้อมูลสำหรับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ “ก่อนการดำเนินการ” มักจะต้องมีการสัมภาษณ์หรือการจัดประชุมเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อห่วงกังวลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การรวบรวมองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การสอบถามความคิดเห็นจากผู้มีประสบการณ์หรือเชี่ยวชาญ การทบทวนวรรณกรรมและถอดบทเรียนในอดีตของนโยบายหรือโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งจากต่างประเทศและในประเทศอย่างกว้างขวาง และอาจจะมีการสร้างแบบจำลองหรือโมเดลของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในเหตุการณ์สมมติที่เป็นไปได้ในลักษณะต่างๆ

ถ้าเป็นการประเมินผลกระทบ “ระหว่าง” หรือ “หลังจาก” การดำเนินการนั้น มักจะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การเลือกตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณนั้น ควรใช้หลักการความเป็นตัวแทนของ สิ่งที่จะศึกษา เช่น ครอบคลุมถึงกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทั้งทางลบและทางบวก ใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งแบบ มีโครงสร้างมาตรฐานและแบบกึ่งมีโครงสร้างมาตรฐาน บางกรณีอาจจะจำเป็นต้องใช้เครื่องมือและ อุปกรณ์ในการวัดสภาวะสุขภาพหรือสภาวะสิ่งแวดล้อม (ซึ่งระบุไว้ตอนกำหนดขอบเขตการประเมินฯ ว่าสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสมควรมีการวัด)

ในการเลือกตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นประกอบด้วยการเข้าไปสังเกตในพื้นที่ หรือเหตุการณ์ มีแบบบันทึกสิ่งที่สังเกต มีการบันทึกภาพหรือวีดิทัศน์ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคล ที่รู้เรื่องนั้นๆ คี (key informants) และการสนทนาเป็นกลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้อง (focus group discussion)

คณะทำงานพัฒนาระบบการประเมินผลกระทบทางสุขภาพของยุโรป ได้แจกแจงการดำเนินงาน ในขั้นนี้ออกเป็น 7 ขั้นตอนย่อย ดังนี้ 1) การวิเคราะห์นโยบาย 2) การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน 3) การเก็บรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ผลกระทบ 5) การจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบ 6) การ สร้างข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบาย และ 7) การประเมินความเหมาะสมของกระบวนการที่ทำ

กิจกรรมบางอย่างที่เสนอแนะโดย EPHIA ข้างต้นนั้นมีอยู่แล้วในขั้นตอนแรก “การคัดกรอง” ตามเอกสารนี้ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์นโยบาย และ 2) การรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

หลังจากแจกแจงและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เป็นไปได้อย่างครอบคลุมครบทุกด้าน ตามที่ระบุไว้ในช่วงการกำหนดขอบเขตฯ แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การประเมินหรือระบุความสำคัญของ ผลกระทบแต่ละข้อ โดยให้ยึดถือเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้¹³

ตารางที่ 10 เกณฑ์การประเมินหรือระบุความสำคัญของผลกระทบ

<p>1. ขนาดและความรุนแรงของผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์</p> <ul style="list-style-type: none">● ผลกระทบมีความร้ายแรงเพียงใด● ผลกระทบจะเพิ่มขนาดของปัญหาเท่าไร (เช่น อัตราอาชญากรรมเพิ่มเป็นสองเท่า)● อัตราเร็วของความเปลี่ยนแปลงเป็นเท่าไร● ความเปลี่ยนแปลงนี้จะเกินขีดความสามารถของท้องถิ่นในการรับมือหรือไม่● ความเปลี่ยนแปลงนั้นชุมชนยอมรับหรือไม่● ความเปลี่ยนแปลงนี้ จะเกินระดับมาตรฐานที่ยอมรับได้หรือไม่ <p>2. ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ของผลกระทบมีในระดับใด</p> <ul style="list-style-type: none">● ท้องถิ่น● ภูมิภาค
--

- ประเทศ
 - โลก
 - พื้นที่เขตสงวนฯ
3. ระยะเวลาและความถี่ของผลกระทบ
- ระยะเวลาคงอยู่ของผลกระทบ (วัน ปี 10 ปี)
 - ธรรมชาติของผลกระทบเมื่อเวลาผ่านไป (เกิดผลกระทบเป็นระยะ หรือเกิดต่อเนื่อง มีความถี่เพียงใด)
4. ผลกระทบสะสม
- ผลกระทบจากโครงการนี้ไปเพิ่มพูนผลกระทบจากโครงการอื่น ๆ อย่างไร
 - มีผลทำให้ผลกระทบเกินระดับมาตรฐานหรือไม่
5. ความเสี่ยง
- โอกาสและความน่าจะเป็นที่ผลกระทบนั้น ๆ จะเกิดขึ้นเป็นเท่าไร (สูง ปานกลาง ต่ำ)
6. ความสำคัญด้านเศรษฐกิจและสังคม
- ผลกระทบนั้น ๆ จะมีผลต่อ โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในระดับใด
7. ประชากรที่ได้รับผลกระทบ
- ผลกระทบจะเกิดขึ้นกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง เช่น คนทุกข์ คนยากจน คนพื้นเมือง เด็ก คนชรา หญิงตั้งครรภ์ เป็นต้น
8. ความไวของการตอบสนองในระดับท้องถิ่น (sensitivity)
- คนท้องถิ่นมีปฏิกิริยาหรือกังวลมากเพียงใด ชาวบ้านเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญหรือไม่ มีองค์กรหรือหน่วยงานใดจะเคลื่อนไหวเนื่องจากผลกระทบของโครงการหรือไม่
9. การกลับคืนสภาพเดิม (Reversibility)
- จะใช้เวลาคืนสภาพเดิมนานเท่าไร ทั้งโดยกระบวนการทางธรรมชาติหรือการจัดการโดยมนุษย์
10. ต้นทุนทางเศรษฐกิจ
- ต้นทุนในการลดหรือบรรเทาผลกระทบเป็นเท่าไร ใครเป็นผู้จ่าย จ่ายเมื่อไร แหล่งทุนมาจากไหน
11. ชีคความสามารถขององค์กรและท้องถิ่น
- ชีคความสามารถขององค์กรและท้องถิ่นในการจัดการกับผลกระทบมีมากน้อยเพียงใดหรือต้องเป็นหน่วยงานในระดับสูงขึ้นไปหรือต้องเป็นภาคเอกชน
 - มีกฎหมาย กฎระเบียบใด ๆ อยู่ก่อนแล้วหรือไม่
 - บริการที่มีอยู่มีเพียงพอ หรือมีอยู่อย่างล้นเกินอยู่แล้วหรือไม่

สิ่งที่ไม่ควรละเลยคือ ต้องประเมินผลกระทบและระดับความสำคัญของผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ทั้งจากนโยบายหลัก (proposed policy) ที่กำลังถูกประเมินฯ และนโยบายทางเลือก (alternative policy) ที่ได้มาในระหว่างกระบวนการด้วย

หลังจากนั้น ควรมีการจัดเรียงลำดับความสำคัญของผลกระทบทั้งหมด จะช่วยทำให้ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมจัดสรรเวลาในการพิจารณาเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 : การระบุมাত্রการลดหรือบรรเทาผลกระทบทางลบ การเสนอทางเลือก และการสร้างข้อเสนอแนะ (Mitigation, Alternatives, and Recommendations)

กระบวนการในขั้นตอนนี้ ได้จากการนำเสนอโดยคณะทำงานประเมินผลกระทบ ซึ่งได้จากการใช้ข้อมูลที่ค้นพบจากการประเมินฯ จากความรู้และความเชี่ยวชาญของวิชาชีพต่างๆ ที่ร่วมเป็นคณะทำงานฯ และจากการเสนอแนะของฝ่ายต่างๆ ในสังคม รวมทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขั้นตอนแรกที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานประเมินผลกระทบทางสุขภาพนั้น ควรมีองค์ประกอบของกรรมการที่มาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เจ้าของโครงการ และผู้มีอำนาจตัดสินใจ เข้าร่วมเป็นกรรมการ นอกเหนือจากผู้เชี่ยวชาญต่างๆ จะทำให้การผลิตข้อเสนอแนะได้อย่างเหมาะสม

แต่ละทางเลือกที่เสนอแนะนั้น บางครั้งอาจจำเป็นต้องระบุเรื่องการชดเชยแก่ผู้เสียหายที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ไว้ด้วย เช่น การตั้งกองทุนประกันความเสี่ยงที่ทุกฝ่ายไม่แน่ใจว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต หรือการเก็บภาษีเพิ่มเติมจากผู้ที่จะได้ประโยชน์จากนโยบายมาสมทบกองทุน

ขั้นตอนที่ 5 : การนำผลการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ไปสู่การปรับเปลี่ยนนโยบายให้เป็นนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (Influencing Policy Maker towards Healthy Public Policy)

การนำเสนอผลการประเมินฯ ซึ่งก็คือการนำเสนอผลการทำงานในขั้นตอนที่ 1-4 ทั้งหมด อาจจัดทำในรูปแบบเอกสารและสื่อต่างๆ เพื่อที่ฝ่ายต่างๆ สามารถเข้าถึงและศึกษาทำความเข้าใจได้โดยง่าย ควรมีคณะกรรมการที่เป็นกลางทำหน้าที่อ่านและตรวจสอบผลการประเมินฯ ว่าดำเนินการได้ครบถ้วนและมีคุณภาพหรือไม่ มีการเปิดเผยผลการประเมินฯ และเปิดช่องทางให้ภาคประชาชนและสาธารณะร่วมรับรู้และตรวจสอบผลการประเมินฯ

ถ้าเป็นการประเมินผลกระทบฯ ก่อนดำเนินการนั้น ต้องมีการตัดสินใจว่า “ควรให้มีการดำเนินการโครงการฯต่อไปหรือไม่” ถ้าเป็นการประเมินผลกระทบฯ ระหว่างดำเนินการหรือหลังดำเนินการ ต้องมีการตัดสินใจว่า “ควรหยุดดำเนินการนั้นๆหรือไม่” และ “ถ้าไม่หยุดดำเนินการ ต้อง

ความดี
คน คน
กรหรือ
นุษย์
กไหน
หรือต้อง

ปรับปรุงการดำเนินการอย่างไร” ในการตัดสินใจเรื่องนี้ ควรให้สิทธิของประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจ เพราะเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่กับโครงการนั้นและรับผลกระทบนั้นไปจนตลอดชีวิต

ขั้นตอนที่ 6 : การกำกับติดตามและการประเมินผล

การประเมินผลกระทบฯ ไม่ได้สิ้นสุดแค่การตัดสินใจหรืออนุมัติให้มีการดำเนินโครงการได้ แต่ยังคงมีการวางมาตรการและระบบต่างๆ ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับ “การกำกับติดตาม” ว่าโครงการฯ ได้ดำเนินการตามที่เสนอแนะไว้หรือไม่ และผลกระทบที่คาดการณ์ไว้เปลี่ยนแปลงไปจากที่ประเมินฯ ในตอนแรกหรือไม่ อย่างไร มีผลกระทบในช่วงการกำหนดขอบเขตไม่ได้คาดคิดเอาไว้ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ เป็นต้น

หลังจากนั้นควรมีการประเมินผล “กระบวนการจัดทำโครงการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ” ในขั้นตอนต่างๆ ด้วยว่าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และประชาชนมีส่วนร่วมอย่างพอเพียงหรือไม่ เพื่อการปรับปรุงกระบวนการในครั้งต่อไป

ตารางที่ 11 รายการตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

รายการตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
<ul style="list-style-type: none">• ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมด้วยในช่วงที่เหมาะสมหรือไม่• มีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการประเภทเดียวกันที่เคยทำมาก่อนหรือไม่• ประเด็นที่อยู่ในขอบเขตการประเมินได้มีการทำครบถ้วนหรือไม่• มีการสำรวจบ่งชี้ผลกระทบทางสุขภาพในกลุ่มเสี่ยงและด้อยโอกาสหรือไม่• ได้พิจารณาทางเลือกอื่นๆอย่างเพียงพอหรือไม่• ความพยายามในการลดผลกระทบในด้านลบต่อสุขภาพ มุ่งไปที่สิ่งที่มีผลกระทบมากที่สุดหรือไม่• กระบวนการตัดสินใจโปร่งใสหรือไม่

หัวใจสำคัญของกระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนของกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ คือ การปรึกษาสาธารณชน (public consultation) ทุกขั้นตอน และควรเริ่มตั้งแต่ระยะแรกของโครงการ ตั้งแต่การคัดกรองเบื้องต้น (screening) การกำหนดขอบเขต (scoping) การประเมินผลกระทบ (assessing) การเสนอทางเลือกและตัดสินใจ (recommendation and decision making) ไปจนถึงการกำกับติดตาม (monitoring)

เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นและข้อห่วงกังวลของคนเกี่ยวกับโครงการ เพราะประชาชนจะมีองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและระบบนิเวศของคนเป็นอย่างดี มุมมองที่ต่างกัน ทำให้ประเด็นสำคัญไม่ถูกมองข้าม

จากประสบการณ์ของประเทศแคนาดาพบว่า ประเด็นที่ถูกหยิบยกมาอภิปรายมากที่สุด คือ ผลกระทบทางสุขภาพ ชีวิตความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่อาจเกิดขึ้นจาก โครงการ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีข้อดีหลายประการ ได้แก่

- ทำให้มีเวลาในการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย
- เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสนำเสนอข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

สถานะสุขภาพและสภาวะทางสังคมของพื้นที่

- เป็นเครื่องมือวัดระดับความห่วงกังวลของประชาชนต่อโครงการ
- เป็นเวทีป้องกัน/แก้ไขปัญหาคัดค้านเกี่ยวกับโครงการและผลกระทบของโครงการ

มีหลายโครงการที่ละเลยกระบวนการนี้ หรือทำอย่างขอไปที สุดท้ายโครงการนั้นถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากชุมชน จนต้องเลื่อนโครงการออกไป หรือแม้กระทั่งยกเลิกโครงการ

กระบวนการนี้แตกต่างจาก “การประชาพิจารณ์” ที่เคยมีการทำในประเทศไทย ดังเช่น การจัดเวทีประชุม เพื่อ “การประชาพิจารณ์” เรื่อง โครงการวางท่อแก๊ส ไทย-มาเลเซีย ที่จังหวัดสงขลานั้น พบว่า ประชาชนต่อต้านไม่เข้าร่วมกระบวนการทำประชาพิจารณ์ดังกล่าว เพราะความเห็นที่โครงการวางท่อแก๊ส ไทย-มาเลเซีย ได้ถูกกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการไว้หมดแล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้ จึงมีความรู้สึกว่าเป็นเพียงการจัดเวทีสมมติเพื่อช่วยตีตรารับรองโครงการเท่านั้น

2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา

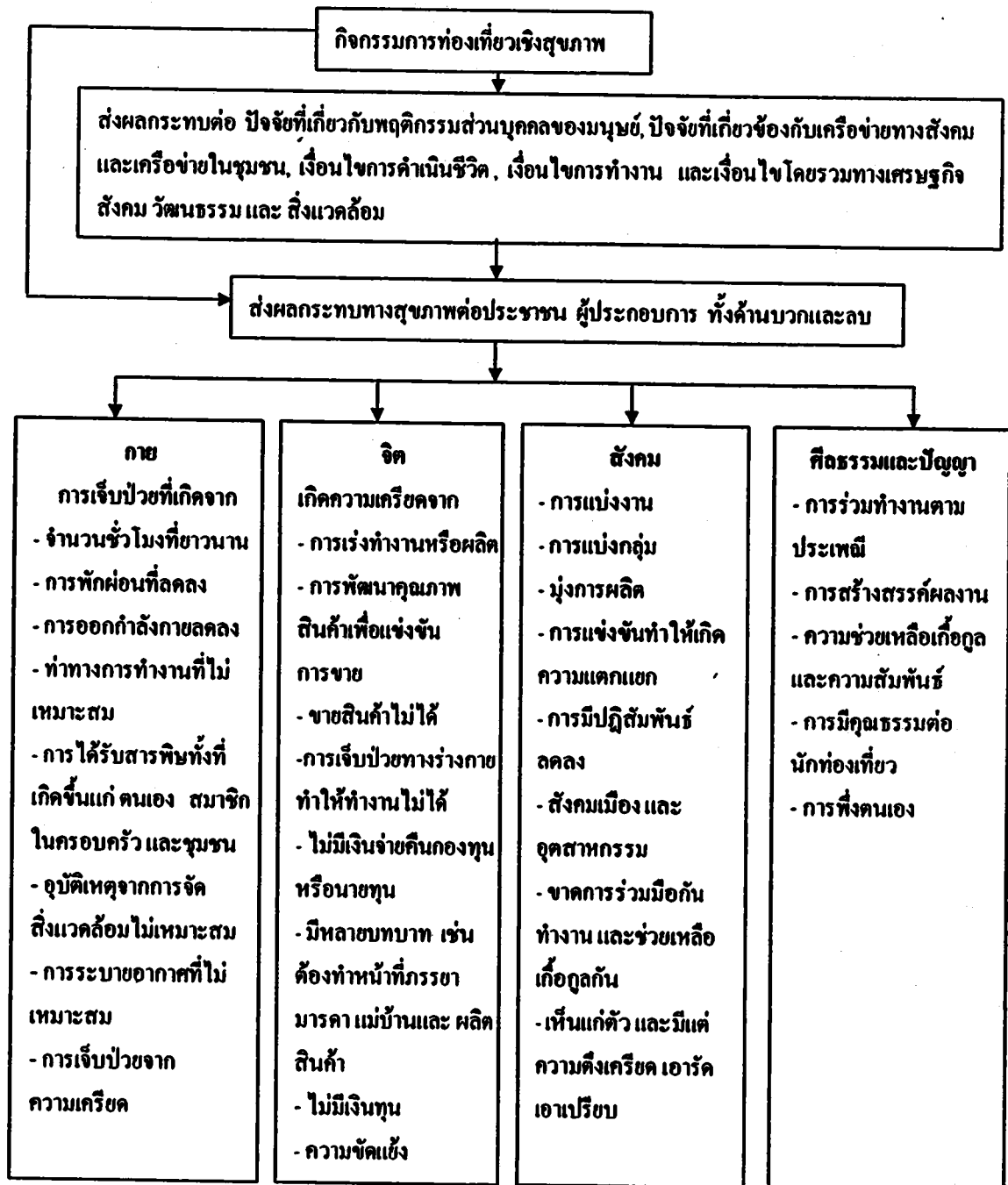
กระแสแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนในประเทศไทย และในระดับโลก ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า “สุขภาพ” เป็นผลพวงจากหลายปัจจัยทั้งปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ กายภาพ พหุวัฒนธรรมที่ขณะส่วนบุคคล บริการสุขภาพ และปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ และวัฒนธรรม

ผลกระทบของโครงการจึงต้องถูกประเมิน โดยดูผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมสุขภาพทุกด้าน ซึ่งอาจจะมีทั้งผลกระทบด้านบวก (เช่น เพิ่มตำแหน่งงาน) หรือด้านลบ (เช่น การปล่อยสารพิษในอากาศ น้ำ ดิน อาหาร)

เพื่อให้การตัดสินใจเชิงนโยบายในทุกระดับของสังคมเป็นแบบองค์รวม เปิดกว้าง เป็นธรรม และทำให้เกิดการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนให้การ

ยอมรับ จำเป็นต้องมีกลไกให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอและหลายช่องทาง ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนดำเนินโครงการ ระหว่าง และหลังดำเนินโครงการ

ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องศึกษาปัจจัยต่างๆ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับและเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไป การศึกษาครั้งนี้อาศัยกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) เก็บข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 2) ผลกระทบเชิงบวกและลบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ

การนำเสนอเนื้อหาในระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1. ระเบียบวิธีการวิจัย

1) สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในครั้งนี้ ใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เจาะลึกดังรายละเอียดดังนี้

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดให้มีการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์/ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ รูปแบบ โครงสร้างสถานบริการ หน้าที่และ การให้บริการที่ ร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เสนอทางเลือกและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สามารถรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาได้

ในการจัดสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยตัวแทนจากสถานประกอบการประเภทสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จำนวน 9 คน สปอร์ตคลับ จำนวน 2 คน ศูนย์ปฏิบัติธรรม (พระภิกษุ) จำนวน 3 รูป ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ จำนวน 1 คน และอื่นๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวขอนแก่น เขต 3 มหาวิทยาลัยขอนแก่น จำนวน 5 คน ดังรายละเอียดตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	สถานประกอบ การเพื่อ สุขภาพ (คน)	สปอร์ต คลับ (คน)	ศูนย์ปฏิบัติ ธรรม (คน)	ร้าน อาหาร เพื่อ สุขภาพ (คน)	อื่นๆ (คน)	รวม (คน)
ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน			1			1
วัดป่าธรรมอุทยาน			1			1
ศูนย์กัลยาณมิตร			1			1
ศูนย์ส่งเสริมอาชีพคนตาบอด จ.ขอนแก่น	1					1
โรงแรมเจริญธานีบรีส	1					1
กาโนเอกเซล		1				1
วิทยาลัยสิริธรขอนแก่น	1					1
ชีวิตพิศป้า	1					1
ร้านมุมสบาย				1		1
มะลิลาสปา	1					1
Pulse sport club		1				1
บ้านสวนสปา	1					1
คลินิกทันตกรรม อิน อร	1					1
แม่อำนวยอบสมุนไพร	1					1
คุ้มสุขภาพ	1					1
สำนักงาน ททท. ขอนแก่น เขต 3					1	1
นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยขอนแก่น					4	4
รวม	9	2	3	1	5	20

การสัมภาษณ์เชิงลึก

การศึกษานี้ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาประเด็นเพิ่มเติม ภายหลังจากสนทนากลุ่ม จำนวน 8 คน ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	สถานประกอบการ เพื่อสุขภาพ (คน)	สปอร์ตคลับ (คน)	ศูนย์ปฏิบัติ ธรรม (คน)	ร้านอาหารเพื่อ สุขภาพ (คน)	รวม (คน)
1. บ้านสวนป่า	1	-	-	-	1
2. ชีวาทิพย์สปา	1	-	-	-	1
3. สถานบริการสุขภาพแบบองค์รวม คณะ เภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	1	-	-	-	1
4. คุ่มสุขภาพ	1	-	-	-	1
5. Pulse Sport Club	-	1	-	-	1
6. ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน	-	-	1	-	1
7. วัดป่าธรรมอุทยาน	-	-	1	-	1
8. ร้านอาหารตะวันทอง	-	-	-	1	1
รวม	4	1	2	1	8

แบบสอบถาม

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลบางส่วนที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในส่วนของข้อมูลทั่วไปเพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านรูปแบบการและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ

2) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ

การศึกษาส่วนนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครขอนแก่น การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non - probability sampling) ชนิดบังเอิญ (Accidental sampling) ดำเนินการสอบถามในช่วงเดือนธันวาคม 2548 - มีนาคม 2549 จำนวน 200 ฉบับ เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ สามารถนำมาวิเคราะห์จำนวน 197 ฉบับ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับประเด็นผลกระทบทางสุขภาพทั้งทางบวกและทางลบที่อาจเกิดขึ้นในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (สปา / นวด / อบ/ ประคบสมุนไพร) จำนวน 6 แห่ง ดังรายละเอียดตารางที่ 14

รวม	(คน)
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
1	
4	
20	

มเดิม

ตารางที่ 14 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน (คน)
โรงแรม	
โฆษณาคณะแผนโบราณ โรงแรมโฆษะ	1
นวดเพื่อสุขภาพ โรงแรมโซฟิเทล	1
ศูนย์สุขภาพ	
สถานบริการสุขภาพแบบองค์รวม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	1
ศูนย์สปา	1
สถานประกอบการทั่วไป	
ชีวิตชีพสปา	1
กลุ่มสุขภาพ	1
รวม	6

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เกิดขึ้น
2. สร้างแนวคำถามเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเบื้องต้น แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ประกอบด้วย สัญชาติ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ลักษณะการเดินทาง รูปแบบการเดินทาง พาหนะที่ใช้ สถานที่พักค้างคืน วัตถุประสงค์การเดินทาง แรงจูงใจในการท่องเที่ยว และสถานที่ท่องเที่ยวสนใจไป
 - ตอนที่ 2 พฤติกรรม และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ประกอบด้วย พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ การค้นหาข้อมูลด้านสุขภาพ รูปแบบการท่องเที่ยวที่สนใจ ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการพัฒนาบริการเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
3. ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน
4. นำแนวคำถามที่สร้างขึ้น ไป Try out กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน

5. ปรับปรุง แนวทางคำถามให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาต่อไป
6. นำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

การควบคุมคุณภาพของเครื่องมือ

ใช้การวิเคราะห์ความตรงของเนื้อหา (Content analysis) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ซึ่งมีความชำนาญในสาขา การท่องเที่ยว พฤติกรรมศาสตร์ และ เศรษฐศาสตร์ สาขาละ 1 ท่าน ในส่วนของการทำงานภาคสนาม ได้จัดอบรมผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาระดับปริญญาโท และมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการสัมภาษณ์ทุกวันหลังสิ้นสุดการสัมภาษณ์ และในขั้นตอนการบันทึกข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบซ้ำ เพื่อควบคุมความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึก

3.2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมีทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ

นำมาวิเคราะห์จำนวน (Frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) กำหนดหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้สถิติ Chi square (χ^2) และคัดเลือกตัวแปรเพื่อใช้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) โดยใช้วิธี Forward Stepwise

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ

นำมาวิเคราะห์โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ เรียบเรียงเขียนเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลในเรื่องความตรง ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่าง นับตั้งแต่ การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เจาะลึก และ การสนทนากลุ่ม

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบัน ตลอดจนประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีผลต่อวิถีชีวิตของบุคคลในชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับสุขภาพ โดยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

4.1 สถานการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบัน ประกอบด้วย

- 1) ข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานประกอบการ
- 3) ความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- 4) การประชาสัมพันธ์และการโฆษณา
- 5) บทบาทของหน่วยงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.2 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประกอบด้วย

- 1) พฤติกรรมการท่องเที่ยว
- 2) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- 3) ข้อเสนอในการลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
- 4) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในปัจจุบัน

1) ข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว

จากการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เทศบาลนครขอนแก่น ในช่วงเดือนธันวาคม 2548 – สิงหาคม 2549 จำนวน 200 ฉบับ ได้รับคืนมาและเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 197 ฉบับ (คิดเป็นร้อยละ 98.5) ผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามลักษณะประชากร (n = 197)

	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
● เพศ						
หญิง	73	50.3	43	82.7	116	58.9
ชาย	72	49.7	9	17.3	81	41.1
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0

	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• อายุ						
น้อยกว่า 25 ปี	44	30.3	3	5.8	47	23.9
25 -50 ปี	88	60.7	39	75.0	127	64.5
มากกว่า 50 ปี	13	9.0	10	19.2	23	11.7
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0
• อาชีพ						
นักศึกษา / นักเรียน	38	26.2	8	15.4	46	23.4
ข้าราชการ / พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	33	22.8	13	25.0	46	23.4
ธุรกิจส่วนตัว	33	22.8	13	25.0	46	23.4
พนักงาน / ลูกจ้างบริษัท	22	15.2	11	21.2	33	16.8
ค้าขาย	11	7.6	1	1.9	12	6.1
อื่น ๆ เช่น เกษตรกร แม่บ้าน / พ่อบ้าน รับจ้างทั่วไป	8	5.5	15	28.8	23	11.7
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0
• รายได้						
ต่ำกว่า 5,000 บาท	23	15.9	1	1.9	24	12.2
5,000-10,000 บาท	34	23.5	1	1.9	35	17.8
10,000-15,000 บาท	19	13.1	0	0	19	9.6
15,000-20,000 บาท	20	13.8	7	13.5	27	13.7
20,000-30,000 บาท	27	18.6	1	1.9	28	14.2
30,000 บาทขึ้นไป	22	15.2	42	80.8	64	32.5
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0

ผลการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จำนวน 197 คน พบว่า เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 145 คน และเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ จำนวน 52 คน ซึ่ง นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีลักษณะประชากรดังนี้ ลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เหมือนกัน ได้แก่ ด้านเพศ อายุและ อาชีพ โดยพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 58.9 และ 41.1 ตามลำดับ อยู่ในช่วงอายุ

จะเห็นได้ว่า จากข้อมูลแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่ เป็นชาวไทยที่อาศัยในพื้นที่ อายุตั้งแต่ 25 – 65 ปี มีอาชีพ นักเรียน-นักศึกษา ข้าราชการ โดยคนไทยฐานรายได้ ประมาณ 5,000-10,000 บาท ส่วนนักท่องเที่ยวจะมีฐานรายได้ที่เดือนละ 30,000 บาทขึ้นไป

วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

จากการสอบถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ผลการศึกษาเป็นดังนี้

ตารางที่ 16 วัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาจังหวัดขอนแก่น						
ท่องเที่ยว / ทักผ่อน	48	33.1	23	44.2	71	36.0
ประชุม / สัมมนา / นิทรรศการ	37	25.5	7	13.5	44	22.3
รักษาสุขภาพ	22	15.2	8	15.4	30	15.2
ธุรกิจ / กำขาย	21	14.5	2	3.8	23	11.7
เยี่ยมญาติ	13	9.0	10	19.2	23	11.7
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0
สิ่งจูงใจในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)						
การคมนาคมสะดวก	85	20.7	12	7.2	97	16.8
มีแหล่งท่องเที่ยวมาก	37	9.0	16	9.6	53	9.2
ภูมิประเทศ / ทิวทัศน์สวยงาม	35	8.5	15	9.0	50	8.7
บรรยากาศดี เงียบสงบ	34	8.3	16	9.6	50	8.7
มีผู้แนะนำ	33	8.0	13	7.8	46	8.0
ค่าครองชีพต่ำ	17	4.1	28	16.8	45	7.8
มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี	22	5.4	22	13.2	44	7.6
สิ่งอำนวยความสะดวกครบ	36	8.8	1	0.6	37	6.4
มีความปลอดภัย	17	4.1	16	9.6	33	5.7
ห้างสรรพสินค้าหลายแห่ง	29	7.1	1	0.6	30	5.2
ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์	13	3.2	15	9.0	28	4.9
บริการด้านท่องเที่ยวดี	8	2.0	6	3.6	14	2.4

รายการ	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สถานบริการรักษาสุขภาพ	7	1.7	2	1.2	9	1.6
อื่น ๆ เช่น เป็นศูนย์กลางของภาคอีสาน มีความเจริญด้านวัตถุสูง เศรษฐกิจดี ฝึกปฏิบัติธรรม เป็นต้น	37	9.0	4	2.4	41	7.1
รวม	410	100.0	167	100.0	577	100.0
สถานที่ที่สนใจไปเที่ยวในระหว่าง ที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่น (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)						
เขื่อนอุบลรัตน์	88	18.1	28	12.2	116	16.2
บึงแก่นนคร	74	15.3	22	9.6	96	13.4
ศูนย์การค้า	70	14.4	17	7.4	87	12.2
บางแสน 2 / พัทยา 2	56	11.5	23	10	79	11.1
พิพิธภัณฑ์ซากไดโนเสาร์ อ.ภูเวียง / อุทยานแห่งชาติภูเวียง	47	9.7	27	11.8	74	10.4
พระมหาธาตุแก่นนคร 9 ชั้น	50	10.3	22	9.6	72	10.1
พระธาตุขามแก่น	45	9.3	20	8.7	65	9.1
โสมมุงเมืองขอนแก่น	19	3.9	16	7	35	4.9
อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน	14	2.9	14	6.1	28	3.9
หมู่บ้านใหม่ไทย อ.ชนบท	7	1.4	14	6.1	21	2.9
ปราสาทเปือยน้อย	9	1.9	8	3.5	17	2.4
อื่น ๆ เช่น หมู่บ้านจุงอาง แหล่งท่องเที่ยวขามคำกีน เป็นต้น	6	1.2	18	7.9	24	3.4
รวม	485	100	229	100	714	100

วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครขอนแก่นของนักท่องเที่ยวคือ ท่องเที่ยวหรือพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 36 รองลงมาคือ ประชุมหรือสัมมนาหรือ นิทรรศการ คิดเป็นร้อยละ 22 โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีจุดประสงค์หลักในการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 33 และ 44 ตามลำดับ

สิ่งจูงใจในการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัดขอนแก่นของนักท่องเที่ยวคือ การคมนาคมสะดวก คิดเป็นร้อยละ 17 รองลงมาคือ มีแหล่งท่องเที่ยวมาก ภูมิประเทศหรือทิวทัศน์

สวยงาม บรรยากาศเงียบสงบ คิดเป็นร้อยละ 9 เท่ากัน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยคิดว่าสิ่งจูงใจมากที่สุดคือ การคมนาคมสะดวก คิดเป็นร้อยละ 21 ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติคิดว่าสิ่งจูงใจมากที่สุด คือ ค่าครองชีพต่ำ คิดเป็นร้อยละ 17

นอกจากนี้ ผลจากการสนทนากลุ่ม พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้าพักในโรงแรมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการประชุม สัมมนา ควบคู่กับการพักผ่อนไปพร้อม ซึ่งพบว่ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่มาเที่ยวพักผ่อนที่ขอนแก่น หรือ มาท่องเที่ยวแบบกลุ่มทัวร์ที่ขอนแก่น โดยเฉพาะ

...ทางโรงแรมจัดที่พักเพื่อรองรับลูกค้าทั้งภายในและชาวต่างชาติ ที่เข้ามาพัก หรือมาท่องเที่ยว เราก็ยังมีการจัดประชุมสัมมนา ในระดับ ขอนแก่นหรือระดับประเทศ หรือว่าระดับนานาชาติ ยกตัวอย่างในที่ผ่านมา APEC ... (สนทนากลุ่ม. โรงแรมโซฟิเทล, 21 พฤษภาคม 2549)

...จะพบว่าลูกค้าที่มาเที่ยวขอนแก่น ผ่านบริษัททัวร์น้อยมาก ขนาดโรงแรมเราเองเป็นกลุ่มลูกค้าที่ส่งมาจากคูสิต ก็จะเป็นกลุ่มโรงแรมส่งมา เป็นลักษณะกลุ่มทัวร์ส่งมา...

(สนทนากลุ่ม. โรงแรมเจริญธานีปรินเซส, 21 พฤษภาคม 2549)

สิ่งสำคัญในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ส่วนหนึ่ง คือ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นไทย นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่น้อยที่เข้ามาท่องเที่ยว เพราะต้องการพักผ่อนผ่อนคลายความเครียดหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และได้รับการบำบัดดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจ ด้วยศาสตร์การรักษาในรูปแบบนวดไทย สปา โดยอาศัยหลักการสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวจนต้องกลับมาใช้บริการหรือกลับมาท่องเที่ยวในที่แห่งนี้อีกครั้ง

... นักท่องเที่ยวเข้ามาหาเราเพื่อผ่อนคลาย ทางด้านสุขภาพร่างกายแล้ว ก็จะเป็นการบำบัดทางด้านจิตใจไปด้วยกัน เพราะเราจะใช้ศาสตร์ของรูปแบบของสปาเนคะ โดยที่เราใช้ศาสตร์สัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส คือการให้บริการลูกค้าเนคะ ลูกค้าที่เข้ามานั้นก็คือ สามารถเข้ามาและพักผ่อนจริงๆ เราจะเน้นในเรื่องการนวดเพื่อสุขภาพ ผ่อนคลายเพื่อสุขภาพ...

(สนทนากลุ่ม. ชีวาทิพย์สปา, 21 พฤษภาคม 2549)

2) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานประกอบการ

โครงสร้างของสถานประกอบการ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม พบว่า รูปแบบโครงสร้างของสถานประกอบการในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบง่าย (Simple structure) เป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก มีลักษณะการดำเนินงานที่มีเจ้าของกิจการคนเดียวดูแลรับผิดชอบ มี

พนักงานน้อย มีการให้บริการที่ไม่หลากหลาย ไม่มีการจัดโครงสร้างหรือแบ่งงานกันอย่างเป็น
ทางการ พบมากในกลุ่มสถานประกอบการเพื่อสุขภาพแบบนวดเพื่อสุขภาพ และแบบนวดเพื่อเสริม
สวย ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ

...ร้านเราเป็นร้านขนาดเล็ก มีเตียงนวดอยู่ 5 เตียง นวดตัว และเก้าอี้นวดเท้าประมาณ
5 ที่นั่งคะ การให้บริการก็จะมีพนักงานต้อนรับ 1 คน นะคะ และก็มีพนักงานในร้านมี 3-5 คน ก็จะมี
ประจำอยู่ที่ร้าน 2 คน และ on - call 3-4 คน... (สนทนากลุ่ม. ร้านมะลิลาสปา, 21 พฤษภาคม 2549)

2. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบแบ่งตามหน้าที่ (Functional Structure) เป็น
สถานประกอบการขนาดกลาง มีลักษณะการดำเนินงานคล้ายกับสถานประกอบการขนาดเล็ก แต่มี
การให้บริการหรือผลิตภัณฑ์ที่มากกว่า ดำเนินงานอยู่ในลักษณะอุตสาหกรรมเดียว มีเจ้าหน้าที่หรือ
พนักงานที่มีความชำนาญรับผิดชอบเฉพาะอย่าง ลักษณะการแบ่งโครงสร้างตามหน้าที่ของงาน
และมีความชัดเจนกว่าประเภทแรก สถานประกอบการประเภทนี้ ได้แก่ สถานประกอบการเพื่อ
สุขภาพแบบนวดเพื่อสุขภาพ (ขนาดใหญ่) และศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

...ส่วนตัวโครงสร้าง ของ สถานที่ที่จะประกอบด้วย มีบริการในรูปแบบต่าง ๆ มีการ
นวดเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการบริการความสวยความงามด้วยเป็นการบริการที่ ควบคู่กันไป
เหมือนกับว่าทางคุณเข้ามาผ่อนคลาย ทางด้านสุขภาพร่างกายแล้ว ก็จะเป็นการบำบัดทางด้านจิตใจ
ไปด้วยกัน เพราะเราจะใช้ศาสตร์ของรูปแบบของสปา นะคะ...

(สนทนากลุ่ม. ร้านชีวิตพิศพา, 21 พฤษภาคม 2549)

3. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบแบ่งตามฝ่าย (Divisional Structure) เป็น
สถานประกอบการขนาดใหญ่ มีเครื่องใช้ สินค้าและบริการที่หลากหลาย เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับ
หน่วยงาน องค์กร หรือสถานประกอบการอื่นๆ มีพนักงานที่มีความชำนาญการเฉพาะทาง การ
จัดแบ่งโครงสร้างจะเป็นแผนก เป็นฝ่ายตามลักษณะสินค้าและบริการที่จัดให้มี สถานประกอบการ
เพื่อสุขภาพประเภทนี้ ได้แก่ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพแบบสปาเพื่อสุขภาพ แบบนวดสุขภาพ
ที่มีขนาดใหญ่ เช่น ตามโรงแรม ศูนย์สุขภาพ และสถานประกอบการประเภทสปอร์ตคลับ เป็นต้น

...เราจะส่วนบริการ 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง. พื้นที่ให้เข้ามา ส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยว
แบบเปล่า ไม่เก็บค่าเช่า ก็คือบริเวณใต้รอบบี่ มีคอนเนอร์แม่ค้าแม่ขายนำพวกสินค้าหัตถกรรม
ส่วนมากเป็นผ้าไหม ผ้าฝ้าย เข้ามาจำหน่าย สอง. พื้นที่ที่เป็นค่าเช่า ออกจาก โรงแรม ไป ก็จะมี
ด้านหลังของโรงแรม ที่ชั้นสอง ตรงนั้นก็จะเป็นลิลา เป็นหัตถเวช เป็นนวด และ สาม. คือ ในส่วน
ของโรงแรมเองก็จะมีสระว่ายน้ำ อยู่ที่ชั้น 4 ปกติสระว่ายน้ำนี้ปกติก็จะเปิดบริการให้ลูกค้าที่มาพัก
ในโรงแรม นะครับ ก็จะ ไม่รับ walk in และก็เราจะมี ฟิตเนสเซ็นเตอร์ อยู่ที่ชั้น 5 ฟิตเนสนี่ก็จะ
ให้บริการบุคลากรที่สมัครเป็นสมาชิก...

(สนทนากลุ่ม. โรงแรมเจริญธานีปรีนเซส, 21 พฤษภาคม)

...โครงสร้างขององค์กรจะแบ่งเป็น สี่ฝ่าย คือ ฝ่ายของริเซพชัน มีพนักงาน ให้การ
ต้อนรับ 3 ท่าน ที่เคาร์เตอร์ สตาฟฟิตเนต 11 ท่าน ในการดูแลคนออกกำลังกายนะครับ มีแม่บ้านทำ
ความสะอาด แจกผ้าเช็ดตัวอีก 4 ท่าน มียามรักษาความปลอดภัย อีก 2 ท่าน อีกอันหนึ่งก็มี
ร้านอาหารญี่ปุ่น นะครับ มีพนักงานอยู่ 3 ท่านซึ่งเซฟที่ได้จากร้านฟูจิที่ก่อตั้งใหม่...

(สนทนากลุ่ม. Pulse sport club, 21 พฤษภาคม 2549)

วัตถุประสงค์ของสถานประกอบการในการดำเนินกิจการ

ผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของสถานประกอบการในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
เกี่ยวกับ การให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า สถานประกอบการส่วนใหญ่
มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการเกี่ยวกับสุขภาพอย่างถูกวิธี อาศัยวิธีการรักษา ดูแลสุขภาพแบบ
ไทยและเทคนิคการดูแลรักษาสุขภาพที่ทันสมัยเข้าร่วม ภายใต้มุมมองการเปลี่ยนของสภาวะทาง
เศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ซึ่งเหมาะกับนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ รวมถึงประชาชน
ทั่วไปที่สนใจในเรื่องของสุขภาพ

...วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อส่งเสริม สนับสนุนสมาชิก สาธารณร่วมกิจกรรมการ
ปฏิบัติธรรมในการทำทาน เจริญภาวนา สมาธิ ข้อ 2 ศึกษาค้นคว้าและเผยแผ่ความรู้ทางพุทธ
ศาสนา ให้กับประชาชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา และที่สาธารณทั่วไป ข้อ 3 ส่งเสริมความเข้าใจอัน
ดีและก็ปรับปรุงตัวเอง ปลุกจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของประชาชน และก็ชุมชน และก็ให้ความ
ร่วมมือ กับองค์กรอื่นๆ จากภาครัฐและเอกชน ข้อ 4 ส่งเสริมความเข้าใจอันดีงาม ที่จะดำเนินการ
พัฒนาทั้งกายและจิตในการท่องเที่ยว ... (สนทนากลุ่ม. ศูนย์กัลยาณมิตร , 21 พฤษภาคม 2549)

... วัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง สถานที่ออกกำลังกายก็คือ ต้องการให้ประชาชนทั่วไป
ใส่ใจกับสุขภาพ ก็ได้ออกกำลังกายอย่างถูกวิธี อย่างถูกหลักและก็ โดยมีทีมงานหรือครูฝึกที่ผ่าน...

(สนทนากลุ่ม. Pulse sport club, 21 พฤษภาคม 2549)

...วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งก็คือ มองเห็นว่าปัจจุบันเรามีความเครียดมากขึ้น และ
ตลาดในปัจจุบัน คนรอบข้างเน้นดูแลสุขภาพตัวเองมากขึ้น เรามองเห็นว่าขอนแก่นนี้น่าสนใจทำธุรกิจ
นวดแผนไทย และก็หลายๆ คนให้ความสนใจ...

(สนทนากลุ่ม. ร้านมะลิลาสปา, 21 พฤษภาคม 2549)

...คลินิกแพทย์แผนไทย วิถีธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์ของหน่วยงานเพื่อเปิดบริการ
นวดแผนไทย นวดเพื่อผ่อนคลาย นวดเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อรักษา โดยแพทย์อายุรเวช และก็มีบริการ
จ่ายยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคด้วย... (สนทนากลุ่ม. คลินิกแพทย์แผนไทย, 21 พฤษภาคม 2549)

3) ความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่นอาจแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 2) สपोर्टคลับ 3) ศูนย์ปฏิบัติการ และ 4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

สถานประกอบการเพื่อสุขภาพในการศึกษาคครั้งนี้ หมายถึง สถานประกอบการตามพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.2509 (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 พ.ศ. 2546) ที่ดำเนินการโดยคำนึงถึงสุขภาพเป็นหลัก ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีสถานประกอบการเพื่อสุขภาพมากกว่า 238 แห่ง จำแนกตามมาตรฐานของสถานประกอบการ พ.ศ. 2509 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 ปี 2547 ได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ สปาเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อสุขภาพ และนวดเพื่อเสริมสวย ดังนี้

1.1) สปาเพื่อสุขภาพ

หมายความว่า การประกอบกิจการที่ให้การดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ โดยบริการหลักที่จัดไว้ประกอบด้วย เช่น การนวดเพื่อสุขภาพและการใช้น้ำมันเพื่อสุขภาพ โดยอาจมีบริการเสริมประกอบด้วย เช่น การอบเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โภชนาบำบัดและการควบคุมอาหาร โยคะและการทำสมาธิ การใช้สมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ตลอดจนการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ หรือไม่ได้ (ทั้งนี้ ในประกาศฯ ที่ออกตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ กำหนดเพิ่มเติมว่า ต้องมีบริการเสริมอีกอย่างน้อย 3 รายการ)

จากการสำรวจ พบว่า สปาเพื่อสุขภาพที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีจำนวน 13 แห่ง เปิดบริการนวดเพื่อสุขภาพ เช่น นวดแผนไทย นวดฝ่าเท้า นวดน้ำมัน นวดตัวเฉพาะส่วน นวดหน้า สปาหน้า สปาเท้า วารีบำบัด อบไอน้ำ อบชาว์น้ำ อ่างน้ำวน ประคบสมุนไพร และจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ เป็นต้น ราคาบริการขึ้นอยู่กับระยะเวลาและกิจกรรม ราคาตั้งแต่ 300-2,000 บาท (โปรดศึกษาตัวอย่างรูปแบบของสถานประกอบการตามตารางที่ 17)

1.2) นวดเพื่อสุขภาพ

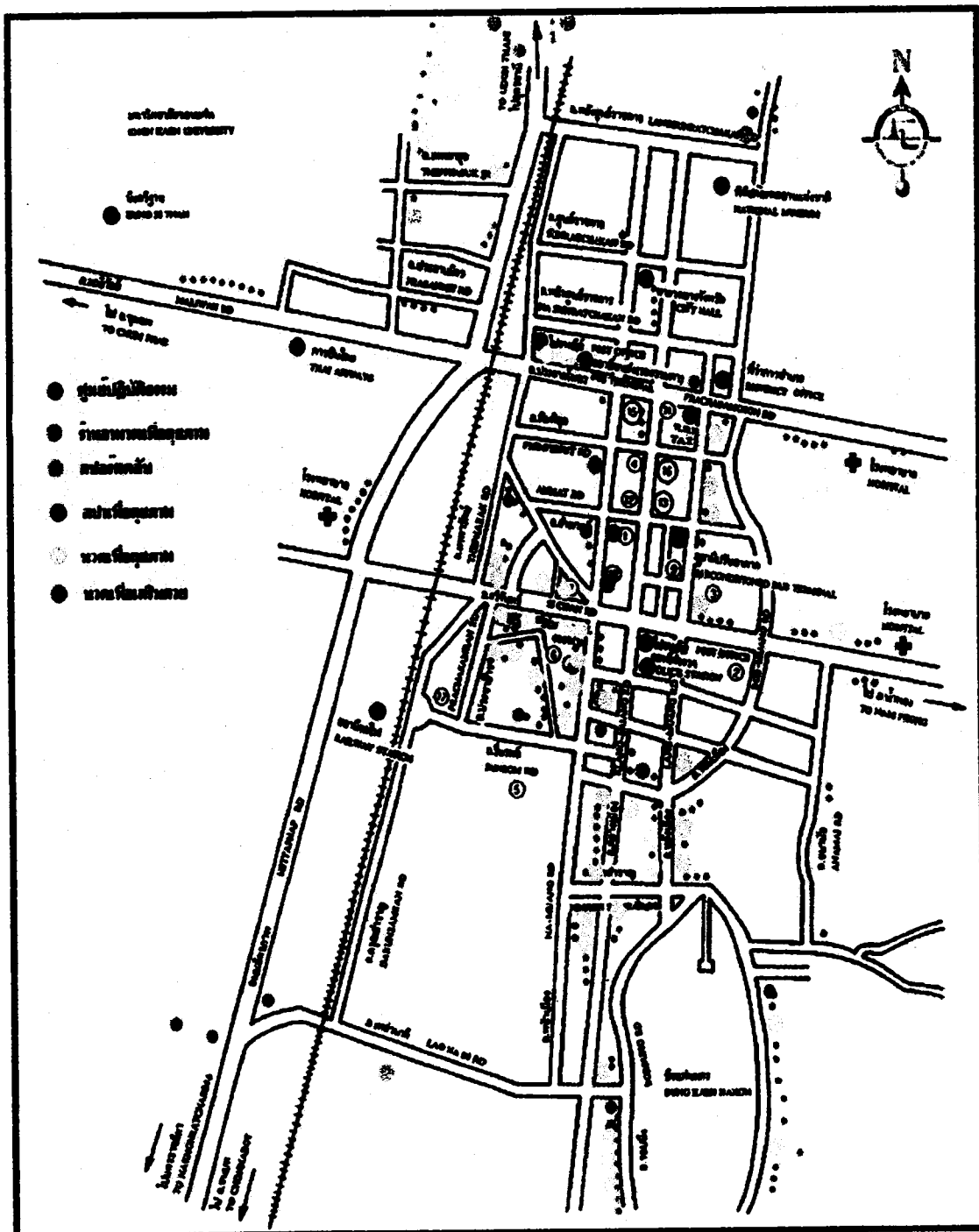
หมายความว่า การประกอบกิจการนวดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ความเมื่อยล้า ความเครียด ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การคึง การประคบ การอบ หรือโดยวิธีการอื่นใดตามศาสตร์และศิลปะของการนวดเพื่อสุขภาพ ทั้งนี้ต้องมีสถานที่อาบน้ำให้บริการ

สถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ให้บริการเฉพาะการนวดเพื่อสุขภาพกลุ่มนี้ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น จากการสำรวจพบว่า มี 90 แห่ง มีรูปแบบการให้บริการที่ไม่หลากหลายเท่ากับสถานประกอบการสุขภาพประเภทสปาเพื่อสุขภาพ โดยบริการนวดหลักที่ให้บริการคือ นวดแผนไทย นวดฝ่าเท้า นวดมือ นวดหน้า สถานบริการประเภทนี้ส่วนใหญ่มีค่าบริการต่ำกว่าสถานบริการประเภทแรก โดยมีค่าบริการเฉลี่ยประมาณ 200-500 บาท

1.3) นวดเพื่อเสริมสวย

หมายความว่า การประกอบกิจการนวดในสถานที่เฉพาะ เช่น ร้านเสริมสวยหรือ
แต่งผม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสวยงามด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การประคบ
การอบ หรือ ด้วยวิธีการอื่นใดตามศิลปะการนวดเพื่อเสริมสวย ทั้งนี้ ต้องไม่มีสถานที่อาบน้ำ
ให้บริการ

สถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ให้บริการการนวดเพื่อเสริมสวยนี้ ในเขต
เทศบาลนครขอนแก่น จากการสำรวจพบว่า มี 135 แห่ง มีรูปแบบการให้บริการที่ไม่หลากหลาย
เท่ากับสปาเพื่อสุขภาพ และนวดเพื่อสุขภาพ ดังกล่าวข้างต้น (ดังแผนภาพที่ 4) โดยบริการนวด
หลักที่ให้บริการคือ นวดหน้า นวดตัว พอกหน้า ชักตัว และ เสริมสวย เป็นต้น สถานบริการ
ประเภทนี้ส่วนใหญ่มีค่าบริการต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภายในกลุ่มสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ
โดยมีค่าบริการเฉลี่ยประมาณ 50-500 บาท

แผนภาพที่ 4 การกระจายของสถานบริการเพื่อสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
(สำรวจเดือนสิงหาคม 2549)

ตารางที่ 17 ตัวอย่างการวิเคราะห์รูปแบบบริการ จุดแข็ง จุดอ่อน ของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่บริการในเขตเทศบาลนครขอนแก่น (ปรับปรุงจาก ควงกมล ศักดิ์เลิศสกุล, 2549)

ชื่อสถานบริการ	รูปแบบบริการ	จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. บ้านสวนป่า	<ul style="list-style-type: none"> - นวดแผนไทย - นวดฝ่าเท้า - นวดน้ำมัน - นวดตัวเฉพาะส่วน - นวดหน้า - สปาหน้า - สปาเท้า - วารีบำบัด - อบไอน้ำ - อบชาว์น้ำ - อ่างน้ำวน - ประคบสมุนไพร - จำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - อัตราค่าบริการที่เหมาะสม (200 -500 บาท) เปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้นทางธุรกิจเดียวกัน - บรรยากาศเหมาะสม เนื่องจากมีความเป็นส่วนตัว และสงบเหมาะแก่การพักผ่อน - พนักงานให้บริการมีอัธยาศัยดี - ความสะอาดของสถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้ในการให้บริการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำเลที่ตั้งของสถานประกอบการไม่เหมาะสม เนื่องจากอยู่ในซอยลึกและแคบ การเดินทางไม่สะดวก - การบริการไม่มีความหลากหลายและไม่สร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้น (เทียบกับธุรกิจประเภทเดียวกัน) - ขาดการนำส่วนประสมทางตลาดมาใช้ (ส่วนประสมทางการตลาดบริการ เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย และส่วนประสมทางการตลาดบริการในด้านผลิตภัณฑ์ เช่น บริการ คุณภาพ ราคาผลิตภัณฑ์ ช่องทางการเข้าถึงบริการ พนักงานให้บริการ การประชาสัมพันธ์

ชื่อสถานบริการ	รูปแบบบริการ	จุดแข็ง	จุดอ่อน
2. ชีวทิพย์สถา	<ul style="list-style-type: none"> - นวดแผนไทย - นวดฝ่าเท้า - นวดน้ำมัน - นวดตัวเฉพาะส่วน - นวดหน้า - วารีบำบัด - อบไอน้ำ - อบชาวนา - อ่างน้ำวน - ประคบสมุนไพร - จำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ 	<p>- การเข้าถึงสถานบริการได้ง่าย ที่ตั้งอยู่ไม่ไกลหาง่าย</p> <p>การเดินทางสะดวก มีพาหนะในการเดินทางสะดวก</p>	<p>- อัตราค่าบริการเน้นตลาดชน (ค่าบริการประมาณ 500 – 1,000 บาท)</p>

ชื่อสถานบริการ	รูปแบบบริการ	จุดแข็ง	จุดอ่อน
3. สถานบริการ สุขภาพแบบองค์ รวม	<ul style="list-style-type: none"> - นวดตัวแผนไทย (1 ชั่วโมง) - นวดหน้า (1 ชั่วโมง) - นวดน้ำมัน - นวดตัวเฉพาะส่วน - นวดฝ่าเท้า - นวดฝ่าเท้าแบบไฮโคร - นวดญี่ปุ่น - นวดระบายของเสีย - สปาหน้า - สปาเท้า - อบไอน้ำ - อบชาวนา - อ่างน้ำวน - ประคบสมุนไพร - ชักตัว - จำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลิตภัณฑ์ที่ใช้มีคุณภาพและน่าเชื่อถือ - การให้บริการที่หลากหลายเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม - อัตราค่าบริการที่เหมาะสม (200 -500 บาท) เปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้นทางธุรกิจเดียวกัน - มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่สนับสนุนให้เปิดสถานบริการประกอบการเพื่อสุขภาพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรในกำกับทำให้มีความมั่นคงและน่าเชื่อถือ มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ - บุคลากรมีความชำนาญเฉพาะสาขา - ระยะเวลาเปิดให้บริการมากพอต่อความต้องการของลูกค้า - ระบบโครงสร้างของสถานบริการสุขภาพแบบองค์รวมมีสายบังคับบัญชาสั้น โครงสร้างขององค์กรที่มีการแบ่งงานกันตามหน้าที่ชัดเจน และเป็นองค์กรอิสระในกำกับของรัฐทำให้การจัดการบริหารทำได้ง่ายมีความคล่องตัว 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ - เป็นสถานประกอบการที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก - พนักงานน้อย

สปอร์ตคลับ

สปอร์ตคลับ เป็นสถานประกอบการที่ให้บริการเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ฟิตเนส แก่ประชาชนทั่วไปใส่ใจกับสุขภาพ ให้ได้ออกกำลังกายอย่างถูกวิธี อย่างถูกหลักและโดยมักมีทีมงานหรือครูฝึกที่ผ่านการอบรมและได้รับใบประกาศจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้มาควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

สถานประกอบการแต่ละแห่งจะมีโปรแกรมการฝึกที่แตกต่างกันไป โดยคำนึงถึง ผู้มารับบริการเป็นสิ่งสำคัญ รูปแบบและประเภทการให้บริการที่หลากหลายทำให้ผู้มารับบริการสามารถเข้าไปใช้บริการได้อย่างต่อเนื่อง สถานบริการบางแห่งมีห้องสำหรับเดินอโรบิก โยคะ ออกกำลังกายกับลูกบอล (Gym ball) หรือ ประยุกต์ใช้ศิลปะการต่อสู้ประกอบกับเสียงเพลง ออกกำลังกายประกอบการเดินลาติน แจ๊สแดน เป็นต้น

สำหรับจังหวัดขอนแก่น มีสปอร์ตคลับสำหรับให้บริการลูกค้าที่คำนึงถึงสุขภาพหลายแห่งด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น Power Sport Club เป็นต้น ซึ่งจัดเป็นศูนย์รวมที่คนมาท่องเที่ยว ที่ขอนแก่นและต่างประเทศให้ความสนใจอย่างมาก เนื่องจากเป็นสถานที่ที่มีอุปกรณ์ที่ทันสมัย ครบสมบูรณ์ ตลอดจนมีครูที่ผ่านการอบรม และรับรองช่วยให้คำแนะนำระหว่างฝึกหรือออกกำลังกาย (รายละเอียดในภาคผนวก)

ศูนย์ปฏิบัติธรรม

ศูนย์ปฏิบัติธรรมเป็นอีกรูปแบบวิธีการฝึกจิตเพื่อให้ได้ภาวะจิตที่มีคุณภาพและสมรรถภาพที่ดีที่สุด กล่าวคือ ไม่เครียดไม่กระด้างขุ่นมัว ไม่เร่ร่อนกระวนกระวาย เหมาะแก่การใช้งานทางปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจถูกต้องแจ่มชัดตามความเป็นจริงต่อทุกๆ ปัญหาทั้งในทางโลกและทางธรรม นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้จิตใจอ่อนคลายมีความสุข เสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและช่วยเสริมสร้างกายให้แข็งแรง

จังหวัดขอนแก่นมีศูนย์ปฏิบัติธรรมที่สำคัญ 2 แห่งคือ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน และวัดป่าธรรมอุทยาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน เปิดให้บริการปฏิบัติธรรมแก่ผู้ที่สนใจมาประมาณ 10 ปี เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียน นักศึกษา พนักงานบริษัท ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป สามารถมาฝึกเป็นหมู่คณะหรือรายบุคคล ทั้งนี้ ถ้ามานเป็นหมู่คณะต้องจองสถานที่ล่วงหน้า แต่ถ้ารายบุคคลไม่ต้องจองล่วงหน้าก็ได้ ศูนย์ปฏิบัติธรรมมีโปรแกรมการฝึกปฏิบัติที่แน่นอนตายตัวเหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการมาฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง เน้นการฝึกปฏิบัติธรรม สามารถรองรับคนได้ 200-500 คน ต่อสัปดาห์ หรือประมาณ 1,200-1,500 คนต่อเดือน อาศัยเงินทุนจากการได้รับบริจาคจากญาติโยม ทั้งในส่วนของอาหารและปัจจัย

วัดป่าธรรมอุทยาน เป็นอีกสถานปฏิบัติธรรมอีกแห่งที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่ผู้ฝึกปฏิบัติจะประกอบด้วย ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง และลูกศิษย์ที่ศรัทธาในหลวงพ่อสாரาวุธที่อยู่ในต่างจังหวัด

ประกอบอาชีพต่างๆ กันไป ทั้งข้าราชการ ธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัท ไม่มีรูปแบบตายตัวเท่ากับศูนย์
ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน เน้นการฝึกด้วยตนเอง โดยพระอาจารย์จะสอนและให้ฝึกปฏิบัติเอง เน้นความเรียบง่าย
สงบ และการทำงานที่ฝึกจิตตนเองไปด้วย ด้วยโปรแกรมที่ไม่ตายตัวทำให้ผู้มาฝึกไม่เคร่งเครียดจนเกินไป
หรือรู้สึกถูกบีบบังคับด้วยระยะเวลาและโปรแกรมการฝึก เหมาะสำหรับผู้ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้น
ทางด้านอารมณ์จิตใจ (รายละเอียดในภาคผนวก)

ซึ่งทั้งสองแห่งถือเป็นสถานที่สำคัญในการรองรับนักท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพจิตไป
พร้อมๆ กับ การดูแลสุขภาพกาย ในภาวะที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

...การเข้าวัดปฏิบัติธรรมจะช่วยพัฒนาคน ซึ่งการพัฒนาจะเกิดต้องพัฒนาคนก่อน พัฒนาคณะต้อง
พัฒนาจิตก่อน ให้จิตคนมีคุณธรรมจริยธรรม มีชีวิตที่ดีขึ้น เพราะสังคม ทุกวันนี้เกิดความวุ่นวายเพราะว่า
สังคมไม่รู้จักประมาณคน สังคมในบ้านเรา ในยุคปัจจุบัน อาตมาเห็นแล้ว เชื่อว่าอีกไม่นาน ไม่ถึง 20 ปี 30
ปี เราจะเห็น ความวิบัติเกิดขึ้นมากกว่านี้... (สนทนากลุ่ม, ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน, 21 พฤษภาคม 2549)

ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ

สถานประกอบการประเภทร้านอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ เป็นสถานประกอบการที่น่าเอา
สมมุติ วัตถุประสงค์ธรรมชาติ มาปรุงเป็นอาหารและเครื่องดื่มที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ ซึ่ง
โดยทั่วไปอาหารไทยมีรสชาติที่หลากหลายทำให้เป็นที่นิยมชมชอบของคนหลายเชื้อชาติ การบริโภค
อาหารของคนไทยเป็นวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน อาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารที่มี
ประโยชน์ มีสามารถอาหารครบ 5 หมู่ เหมาะแก่การบริโภคเพื่อสุขภาพ หากได้รับการปรุงแต่งขึ้นอย่าง
พิถีพิถันจะช่วยให้ผู้รับประทานได้รับประโยชน์อย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น ร้านอาหารตะวันทอง ที่เปิด
บริการอาหารสำเร็จรูป เน้นอาหารทั้งมังสาวิรัต เจ ผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ เป็นต้น (รายละเอียดใน
ภาคผนวก)

ร้านอาหารเพื่อสุขภาพส่วนมาก มักนิยมจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรและผลิตภัณฑ์อาหาร
ธรรมชาติเพื่อสุขภาพและความงามไปพร้อมๆกัน เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์อย่างครบถ้วน

...ทางร้านจะเน้นอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพจริงๆ เพราะลูกค้าที่มาที่ร้านก็เพราะคำนึงถึงเรื่อง
สุขภาพเป็นหลัก จะมีการตรวจสอบวัตถุดิบจากสถานที่ที่เชื่อถือได้และวัตถุดิบต้องเป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพ
จริงๆ คำนึงถึงสุขภาพต้องมาก่อน โดยมีการแนะนำหรือพูดคุยถึงประโยชน์จากการไม่ทานเนื้อสัตว์การ
แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้กับลูกค้า ส่งผลให้ลูกค้าไว้เนื้อเชื่อใจ และใช้บริการกันมาตลอด...

(สนทนากลุ่ม, ร้านอาหารตะวันทอง, 21 พฤษภาคม 2549)

4) ช่องทางการประชาสัมพันธ์และการโฆษณาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

การนำการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเข้าสู่ขบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยภาพรวม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเห็นว่า ต้องอาศัยปัจจัยหลายส่วน โดยปัจจัยเริ่มต้น ควรมาจากผู้ประกอบการเอง โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลอย่างกว้างขวาง จากการประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมา พบว่า สถานประกอบการเพื่อสุขภาพมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์และโฆษณาที่หลากหลาย อาทิเช่น

1) การทุดปากต่อปาก

รูปแบบการประชาสัมพันธ์และโฆษณาที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวขนาด สปา ขอมรับว่าดีและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่สุด เนื่องจากการขึ้นชั้นคุณภาพ ความน่าเชื่อถือของสถานประกอบการ ได้เป็นอย่างดี

2) เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว

สถานประกอบการหลายแห่งที่อาศัยช่องทางการประชาสัมพันธ์แบบเอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว โดยนำไปไว้ในจุดต่างๆ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สนามบิน โรงแรม หรือ สถานที่ราชการ ซึ่งง่ายและสะดวกต่อการหยิบจับของนักท่องเที่ยว สามารถแนะนำข้อมูลต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม สถานประกอบการที่ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์รูปแบบนี้ ได้แก่ ชิวาทิพย์เฮือนสุขภาพ เป็นต้น

3) การจัด โปรโมชันพิเศษ ลด แลก แจก แถม

สถานประกอบการบางแห่งเลือกที่จะประชาสัมพันธ์ด้วยการมีอุปถัมภ์ บัตรสัมมาคุณ สำหรับลูกค้าที่มาใช้บริการ เช่น บ้านสวนสปา มอบบัตรสัมมาคุณแก่ลูกค้าที่มาใช้บริการครบ 10 ครั้ง จะแถมฟรี 1 ครั้ง หรือ โปรโมชันพิเศษร่วมกับ AIS สำหรับลูกค้าที่ใช้บริการระบบ AIS โดยใครที่ถือบัตรสมาชิกมา จะได้ลด 10% เป็นต้น

4) วิทยุ และวิทยุชุมชน

การประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุ และวิทยุชุมชน เป็นอีกรูปแบบที่ใช้ประชาสัมพันธ์ ซึ่งไม่ค่อยได้รับการตอบรับที่ดีนัก แต่ก็ทำให้ประชาชนทั่วไปสนใจได้

5) อินเทอร์เน็ต

เป็นรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่สืบค้นข้อมูลก่อนเดินทางมาท่องเที่ยว โดยวัดป่าธรรมอุทยานถือเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ กล่าวว่า "นักท่องเที่ยว หรือผู้มาปฏิบัติธรรม บางคนรู้ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่มีคนที่เคยมาปฏิบัติธรรมแล้ว เข้าไปแนะนำสถานที่แห่งนี้ ผ่านทางเว็บไซต์" นอกจากนี้ ชิวาทิพย์สปา ยังเลือกรูปแบบการประชาสัมพันธ์นี้ เพราะเป็นรูปแบบที่ประชาสัมพันธ์ได้กว้างขวางและสะดวก นอกจากรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้น ยังพบว่า สถานประกอบการหลายแห่ง มีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การทำ Road show ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลในศูนย์หัวใจและมะเร็ง โรงพยาบาลศรีนครินทร์ การ

จัดมุมหนังสือของร้านตะวันทอง สำหรับผู้อ่านที่สนใจหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น ชีวิต อาหารเพื่อสุขภาพ การล้างพิษ อาหารแมคโครไบโอติก เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการสนทนากลุ่ม พบว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเองได้จัดกลยุทธ์ในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ การส่งจดหมายเวียนถึงผู้ประกอบการในการเข้าร่วมกิจกรรมของสภาแห่งประเทศไทยหรือสภาโลก อย่างไรก็ตาม การออกร้านค้าต่างๆ เพื่อส่งเสริมการขายในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะเขต 3 ยังมีน้อยมาก

การสร้างเครือข่าย ถือเป็นการประชาสัมพันธ์รูปแบบหนึ่ง โดยผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวแบบสปาสามารถเข้าไปคุยผ่านทางสมาคมธุรกิจและการท่องเที่ยวได้ โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นที่ปรึกษา การสร้างเครือข่ายดังกล่าวถือเป็นการเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ เข้าด้วยกัน

จากการศึกษายังพบว่า นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวยังเป็นการช่วยเหลือผู้คือโอกาสทางสังคมให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จากการประกอบอาชีพ โดยวิถีไทย หากแต่ยังคงต้องพิจารณาถึงผลกระทบด้านต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ทักษะฝีมือแรงงาน และความน่าเชื่อถือในสถานบริการ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการที่จะพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อสุขภาพ หรือ นวดเพื่อความสวยงาม เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องไปหารือกัน เช่น การหารือกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ในการออกใบอนุญาต ให้กับสถานประกอบการ และพบว่า ธุรกิจท่องเที่ยวประเภทนี้ยังไม่มีมารวมกลุ่มของผู้ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย เพราะ การรวมเป็นสมาคม ชมรม จะเป็นโอกาสที่ทำให้กลุ่มได้รับความสนใจและสร้างความเชื่อมั่นในการเข้ามาสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

...เราให้บริการเรื่องการนวดกดจุดเพื่อสุขภาพ ซึ่งเป็นโอกาสสำหรับคนพิการทางสายตา ให้อาชีพไม่เป็นภาระต่อสังคม ซึ่งนโยบายนี้ ที่ผมได้คิด ได้ค้นด้วยตัวผมเอง ...ท่านที่เป็นเจ้าของกิจการอยากได้คนพิการเข้าไปร่วมงานหรือไปช่วยเหลือในด้านอาชีพเราก็จะส่ง ไป ในหน่วยงานต่าง ๆ นั้น...สำนักงานเราตั้งอยู่ในขอนแก่นจตุจักร ด้านในสุดเลขนะครบ เพราะว่าคนปกติอยู่ด้านหน้าได้ คนมองไม่เห็น(คนตาบอด)จะอยู่ด้านหลังตลอด... (สนทนากลุ่ม. ศูนย์ส่งเสริมการอาชีพคนตาบอด , 21 พฤษภาคม 2549)

...ซึ่งททท.เองก็ยังมีมองว่าปัจจัยที่ยังไม่เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากว่า มีตัวแปรในหลายๆ ส่วน ในเบื้องต้นผู้ประกอบการเอง เพิ่งเกิดขึ้นมา 2-3เดือน เอง มีมากที่สุด 15 ปี นอกนั้นก็มียางราย 4-5 ปี ที่ไม่ได้ให้ข้อมูลกับททท. ก็มีนะครบ ... การสร้างกลุ่มเป็นนิมิตหมายอันดี ที่เรารวมกันจับกลุ่มเป็นเครือข่าย เพราะว่าเรารวมตัวกันเป็นสมาคม ชมรม สป่าจังหวัดขอนแก่นแล้วนี่ โอกาสที่เราททท. จะผลักดันส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติรู้จักขอนแก่นจะสูง...

(สนทนากลุ่ม. สำนักงาน ททท. ขอนแก่น เขต 3, 21 พฤษภาคม 2549)

5) บทบาทของหน่วยงานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

สำนักงานการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 3

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งพื้นที่รับผิดชอบดูแลด้านการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค โดยสำนักงานการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 3 พื้นที่รับผิดชอบ 3 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เรียกว่า ร้อยแก่นสาร โดยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม หรือวิถีชุมชน โดยร่วมมือกับหน่วยงาน รัฐบาล องค์กรเอกชน และเจ้าของธุรกิจการท่องเที่ยวในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาให้มากที่สุด อันจะส่งผลต่อรายได้ที่เข้ามาในแต่ละปีที่เป็นเม็ดเงินจำนวน มหาศาล

การดำเนินการของแต่ละจังหวัด แต่เดิมจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกัน เรียกว่า กรอ. จังหวัด ปัจจุบันกรอ. จังหวัด ถูกยุบไป และตั้งคณะกรรมการ ชุดใหม่ขึ้นมาดูแล เรียกว่า คณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยว มีหน้าที่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว และกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตตามเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

จังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงจังหวัด หนึ่ง หากได้รับข้อมูลและการส่งเสริมที่ถูกต้องจะทำให้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้นำการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพแห่งแรกในภาคอีสานได้ไม่ยากนัก

จากการสอบถามความคิดเห็นและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เกี่ยวกับหน่วยงานที่ควรเข้ามา มี บทบาทในการช่วยเหลือและส่งเสริมให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า มีหลายหน่วยงานที่มี ศักยภาพในการดำเนินงาน ได้แก่

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจมีบทบาทดังนี้

1. การกำหนดเขตพื้นที่ให้บริการ (Zoning services)
2. อำนาจความสะดวกด้านสาธารณูปโภคที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาสถานประกอบการใน บริเวณตลาดสด บริเวณริมบึงแก่นนคร ให้มีระบบการเดินทาง ถนนคมนาคม สาธารณูปโภค ที่ดีสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว

สถานบริการสาธารณสุข อาจมีบทบาทดังนี้

1. ให้ความรู้แก่ผู้ให้บริการในการป้องกันโรคติดต่อจากผู้มารับบริการ และการติดต่อจากผู้ ให้บริการ เป็นต้น
2. ดำเนินการประเมินมาตรฐานการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ควบคุมสถานบริการนวด สปา ที่ไม่ได้มาตรฐานให้มีการปรับปรุง พัฒนาอย่างเข้มงวด

สถานศึกษา (เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น) อาจมีบทบาทดังนี้

1. จัดการศึกษาเพิ่มพูนความรู้ที่ถูกต้องแก่พนักงาน โดยเฉพาะการส่งเสริมความรู้ที่จำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับชาวต่างประเทศ เช่น การสนทนากับลูกค้า
2. พัฒนาสถานประกอบการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น นวคแผนไทย การใช้ลูกประคบ สำหรับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา

สำนักงานการท่องเที่ยว อาจมีบทบาทดังนี้

1. สนับสนุนการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในเขตรับผิดชอบ
2. ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ในประเทศและต่างประเทศ
3. สร้างทัศนคติที่ดีแก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่

สำนักงานแรงงานจังหวัด อาจมีบทบาทดังนี้

1. จัดหากำลังคนที่มีทักษะฝีมือแรงงานเข้าสู่ตลาดการให้บริการเชิงสุขภาพ เช่น ประเภท นวด สปา
2. จัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานแก่พนักงานอย่างต่อเนื่อง
3. ออกใบรับรองคุณสมบัติแก่ผู้ที่ผ่านการอบรมหรือการบริการเพื่อรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงานด้านสุขภาพต่อไป

สมาคมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจมีบทบาทดังนี้

1. เป็นความร่วมมือของสถานประกอบการในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดข้อตกลงร่วมกัน และลดความขัดแย้งแข่งขันทางธุรกิจ ตลอดจนสร้างอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้น

สถานประกอบการ อาจมีบทบาทดังนี้

1. ควรจัดให้มีการพัฒนาทักษะการให้บริการ อย่างต่อเนื่อง
2. เน้นการเสริมทักษะการสื่อสารระหว่างบริการ ตลอดจนการต้อนรับ

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนเข้ามาร่วมกัน โดยเน้นให้เกิดมาตรฐานที่เทียบเท่าและเป็นรูปแบบที่ยอมรับได้ของสังคม ซึ่งสามารถออกกฎหรือกำหนดเป็นนโยบายจะช่วยผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รัฐบาล หน่วยงาน และเอกชน จึงควรหันมาให้ความสนใจกับสุขภาพแบบองค์รวม เพื่อดึงออกมาเป็นจุดขายในแต่ละพื้นที่ให้ชัดเจน ในรูปแบบการท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งรายได้แก่คนในชุมชน และ การพัฒนาในอีกหลายๆ ด้าน เช่น ระบบสาธารณสุขโลก การคมนาคม และยังเป็นการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอีกทางหนึ่ง

4.2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการศึกษาการประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น สามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

1) พฤติกรรมการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวร้อยละ 25 นิยมเดินทางท่องเที่ยวเพียงลำพัง หรือ เดินทางกับเพื่อน (1-3 คน) หรือ ครอบครัว (2 คน) มากกว่าการเดินทางกับหน่วยงาน

พาหนะที่ใช้ในการเดินทางนิยมใช้รถส่วนบุคคล (ส่วนตัว) มากที่สุด รองลงมา คือ เครื่องบิน และรถโดยสารประจำทางหรือรถทัวร์ คิดเป็นร้อยละ 41, 21 และ 21 ตามลำดับ

การจัดการเดินทางมาจังหวัดขอนแก่นของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการจัดการเดินทางเอง คิดเป็นร้อยละ 73 รองลงมาคือ มีหน่วยงานจัดการเดินทางให้ และมีบริษัทนำเที่ยวจัดการให้บางส่วน คิดเป็นร้อยละ 11 และ 5 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีการจัดการเดินทางเอง คิดเป็นร้อยละ 84 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีการจัดการเดินทางเอง คิดเป็นร้อยละ 42

การพักค้างคืนที่จังหวัดขอนแก่น เป็นการค้างคืนแบบ 1 คืน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27 รองลงมาคือ ค้างคืน 2 คืน คิดเป็นร้อยละ 26 และไม่ได้ค้างคืน คิดเป็นร้อยละ 22

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีการพักค้างคืนที่จังหวัดขอนแก่น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ใช้บริการสถานที่พักค้างคืนเป็นโรงแรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาคือ พักที่บ้านญาติหรือบ้านเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 21

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามพฤติกรรมการท่องเที่ยว (n = 197)

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• การเดินทางมาจังหวัด ขอนแก่น						
คนเดียว	32	22.5	15	31.9	47	24.9
กับครอบครัว	36	25.4	6	12.7	42	22.2
กับครอบครัว 1 คน	4	2.8	1	2.1	5	2.6
กับครอบครัว 2 คน	17	12.0	4	8.5	21	11.1
กับครอบครัว 3 คน	15	10.6	1	2.1	16	8.5
กับเพื่อน	30	21.1	18	38.3	48	25.3
กับเพื่อน 1 คน	8	5.6	7	14.9	15	7.9
กับเพื่อน 2 คน	9	6.3	2	4.3	11	5.8
กับเพื่อน 3 คน	13	9.2	9	19.1	22	11.6
กับหน่วยงาน	14	2.8	0	0.0	4	2.1
กับหน่วยงาน 2 คน	14	2.8	0	0.0	4	2.1
อื่นๆ เช่น มากกว่า 4 คน	40	28.2	8	17.0	48	25.4
รวม	142	100.0	47	100.0	189	100.0
• พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง มาจังหวัดขอนแก่น						
เครื่องบิน	5	3.4	38	73.1	43	21.8
รถโดยสารประจำทาง/ รถทัวร์	35	24.1	8	15.4	43	21.8
รถส่วนตัว	79	54.5	2	3.8	81	41.1
รถรับจ้างเหมา (ซื้อทัวร์มา)	12	8.3	0	0.0	12	6.1
อาศัยรถผู้อื่น	12	8.3	1	1.9	13	6.6
อื่นๆ เช่น รถไฟ รถเช่า	2	1.4	3	5.8	5	2.5
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0

นแก่น

เินทาง
างกับ

องบิน

างเอง
ส่วน

ะ 84

ะ 27

านที่
เป็น

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• การจัดการเดินทางมายัง จังหวัดขอนแก่น						
จัดการเดินทางเอง	121	83.5	22	42.3	143	72.6
หน่วยงานการจัดให้	18	12.4	4	7.7	22	11.2
บริษัทนำเที่ยวจัดการให้ บางส่วน	1	0.7	9	17.3	10	5.1
มากับบริษัทนำเที่ยว	3	2.1	6	11.5	9	4.6
อื่นๆ	2	1.4	11	21.2	13	6.6
รวม	145	100.0	52	100.0	197	100.0
• การพักค้างคืนที่จังหวัด ขอนแก่น						
ไม่ค้างคืนที่ขอนแก่น	25	19.2	14	28	39	21.7
ค้างคืนที่ขอนแก่น 1 คืน	44	33.8	4	8	48	26.7
ค้างคืนที่ขอนแก่น 2 คืน	40	30.8	6	12	46	25.6
ค้างคืนที่ขอนแก่น 3 คืน	11	8.5	4	8	15	8.3
อื่นๆ เช่น ค้างมากกว่า 4 คืน	10	7.7	22	44	32	17.8
รวม	130	100.0	50	100	180	100.0
• สถานที่พักค้างคืน						
โรงแรม	78	64.5	19	48.7	97	60.6
บ้านญาติ / บ้านเพื่อน	25	20.7	8	20.5	33	20.6
บ้านพักรับรองของราชการ/ เอกชน	5	4.1	5	12.8	10	6.3
อื่นๆ เช่น เกสต์เฮาส์	13	10.7	7	17.9	20	12.5
รวม	121	100.0	39	100.0	160	100.0

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามพฤติกรรมสุขภาพ (n = 197)

พฤติกรรมสุขภาพ	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พฤติกรรมดูแลสุขภาพของตนเอง (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)						
ออกกำลังกายเองที่บ้าน	75	21.7	28	19.7	103	21.1
ออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ	65	18.8	28	19.7	93	19.9
สปา/นวดผ่อนคลาย/อบ/ ประคบสมุนไพร	57	11	28	19.8	66	13.6
ใช้ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม	52	15.1	10	7.0	62	19.1
ใช้ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว	44	12.8	8	5.6	52	10.7
ไป Sport Club	27	7.8	21	14.8	48	9.6
ปรึกษาและอยู่ในการดูแลของ แพทย์แผนปัจจุบัน	13	3.8	9	6.3	22	4.5
รับประทานอาหารชีวจิต	9	2.6	2	1.4	11	2.3
การปฏิบัติธรรม	10	2.9	0	0	10	2.1
ฝึกโยคะ	6	1.7	3	2.1	9	1.8
อื่นๆ เช่น ปรึกษาและอยู่ในการ ดูแลของแพทย์แผนไทย การ นอนพักผ่อน การฟังเพลงสบายๆ เป็นต้น	6	1.7	5	3.5	11	2.3
รวม	345	100.0	142	100.0	487	100.0
● แหล่งการค้นคว้าหาข้อมูล ด้านการดูแลสุขภาพ						
โทรทัศน์ / วิทยุ	95	24.7	23	16.8	118	22.6
อินเทอร์เน็ต	61	15.9	33	24.1	94	18
หนังสือ / สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ	72	18.8	17	12.4	89	17.1
ญาติ / เพื่อน	46	12	13	9.5	59	11.3

พฤติกรรมสุขภาพ	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ป้ายโฆษณา/แผ่นพับ	36	9.4	12	8.8	48	9.2
หนังสือพิมพ์	31	8.1	15	10.9	46	8.8
โรงพยาบาล	30	7.8	13	9.5	43	8.3
ร้านยา	10	2.6	11	8	21	4
อื่นๆ	3	0.8	0	0	3	0.6
รวม	384	100	137	100	521	100

ด้านพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวชอบออกกำลังกายเองที่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมา คือ ออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ใช้ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม ใช้ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว และไป Sport Club คิดเป็นร้อยละ 20, 19, 11 และ 10 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกายเองที่บ้านและออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ไม่แตกต่างกัน แต่ชาวต่างชาติชอบการไป Sport Club และนวด ผ่อนคลาย (ร้อยละ 15 และ 10 ตามลำดับ) มากกว่าคนไทย

แหล่งการค้นคว้าข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยวคือ โทรทัศน์หรือวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 23 รองลงมาคือ อินเทอร์เน็ต และหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 18 และ 17 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีแหล่งการค้นคว้าข้อมูลคือ โทรทัศน์หรือวิทยุ คิดเป็นร้อยละ 25 ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแหล่งการค้นคว้าข้อมูลคือ อินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 24

ผลการศึกษาการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ประกอบการ ให้ผลที่สอดคล้องกับข้อมูลข้างต้น ที่กว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล มาคนเดียวหรือมาแบบครอบครัว มากกว่า การที่จะมาเป็นแบบทัวร์กลุ่มใหญ่ ส่วนใหญ่พักบ้านตนเองหรือบ้านญาติ ส่วนหนึ่งพักในโรงแรม ซึ่งมักพบว่าจะเป็นชาวต่างชาติ

...95% นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเดินทางมาโดยรถยนต์ เพราะจะมาแบบครอบครัว คนทำงานเพื่อนฝูง แล้วถนนอีสานสะดวก เชื่อมโยงเครือข่ายเป็นไฮแมงมุม สามารถไปได้ทุกทิศเลย สะดวกสบาย ผิวจราวรดี... (สนทนากลุ่ม. สำนักงาน ททท. ขอนแก่น เขต 3, 21 พฤษภาคม 2549)

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามความต้องการรูปแบบพฤติกรรมดูแลสุขภาพในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น (n = 197)

รูปแบบพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของตนเอง	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สปา/นวดผ่อนคลาย/อบ / ประคบสมุนไพร	869	41.58	266	47.50	1135	42.83
Sport Club/ ออกกำลังกายใน โรงแรม	512	24.50	168	30.00	680	25.66
ออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ	339	16.22	74	13.21	413	15.58
รับประทานอาหารชีวจิต	137	6.56	20	3.57	157	5.92
ฝึกโยคะ	119	5.69	16	2.86	135	5.09
รับบริการเสริมสุขภาพใน รพ.	58	2.78	15	2.68	73	2.75
เข้าค่ายปฏิบัติธรรม	42	2.01	1	0.18	43	1.62
อื่น ๆ เช่น การนอนหลับ การฟังเพลง การอ่านหนังสือเบา สมอง เป็นต้น	14	0.67	0	0	14	0.53
รวม	2,090	100	560	100	2,650	100.00

รูปแบบพฤติกรรมดูแลสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่ต้องการมากที่สุดคือ สปา/นวดผ่อนคลาย/อบ / ประคบสมุนไพร คิดเป็นร้อยละ 43 รองลงมาคือ Sport Club/ ออกกำลังกายในโรงแรม และออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 26 และ 16 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมากกว่าร้อยละ 40 ต้องการรูปแบบการท่องเที่ยวแบบสปา/นวดผ่อนคลาย/อบ / ประคบสมุนไพร

2) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ในการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควรคำนึงถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะด้านสุขภาพกาย ใจ สังคมและปัญญา จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวถึงผลกระทบต่อสุขภาพทั้ง 4 มิติ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแสดงรายละเอียดตามประเภทบริการ ได้ดังนี้

- การพัฒนา สปา/ นวดผ่อนคลาย/ อบ/ประคบสมุนไพร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตารางที่ 21 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจาก การพัฒนาการทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 167)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	23	27.71	3	16.67	26	24.76
อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควัน แห้สารเคมี	11	13.25	0	0.00	11	10.48
ได้รับโรคติดต่อจาก ผู้ให้บริการ / ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	9	10.84	4	22.22	8	7.62
เสี่ยงดังอาจส่งผลกระทบต่อเชื้อแก๊วหู	9	10.84	4	22.22	13	12.38
ได้รับรังสี / ความร้อน	6	7.23	0	0.00	5	4.76
ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ	5	6.02	2	11.11	7	6.67
ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย	4	4.82	0	0.00	4	3.81
อื่นๆ เช่น กำไรจ่ายที่สูงเครื่องมือไม่ทันสมัย ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก เป็นต้น	16	19.28	2	11.11	18	17.14
รวม	83	100.00	18	100.00	105	100.00
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ	34	79.07	16	88.89	50	81.97
คนในชุมชนมีความเครียดเพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ	9	20.93	2	11.11	11	18.03
รวม	43	100.00	18	100.00	61	100.00
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	32	12.60	10	14.08	42	12.92

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	31	12.20	10	14.08	41	12.62
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	31	12.20	9	12.68	40	12.31
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความ สะดวกมากขึ้น	29	11.42	9	12.68	38	11.69
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	27	10.63	9	12.68	36	11.08
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	26	10.24	7	9.86	33	10.15
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	25	9.84	6	8.45	31	9.54
คนในชุมชนจะเกิดความ สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	22	8.66	5	7.04	27	8.31
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)	13	5.12	5	7.04	18	5.54
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพา ภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	10	3.94	3	4.23	13	4.00
คนในชุมชนจะเกิดความ ขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	5	1.97	1	1.41	6	1.85
รวม	254	100.00	71	100.00	325	100.00
• สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะให้คุณค่า ทางด้านวัฒนธรรมมากกว่าคุณค่าด้าน จิตใจ	13	38.24	5	35.71	18	37.50

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น	12	35.29	6	42.86	18	37.50
วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	9	26.47	3	21.43	12	25.00
รวม	34	100.00	14	100.00	48	100.00
รวมทั้งหมด	418	77.55	121	22.45	539	100.00

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการสปา/นวดผ่อนคลาย/อบ/ประคบสมุนไพร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น อาการภูมิแพ้ ไอ หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควัน แพ้สารเคมี และได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ/ชุมชนมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวมากขึ้น

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และคนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ และคนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น

- การพัฒนา Sport Club /ออกกำลังกายในโรงแรม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา Sport Club/ออกกำลังกายใน โรงแรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 144)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
● สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	138	35.20	35	20.35	173	31.34
อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควัน แพ้สารเคมี	96	24.49	38	22.09	134	24.28

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ	3	0.77	3	1.74	6	1.09
ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ	22	5.61	30	17.44	52	9.42
ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อ มาก ขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	19	4.85	17	9.88	36	6.52
เสียงดังอาจส่งผลกระทบต่อเชื้อแก้วหู	22	5.61	20	11.63	42	7.61
ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก	23	5.87	6	3.49	29	5.25
อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม้ทันสมัย เป็นต้น	69	17.60	23	13.37	80	14.49
รวม	392	100.00	172	100.00	552	100.00
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะ ไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ	176	83.81	70	87.50	246	84.83
คนในชุมชนมีความเครียด เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ	34	16.19	10	12.50	44	15.17
รวม	210	100.00	80	100.00	290	100.00
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	147	12.39	50	13.23	197	12.60
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	136	11.47	47	12.43	183	11.70
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	129	10.88	47	12.43	176	11.25
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	126	10.62	46	12.17	172	11.00
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	129	10.88	38	10.05	167	10.68
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า	128	10.79	38	10.05	166	10.61

เป็น
แพ้
ขึ้น
มาก
ใน

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างประเทศ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น						
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	125	10.54	33	8.73	158	10.10
คนในชุมชนจะเกิดความ สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	117	9.87	33	8.73	150	9.59
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)	65	5.48	29	7.67	94	6.01
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพา ภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	48	4.05	7	1.85	55	3.52
คนในชุมชนจะเกิดความ ขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	36	3.04	10	2.65	46	2.94
รวม	1186	100.00	378	100.00	1564	100.00
● สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและ เลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก มากขึ้น	64	41.56	20	40.82	84	41.38
วัฒนธรรมและประเพณี ท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	45	29.22	15	30.61	60	29.56
คนในชุมชนจะให้คุณค่า ทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้าน จิตใจ	45	29.22	14	28.57	59	29.06
รวม	154	100.00	49	100.00	203	100.00
รวมทั้งหมด	1942	74.43	679	26.03	2609	100.00

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการSport Club /ออกกำลังภายในโรงแรม ให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่ง อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

ม
ก
ผู้
เค
ไอ
คว

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น อาการภูมิแพ้ ไอ หอบ จากการสูดดมกลิ่น กวีน แพ้ สารเคมี และผลกระทบ อื่น ๆ เช่น ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย ได้รับรังสี / ความร้อน ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม้ทันสมัย คิดเป็นร้อยละ 31.3 , 24.2 และ 14.5 ตามลำดับ

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 84.8

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก และคนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างประเทศมากขึ้น

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก มากขึ้น วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป และคนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่า คุณค่าด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 41.4 , 29.6 และ 29.1 ตามลำดับ

- การพัฒนา การออกกำลังกายที่สวนสาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การออกกำลังกายที่สวนสาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 18)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
● สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	13	37.1	1	25	14	35.9
ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี	7	20.0	1	25	8	20.5
ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	3	8.6	1	25	4	10.3
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จากการสูดดมกลิ่น	3	8.6	0	0	3	7.7
ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ	2	5.7	1	25	3	7.7
ได้รับรังสี / ความร้อน	2	5.7	0	0	2	5.1
อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม้ทันสมัย อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จากการสูดฝุ่นละออง / กวีน ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย	5	14.3	0	0	5	12.8

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ เสียคัง อาจส่งผลต่อเชื้อแก๊วหู เป็นต้น						
รวม	35	100.0	4	100	39	100.0
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะ ไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ	22	91.7	1	100.0	23	92
คนในชุมชนมีความเครียด เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ	2	8.3	0	0	2	8
รวม	24	100.0	1	100.0	25	100
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	16	12.7	1	14.3	17	12.8
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	15	11.9	0	0.0	15	11.3
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	14	11.1	1	14.3	15	11.3
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	14	11.1	1	14.3	15	11.3
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความ สะดวกมากขึ้น	14	11.1	0	0.0	14	10.5
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	13	10.3	1	14.3	14	10.5
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	11	8.7	1	14.3	12	9.0
คนในชุมชนจะเกิดความ	11	8.7	0	0.0	11	8.3

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน						
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพ่ง ค่าครองชีพสูงขึ้น)	8	6.3	0	0.0	8	6.0
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพา ภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	6	4.8	1	14.3	7	5.3
คนในชุมชนจะเกิดความ ขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	4	3.2	1	14.3	5	3.8
รวม	126	100.0	7	100.0	133	100.0
● สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและ เลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก มากขึ้น	7	38.9	0	0	7	36.8
คนในชุมชนจะให้คุณค่า ทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้าน จิตใจ	6	33.3	0	0	6	31.6
วัฒนธรรมและประเพณี ท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	5	27.8	1	100	6	31.6
รวม	18	100.0	1	100	19	100.0
รวมทั้งหมด	203	100	13	100	216	100

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการออกกำลังกายที่สวนสาธารณะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 36 รองลงมาคือ คื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น อากาศภูมิแพ้หรือไอหรือหอบจากการสูดดมกลิ่น และได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ คิดเป็นร้อยละ 21, 10, 8 และ 8 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยคิดว่า เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 37 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติคิดว่า

เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น และได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ คิดเป็นร้อยละ 25 เท่ากัน

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 92

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 13 รองลงมาคือ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น และคนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก คิดเป็นร้อยละ 11 เท่ากัน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยคิดว่า จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 13 ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติคิดว่า จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาทายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง และคนในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกันคิดเป็นร้อยละ 14 เท่ากัน

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 37 รองลงมาคือคนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัฒนธรรมมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ และวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป คิดเป็นร้อยละ 32 เท่ากัน โดยนักท่องเที่ยว ชาวไทยและชาวต่างชาติมีความคิดตรงกันคือ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 39 และ 100 ตามลำดับ

- การพัฒนา การทานอาหารชีวจิต ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การรับประทานอาหารชีวจิตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 15)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	8	21.1	5	38.5	13	25.5
ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี	7	18.4	1	7.7	8	15.7
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จาก การสูดดมกลิ่น	3	7.9	4	30.8	7	13.7
ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อ	5	13.2	1	7.7	6	11.8

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มากขึ้นเพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น						
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จาก การสูดฝุ่นละออง / ควัน	5	13.2	0	0.0	5	9.8
ได้รับโรคติดต่อจาก ผู้ให้บริการ	2	5.3	2	15.4	4	7.8
เสี่ยงค้างอาจส่งผลกระทบต่อเชื้อแก้วหู	3	7.9	0	0.0	3	5.9
อื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม้ทันสมัย ได้รับอันตราย จากน้ำเสีย ได้รับรังสี / ความร้อน ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ เป็นต้น	5	13.2	0	0.0	5	9.8
รวม	38	100.0	13	100.0	51	100.0
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะ ไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ	17	85.0	6	100.0	23	88.5
คนในชุมชนมีความเครียด เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ	3	15.0	0	0.0	3	11.5
รวม	20	100.0	6	100.0	26	100.0
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	11	13.3	4	12.9	15	13.2
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	11	13.3	4	12.9	15	13.2
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	11	13.3	3	9.7	14	12.3
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	10	12.0	4	12.9	14	12.3

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	9	10.8	4	12.9	13	11.4
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	8	9.6	4	12.9	12	10.5
คนในชุมชนจะเกิดความ สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	8	9.6	3	9.7	11	9.6
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความ สะดวกมากขึ้น	8	9.6	2	6.5	10	8.8
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพ สูงขึ้น)	4	4.8	3	9.7	7	6.1
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพา ภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	2	2.4	0	0.0	2	1.8
คนในชุมชนจะเกิดความ ขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	1	1.2	0	0.0	1	0.9
รวม	83	100.0	31	100.0	114	100.0
• สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและ เลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก มากขึ้น	4	66.7	0	0.0	4	50.0
คนในชุมชนจะให้คุณค่า ทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้าน จิตใจ	1	16.7	1	50.0	2	25.0
วัฒนธรรมและประเพณี ท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	1	16.7	1	50.0	2	25.0
รวม	6	100.0	2	100.0	8	100.0
รวมทั้งหมด	147	100	52	100	199	100

นักท่องเที่ยวนักส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการทานอาหารชีวจิตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 26 รองลงมาคือ ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี อาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดดมกลิ่น ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น และอาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดฝุ่นละอองหรือควัน คิดเป็นร้อยละ 16, 14, 12 และ 10 ตามลำดับ

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 89

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ และจะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 13 เท่ากัน รองลงมาคือ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน และคนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยวนัก ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก คิดเป็นร้อยละ 12

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมาคือ คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ และวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป คิดเป็นร้อยละ 25

- การพัฒนาการรับบริการเสริมสุขภาพในโรงพยาบาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวนัก จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนาการรับบริการเสริมสุขภาพใน โรงพยาบาลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 23)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	24	38.7	4	57.1	28	40.6
อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควัน แพ้สารเคมี	18	29.1	1	14.3	19	27.4
ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ/ ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อ มากขึ้นเพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	7	11.3	2	28.6	9	13

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม่ทันสมัย ได้รับอันตราย จากน้ำเสีย ได้รับสารปนเปื้อนจาก โลหะหนักที่องเสียจากอาหารเป็น พิษ เป็นต้น	7	11.3	0	0.0	7	10.1
ได้รับรังสี/ ความร้อน	4	6.5	0	0.0	4	5.8
เสียงดังอาจส่งผลกระทบต่อเชื้อแก้วหู	2	3.2	0	0.0	2	2.9
รวม	62	100.0	7	100.0	69	100.0
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะ ไม่แน่ใจในคุณภาพ	20	83.3	3	75.0	23	82.1
คนในชุมชนมีความเครียด เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ บริการ	4	16.7	1	25.0	5	17.9
รวม	24	100.0	4	100.0	28	100.0
• สุขภาพสังคม						
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	21	13.1	2	12.5	23	13.1
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	20	12.5	2	12.5	22	12.5
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	20	12.5	2	12.5	22	12.5
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	19	11.9	2	12.5	21	11.9
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	18	11.3	2	12.5	20	11.4
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา	16	10.0	2	12.5	18	10.2

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ต่างถิ่นมากขึ้น						
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น	15	9.4	1	6.3	16	9.1
คนในชุมชนจะเกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	13	8.1	2	12.5	15	8.5
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)	6	3.8	1	6.3	7	4.0
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	7	4.4	0	0.0	7	4.0
คนในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	5	3.1	0	0.0	5	2.8
รวม	160	100.0	16	100.0	176	100.0
• สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น	6	35.3	2	50.0	8	38.1
คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ	6	35.3	1	25.0	7	33.3
วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	5	29.4	1	25.0	6	28.6
รวม	17	100.0	4	100.0	21	100.0
รวมทั้งหมด	263	100	31	100	294	100

นักทองที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการรับบริการเสริมสุขภาพในโรงพยาบาลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาคือ อาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบจากการสูดดมกลิ่น ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ และอาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดฝุ่นละอองหรือควัน คิดเป็นร้อยละ 13, 7, 7 และ 7 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีความคิดตรงกันคือ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 39 และ 57 ตามลำดับ

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 82

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13 รองลงมาคือ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก และจะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 13, 13, 12 และ 11 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีความคิดเช่นเดียวกันคือ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 13

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น และคนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 38 และ 33 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดว่า คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 35 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความคิดว่า คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 50

- การพัฒนา การฝึกโยคะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การฝึกโยคะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 9)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
● สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	5	29.4	0	0	5	29.4
ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ	4	23.5	0	0	4	23.5
ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี	1	5.9	0	0	1	5.9
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จากการสูดดมกลิ่น	1	5.9	0	0	1	5.9

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	1	5.9	0	0	1	5.9
อื่น ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูงเครื่องมือ ไม้ทันสมัย อากาศภูมิแพ้ / ใจ / หอบ จากการสูดฝุ่นละออง / กวน ได้รับ อันตรายจากน้ำเสีย ได้รับรังสี / ความ ร้อน ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ เสี่ยงค้างอาจ ส่งผลกระทบต่อเชื้อแก้วหู เป็นต้น	5	29.4	0	0	5	29.4
รวม	17	100.0	0	0	17	100.0
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะไม่แน่ใจ ในคุณภาพบริการ	7	100.0	0	0	7	100.0
คนในชุมชนมีความเครียดเพิ่มขึ้น จากการประกอบธุรกิจ	0	0	0	0	0	0
รวม	7	100.0	0	0	7	100.0
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	8	12.7	0	0	8	12.7
คนในชุมชนจะเกิดความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	8	12.7	0	0	8	12.7
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทัน โลก	8	12.7	0	0	8	12.7
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อ รองรับนักท่องเที่ยว	8	12.7	0	0	8	12.7
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น	6	9.5	0	0	6	9.5

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน	6	9.5	0	0	6	9.5
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น	6	9.5	0	0	6	9.5
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	6	9.5	0	0	6	9.5
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพ่ง ค่าครองชีพ สูงขึ้น)	4	6.3	0	0	4	6.3
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	2	3.2	0	0	2	3.2
คนในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	1	1.6	0	0	1	1.6
รวม	63	100.0	0	0	63	100.0
• สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและเขียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น	2	100.0	0	0	2	100.0
รวม	2	100.0	0	0	2	100.0
รวมทั้งหมด	89	100	0	0	89	100

นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการฝึกโยคะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 29 รองลงมาคือ ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี อาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดดมกลิ่น และชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 24, 6, 6 และ 6 ตามลำดับ

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 100

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น คนในชุมชนจะเกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก และบริการด้าน

สุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 13 เท่ากัน รองลงมาคือ จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น และคนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 10

สุขภาพปัญหา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100

- การพัฒนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยว จำแนกตามผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากการพัฒนา การเข้าค่ายปฏิบัติธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (n = 11)

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
• สุขภาพกาย						
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น	9	20.5	2	40.0	11	22.4
ได้รับรังสี / ความร้อน	6	13.6	1	20.0	7	14.3
คันแพ้จากการสัมผัสสารเคมี	5	11.4	0	0.0	5	10.2
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จาก การสูดดมกลิ่น	5	11.4	0	0.0	5	10.2
อาการภูมิแพ้ / ไอ / หอบ จาก การสูดฝุ่นละออง / กว้น	4	9.1	1	20.0	5	10.2
ได้รับโรคติดต่อจาก ผู้ให้บริการ	3	6.8	0	0.0	3	6.1
เสียงดังอาจส่งผลกระทบต่อแก้วหู	3	6.8	0	0.0	3	6.1
ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก	2	4.5	0	0.0	2	4.1
ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ	2	4.5	0	0.0	2	4.1
ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อ มากขึ้นเพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น	2	4.5	0	0.0	2	4.1
ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย	1	2.3	1	20.0	2	4.1

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อื่นๆ เช่น ค่าใช้จ่ายที่สูง เครื่องมือไม่ทันสมัย เป็นต้น	2	4.5	0	0.0	2	4.1
รวม	44	100.0	5	100.0	49	100.0
• สุขภาพจิต						
เกิดความกังวลใจ เพราะ ไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ	9	64.3	1	50.0	10	62.5
คนในชุมชนมีความเครียด เพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ	5	35.7	1	50.0	6	37.5
รวม	14	100.0	2	100.0	16	100.0
• สุขภาพสังคม						
จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ เพิ่มขึ้น	10	11.8	1	9.1	11	11.5
จะมีการกระจายรายได้ใน ชุมชน	10	11.8	1	9.1	11	11.5
สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความ สะดวกมากขึ้น	10	11.8	1	9.1	11	11.5
จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	9	10.6	1	9.1	10	10.4
คนในชุมชนมีโอกาสพบปะ นักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชน รู้เท่าทันโลก	9	10.6	1	9.1	10	10.4
คนในชุมชนจะเกิดความ สามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	8	9.4	1	9.1	9	9.4
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษา ต่างถิ่นมากขึ้น	8	9.4	1	9.1	9	9.4
บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว	8	9.4	1	9.1	9	9.4

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)	5	5.9	1	9.1	6	6.3
จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพา ภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง	5	5.9	1	9.1	6	6.3
คนในชุมชนจะเกิดความ ขัดแย้งจากการแข่งขันกัน	3	3.5	1	9.1	4	4.2
รวม	85	100.0	11	100.0	96	100.0
• สุขภาพทางปัญญา						
คนในชุมชนจะมีการรับและ เลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก มากขึ้น	6	60.0	1	50.0	7	58.3
คนในชุมชนจะให้คุณค่า ทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้าน จิตใจ	2	20.0	1	50.0	3	25.0
วัฒนธรรมและประเพณี ท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป	2	20.0	0	0.0	2	16.7
รวม	10	100.0	2	100.0	12	100.0
รวมทั้งหมด	153	100	20	100	173	100

นักท่องเที่ยวนับว่าส่วนใหญ่คิดว่าการพัฒนาการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้

สุขภาพกาย ได้แก่ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 22 รองลงมาคือ ได้รับรังสีหรือความร้อน ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี อาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดดมกลิ่น และอาการภูมิแพ้หรือไอหรือหอบ จากการสูดฝุ่นละอองหรือควัน คิดเป็นร้อยละ 14, 10, 10 และ 10 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวยุโรปและชาวต่างชาติคิดตรงกันคือ เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 21 และ 40 ตามลำดับ รองลงมาคือ ได้รับรังสีหรือความร้อน คิดเป็นร้อยละ 13 และ 20 ตามลำดับ

สุขภาพจิต ได้แก่ เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 61

สุขภาพสังคม ได้แก่ จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 12 เท่ากัน รองลงมาคือ จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และคนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก คิดเป็นร้อยละ 10 เท่ากัน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยคิดว่า จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่ จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน และสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 12 เท่ากัน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติคิดว่าผลกระทบต่อสุขภาพสังคมเกิดขึ้นได้ไม่แตกต่างกัน คิดเป็นร้อยละ 9

สุขภาพปัญญา ได้แก่ คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 58 รองลงมาคือ คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางค่านิยมมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 25 โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีความคิดว่า คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 60 ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความคิดว่า คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น และคนในชุมชนจะให้คุณค่าทางค่านิยมมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 50

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่มในผู้ประกอบการเฉพาะกลุ่มที่สำคัญ พบว่าผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ภายใตกรอบแนวคิดผลกระทบทางสุขภาพ 4 มิติ ดังนี้

ผลกระทบเชิงบวก

ด้านสุขภาพกาย

1. นักท่องเที่ยวได้รับการบริการและผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพที่ดี เช่น ร้านอาหารตะวันออกกล่าวว่า ...ทางร้านให้บริการอาหารที่มีคุณภาพดี ทำให้ผู้มารับบริการได้รับอาหารที่ปลอดภัยกับสุขภาพ เพราะคำนึงถึงเรื่องสุขภาพเป็นหลัก วัตถุประสงค์ในการประกอบอาหารเพื่อสุขภาพมีการตรวจสอบวัตถุดิบจากสถานที่ที่เชื่อถือได้และวัตถุดิบต้องเป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพ...
2. นักท่องเที่ยวได้รับแนะนำเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์ ในการให้บริการอาหาร สำหรับลูกค้าที่ไม่ทานเนื้อสัตว์ ทางร้านจะแนะนำอาหารชีวจิต มังสะวีรัต ที่เป็นประโยชน์ให้กับลูกค้า ส่งผลให้ลูกค้าไว้วางใจ และใช้บริการกันมาตลอด การให้บริการในสปอร์ตคลับ หรือ การนวด อบประคบ สปา พนักงานจะสอบถามประวัติสุขภาพเพื่อให้ลูกค้าได้รับบริการที่เหมาะสม

3. **นักท่องเที่ยวได้ใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ** ในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จะนิยมที่ใช้สมุนไพรเป็นวัตถุดิบ

ด้านสุขภาพจิต

1. **พนักงานภายในสถานประกอบการมีสุขภาพจิตที่ดี** จากการทำพนักงานมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างความภาคภูมิใจ ให้พนักงานนวด ช่วยลดล้างทัศนคติของคนทั่วไปของคนที่มีความเชื่ออาชีพ พนักงานนวด หรือ หมอนวดได้
2. **ระบบการช้กถามประวัติ** ทำให้สร้างความอุ่นใจแก่ผู้มารับบริการ สถานประกอบการ โดยเฉพาะประเภทนวด สปา หรือ sport club มีระบบซักประวัติ มีการตรวจร่างกายของสมาชิกก่อน เพื่อดูความเหมาะสมและความพร้อมของลูกค้กับประเภทการบริการหรือการออกกำลังกายที่เหมาะสม
3. **ผ่อนคลายความตึงเครียด** ช่วยให้ **จิตใจสงบ เกิดสติปัญญา** สำหรับการปฏิบัติธรรม มีโปรแกรมการฝึกปฏิบัติที่เน้นอนตาคัวเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการมาฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ไม่ทำให้เกิดความเคร่งเครียดในการฝึกจนเกินไป สร้างความสุข ความสงบทางด้านจิตใจ

ด้านสังคม

เศรษฐกิจ

1. **เศรษฐกิจเจริญเติบโต** นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นส่งผลให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต มีระบบเงินหมุนเวียนเพิ่มมากขึ้นภายในจังหวัดขอนแก่น
2. **สถานประกอบการขยายใหญ่ขึ้น** เกิดการจ้างงาน และการกระจายรายได้ให้ชุมชนและละแวกใกล้เคียงในด้านต่างๆ เช่น ให้ประชาชน ชุมชน มีรายได้เสริมขึ้นจากการเข้ามาเป็นพนักงาน หรือผลิตภัณฑ์ส่งให้สถานประกอบการ เป็นต้น
3. **คนที่อยู่ในชุมชนเองมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่ดี** ลดการไหล อพยพ แรงงาน ไปทำงานที่เขตตัวเมืองท่องเที่ยว

วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต

4. **สามารถเผยแผ่ในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต** ความเป็นอยู่ คนไทยได้มากขึ้นจากการใช้สมุนไพร และบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

5. ภูมิปัญญาของคนไทยได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น การประกอบอาชีพวางแผนโบราณเป็นศาสตร์ที่คนรุ่นก่อนสั่งสมมานาน เมื่อได้รับการพัฒนาเป็นอาชีพของคนในท้องถิ่น จึงทำให้ภูมิปัญญาของคนไทยได้รับความสนใจอีกครั้ง

การศึกษา

6. มีการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ จากการแข่งขันทางการตลาด ทำให้สถาบันการศึกษาหรือสถานประกอบการเร่งพัฒนาและผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกมารองรับตลาดแรงงานเสริมทักษะของคนในพื้นที่ให้มีการพัฒนามาตรฐานขั้นต่ำที่รับรองได้

การสาธารณสุข

7. เกิดสถานประกอบการที่ถูกสุขลักษณะ เมื่อได้รับการพัฒนาทำให้สถานประกอบการในพื้นที่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานสาธารณสุข เข้ามาดูแลสะอาด สิ่งแวดล้อม สุขลักษณะ โดยมีหน่วยงานสาธารณสุขเข้าไปตรวจสอบเป็นประจำ

ด้านปัญญา

1. นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกประทับใจในความเป็นมิตรกับคนไทยมากขึ้น รู้จักการที่จะปรับตัวเข้าวัฒนธรรม หรือคนไทยได้ดีขึ้น การรู้จักเทศกาล การแสดงพฤติกรรมกับบุคคลที่เป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา
2. สืบสารและเผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ให้เป็นที่รู้จักและดำรงอยู่ในรุ่นต่อไป

ผลกระทบเชิงลบ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สันทนา กลุ่ม และ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ พบว่า ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทางด้านสุขภาพ สำหรับผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เป็นดังนี้

ด้านสุขภาพกาย

1. ผู้ให้บริการอาจเกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น หากมีผู้มารับบริการมาก ทำให้ผู้ให้บริการต้องทำงานมากขึ้น เกิดอาการเหนื่อยล้าจากการทำงานได้
2. ผู้รับบริการที่มารับบริการครั้งแรก อาจมีอาการปวดเมื่อยมากกว่าเดิมได้ เนื่องจากไม่คุ้นเคย
3. ผู้รับบริการอาจ เกิดอาการภูมิแพ้/ ไอ/ หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควัน แพ้สารเคมีและผลิตภัณฑ์ที่ใช้ กล่าวคือ อาการที่เกิดอาจมาจากวัตถุที่ใช้ภายในสถานประกอบการ เช่น การใช้น้ำมันหอมจากสารเคมี ที่ไม่ใช่สารจากธรรมชาติ essential oil อาจก่อให้เกิดอาการแพ้ ไอ จาม ได้

4. รังสี / ความร้อน จากการให้บริการประเภทนวด ประคบสมุนไพร ความร้อนอาจทำให้ผิวหนังพุพองได้ ถ้าผู้ให้บริการไม่ได้ดูแลเรื่องความร้อนจากลูกประคบที่ใช้ให้อยู่ในขนาดเหมาะสม หรือ รอยแดงเป็น จ้ำๆ จากการที่ผิวหนังของผู้รับบริการ ไม่ชินกับการได้รับความร้อนหรือได้รับการเป็นครั้งแรก และระหว่างทดสอบความเหมาะสมของลูกประคบ ผู้ให้บริการบางรายนิยมทดสอบกับตัวเอง ซึ่งความร้อนระยะนี้เสี่ยงต่อการทำให้เกิดอาการร้อน พุพอง ได้ หรืออุบัติเหตุผิวหนังร้อนลวก
5. การได้รับ โรคติดต่อจาก ผู้ให้บริการ และจากสูรับบริการเอง ถ้าผู้ให้บริการ ไม่มีสุขอนามัยที่ดีพอหรือไม่ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพตนเอง หรือ ผู้รับบริการมีโรคประจำตัวอยู่แล้ว
6. อาการจากโรคประจำตัวของผู้รับบริการกำเริบเอง ถ้าผู้ให้บริการไม่ทราบถึงข้อห้าม/ข้อควรระวังในการให้บริการกับลูกค้าที่ดีพอ อาจนำมาสู่การกระตุ้นให้เกิดอาการกำเริบของโรคประจำตัวผู้รับบริการได้

ด้านสุขภาพจิต

คุณภาพการให้บริการ

1. เกิดความกังวลใจ เพราะไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ เพราะลูกค้าสามารถตัดสินใจได้เองว่าที่สถานบริการใดดี มีคุณภาพ ก่อนที่จะเข้าไปใช้ ซึ่งหากเป็นร้านที่เปิดบริการใหม่อาจสร้างความไม่มั่นใจในคุณภาพได้
2. หวาดระแวงในทักษะการให้บริการที่ถูกต้อง เหมาะสม เนื่องจากทักษะการให้บริการแก่ลูกค้าบางครั้งไม่ถูกใจผู้รับบริการ

สถานที่ อุปกรณ์

3. สถานประกอบการที่มี มาตรฐานขั้นต่ำ ทำให้ผู้มารับบริการเกิดความหวาดระแวง ผลทำให้ไม่สามารถดึงลูกค้าให้เข้ามาใช้บริการได้
4. หวาดระแวงจากอันตรายที่ได้รับมาจากการทำความสะอาด เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มีเชื้อโรคจากลูกค้า และมักขาดการบำบัดที่ถูกต้องก่อนปล่อยสู่อากาศ
5. ในกรณีที่ธุรกิจมีความซุกซนของสถานบริการ ผู้ประกอบการอาจกังวลเครียด ในการแข่งขันการตลาด และผลกำไรในการประกอบกิจการได้

การสื่อสาร

6. เกิดความกังวลใจเกี่ยวกับปัญหาการสื่อสารกับชาวต่างชาติที่มารับบริการ เพราะไม่สามารถสื่อสาร ภาษาอังกฤษได้ และขาดความมั่นใจในทักษะการสื่อสาร

สิ่งแวดล้อม / การเมือง

7. ตอนเกิดเหตุการณ์ประท้วงขับไล่นายกทักษิณ ชินวัตร ที่บึงแก่นนคร (ร้านตั้งอยู่ถนนรอบบึงแก่นนคร) ทำให้ลูกค้าไม่กล้ามาที่ร้านเนื่องจากกลัวการประท้วง
8. ด้านสภาพแวดล้อมชุมชน เมื่อมีพนักงานท่องเที่ยวมาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น จำนวน รด คนอาจเพิ่มสูงขึ้น เกิดปัญหาโรคติดต่อหรือที่จอดรถไม่เพียงพอ

ด้านสังคม

เศรษฐกิจ

1. การแข่งขันด้านการลงทุนสูง เช่น ขนาดร้าน อุปกรณ์ต่างๆ จึงทำให้ร้านสปาหรือศูนย์สุขภาพต่างๆ ต้องเสียเปรียบ ต่อร้านที่มีต้นทุนสูงกว่า อาจจะมีภาระใช้จ่ายไม่ไหว และปิดกิจการ โดยอัตโนมัติ
2. เกิดการแย่งชิง คึงตัวพนักงานที่มีความสามารถเข้าสู่สถานประกอบการที่มีอำนาจเงินมากกว่า ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการด้วยกันเอง

วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต

3. นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอาจจะไม่เข้าใจวัฒนธรรมประเพณีไทย ทำให้การปฏิบัติคนไม่เหมาะสม เช่น นั่ง ถ่ายรูปเกี้ยวข้างพระพุทธรูป

การสื่อสาร

4. พระและ บุคลากรภายในวัด ไม่มีความพร้อมหรือขาดความรู้ในการสื่อสารกับคนกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ อาจทำให้ชาวต่างชาติเข้าใจพระพุทธศาสนา ธรรมะ ประเพณี ผิดพลาดได้ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจ เกิดความไม่ประทับใจ เป็นต้น ส่งผลทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลง

การสาธารณสุข

5. สถานประกอบการบางแห่งมีปัญหาสาธารณสุขปกอก เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม เช่น บริเวณตลาด อาจได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อม เช่น กลิ่น น้ำเสีย น้ำท่วม เสียงดัง ในระหว่างมารับบริการได้

ด้านปัญญา

1. วัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป เกิดการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก เช่น การแต่งกายแบบเสื้อสายเดี่ยว เป็นต้น
2. คนในชุมชนอาจจะมีค่านิยมด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ เพราะบริการประเภทนี้ บางบริการเป็นการกระทำที่หุ่มเฟิอ่ย คนอาจไปใช้บริการเพื่อเป็นตัวแบ่งชนชั้นได้

สั

เพ

อา

อา

4) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ ได้แก่ รูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพร

เนื่องจากผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หากต้องการจะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะรูปแบบ สปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพร ซึ่งเป็นรูปแบบที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศให้ความสนใจ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร ดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพรและลักษณะของนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร กับลักษณะของนักท่องเที่ยว มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพรกับลักษณะของนักท่องเที่ยว

ตัวแปร	ค่าตัวแปร	ไม่ต้องการ		ต้องการ		Chi-square	P-value	df
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
สัญชาติ	ต่างชาติ	18	81.82	34	19.43	39.154	<0.001*	1
	ไทย	4	18.18	141	80.57			
เพศ	ชาย	5	22.73	76	43.43	3.459	0.063	1
	หญิง	17	77.27	99	56.57			
อายุ	น้อยกว่า 35 ปี	7	31.82	106	60.57	6.060	0.010**	1
	มากกว่า 35 ปีขึ้นไป	15	68.18	69	39.43			
อาชีพ	มีรายได้ต่ำ ได้แก่ เกษตรกร ลูกจ้าง แม่บ้าน นักเรียน นักศึกษา	12	54.55	57	32.57	4.147	0.042**	
	มีรายได้สูง ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน บริษัท ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย	10	45.45	118	67.43			

ตัวแปร	ค่าตัวแปร	ไม่ต้องการ		ต้องการ		Chi-square	P-value	df
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
รายได้	น้อยกว่า 20,000บาท	4	18.18	101	57.71	12.270	<0.001*	1
	มากกว่า 20,000 บาท	18	81.82	74	42.29			
เดินทาง	คนเดียว	9	40.91	38	21.71	3.964	0.046**	1
	เป็นหมู่คณะ	13	59.09	137	78.29			
พาหนะเดินทาง	ไม่ใช่รถยนต์ส่วนตัว	19	86.36	97	55.43	7.725	0.005**	1
	รถยนต์ส่วนตัว	3	13.64	78	44.57			
รูปแบบท่องเที่ยว	ท่องเที่ยวแบบทัวร์	14	63.64	40	22.86	16.333	<0.001*	1
	ท่องเที่ยวเอง	8	36.36	135	77.14			
แหล่งค้นคว้าข้อมูล ด้านการดูแลสุขภาพ (N=197 ตอบ "ใช่" หรือ "ไม่ใช่")								
หนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ	ไม่ใช่	1	4.55	88	50.29	16.509	<0.001*	1
	ใช่	21	95.45	87	49.71			
โทรทัศน์ วิทยุ	ไม่ใช่	6	27.27	112	64.00	10.957	0.001*	1
	ใช่	16	72.73	63	36.00			
ปานโฆษณา แผ่นพับ	ไม่ใช่	1	4.55	47	26.86	5.279	0.022**	1
	ใช่	21	95.45	128	73.14			
หนังสือพิมพ์	ไม่ใช่	4	18.18	42	24.00	0.370	0.543	1
	ใช่	18	81.82	133	76.00			
อินเตอร์เน็ต	ไม่ใช่	6	27.27	88	50.29	4.149	0.042**	1
	ใช่	16	72.73	87	49.71			
ญาติ เพื่อน	ไม่ใช่	5	22.73	54	30.86	0.616	0.433	1
	ใช่	17	77.27	121	69.14			
อื่นๆ	ไม่ใช่	0	0.00	3	1.71	0.383	0.536	1
	ใช่	22	100.00	172	98.29			

หมายเหตุ ; * p-value < 0.001 ** p-value < 0.05

ตัวแปรลักษณะของนักท่องเที่ยวที่มีต้องการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพร ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ สัญชาติ อาชีพ รายได้ การเดินทาง พาหนะในการเดินทาง รูปแบบการท่องเที่ยว การสืบค้นข้อมูลหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ โทรทัศน์ วิทยุ ป้ายโฆษณา แผ่นพับและอินเทอร์เน็ต

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ ได้แก่ รูปแบบสปา/ นวดผ่อนคลาย /อบประคบสมุนไพร

ในการศึกษานี้ เหตุการณ์ที่สนใจ คือ ความต้องการสปา/นวดผ่อนคลาย/ อบประคบสมุนไพร (กำหนดให้ 1 = ต้องการ และ 0 = ไม่ต้องการ) โดยใช้เทคนิคถดถอยโลจิสติก^{16,17} วิธี Forward Stepwise

ค่าตัวแปรอิสระตั้งต้น ได้แก่ สัญชาติ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การเดินทาง พาหนะในการเดินทาง รูปแบบการท่องเที่ยว การรับรู้ข้อมูลผ่านหนังสือสุขภาพ โทรทัศน์/วิทยุ ป้ายโฆษณา และอินเทอร์เน็ต ซึ่งตัวแปรทุกตัวพบมีความสัมพันธ์กับการความต้องการ สปา /นวดผ่อนคลาย/อบประคบสมุนไพร เพื่อวิเคราะห์แบบพหุตัวแปร ได้สมการตั้งต้นดังตารางที่ 30

ตารางที่ 29 การเปลี่ยนรหัสตัวแปรตั้งต้นเป็นแบบคัมมี(dummy variable) เพื่อใช้ในการพยากรณ์

ตัวแปร	dummy variable	
สัญชาติ	ต่างชาติ	ไทย
ต่างชาติ	0	0
ไทย	0	1
อายุ	< 35 ปี	> 35 ปีขึ้นไป
น้อยกว่า 35 ปี	0	0
มากกว่า 35 ปีขึ้นไป	0	1
รายได้	< 20,000 บาท	>20,000 บาท ขึ้นไป
น้อยกว่า 20,000 บาท	0	0
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	0	1
อาชีพ	มีรายได้ต่ำ	มีรายได้สูง
อาชีพที่มีรายได้ต่ำได้แก่ เกษตรกร	0	0

¹⁶ ไทโรจน์ ธีรธนากุล และ สนิทรา สติลา. สถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ. 2543.

¹⁷ นายภิญโญ วรณสุข. การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกและการวิเคราะห์อิทธิพลในการศึกษาปัจจัยต่อความหวังในการศึกษาค้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเขตการศึกษา 11. วิทยานิพนธ์. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540

ตัวแปร	dummy variable	
รับจ้าง แม่บ้านนักเรียน นักศึกษา		
อาชีพที่มีรายได้สูง ราชการ พนักงาน ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว	0	1
การเดินทาง	คนเดียว	เป็นคณะ
คนเดียว	0	0
เป็นคณะ	0	1
พาหนะเดินทาง	รถยนต์ส่วนตัว	ไม่ใช่รถยนต์ส่วนตัว
รถยนต์ส่วนตัว	0	0
ไม่ใช่รถยนต์ส่วนตัว	0	1
รูปแบบการเดินทาง	ท่องเที่ยวเอง	ท่องเที่ยวแบบทัวร์
ท่องเที่ยวแบบทัวร์	0	0
ท่องเที่ยวเอง	0	1
แหล่งข้อมูลที่รับรู้		
หนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ	ไม่ใช่	ใช่
ไม่ใช่	0	0
ใช่	0	1
โทรทัศน์ วิทยุ	ไม่ใช่	ใช่
ไม่ใช่	0	0
ใช่	0	1
ป้ายโฆษณา แผ่นพับ	ไม่ใช่	ใช่
ไม่ใช่	0	0
ใช่	0	1
อินเทอร์เน็ต	ไม่ใช่	ใช่
ไม่ใช่	0	0
ใช่	0	1

ตารางที่ 30 สมการถดถอยลอจิสติกตั้งต้น

ตัวแปร	Adjusted OR	95% C.I.		p-value
		lower	upper	
สัญชาติ				
ต่างชาติ	12.55	4.45	35.36	18.662
ไทย	0.67	0.55	0.82	
เพศ				
ชาย	0.42	0.16	1.10	0.383
หญิง	1.10	1.00	1.21	
อายุ				
< 35 ปี	0.35	0.15	0.81	0.304
> 35 ปี	1.14	1.02	1.28	
อาชีพ				
มีรายได้ต่ำ	2.23	1.01	4.89	2.484
มีรายได้สูง	0.90	0.80	1.01	
รายได้				
น้อยกว่า 20,000 บาท	0.19	0.07	0.55	0.163
มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป	1.20	1.07	1.33	
การเดินทาง				
คนเดียว	0.45	0.21	0.99	0.401
เป็นคณะ	1.13	0.97	1.31	
พาหนะเดินทาง (By car)				
รถยนต์ส่วนตัว	4.42	1.35	14.45	5.093
ไม่ใช่รถยนต์ส่วนตัว	0.87	0.79	0.95	
รูปแบบการเดินทาง				
ท่องเที่ยวแบบทัวร์	1.27	1.08	1.50	0.169
ท่องเที่ยวเอง	0.22	0.10	0.49	
แหล่งข้อมูลที่ได้รับ				

ตัวแปร	Adjusted OR	95% C.I.		p-value
		lower	upper	
หนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ				
ไม่ใช้	1.23	1.12	1.35	0.047
ใช้	0.06	0.01	0.42	
โทรทัศน์ วิทยุ				
ไม่ใช้	1.19	1.06	1.34	0.211
ใช้	0.25	0.10	0.61	
ป้ายโฆษณา แผ่นพับ				
ไม่ใช้	1.14	1.06	1.23	0.130
ใช้	0.15	0.02	1.07	
อินเทอร์เน็ต				
ไม่ใช้	1.11	1.00	1.22	0.371
ใช้	0.41	0.17	1.01	

จากนั้นได้นำมาวิเคราะห์แบบพหุตัวแปร โดยวิธี Logistic regression โดยพิจารณาตัดตัวแปรที่ไม่มีผลต่อค่าสัมประสิทธิ์ของสมการออกทีละตัวแปร โดยเริ่มจากตัวแปรที่มีค่าที่ได้จาก Wald test สูงสุดออกไปก่อน

จากนั้นตรวจสอบความแตกต่างของสัมประสิทธิ์ของ สองสมการ โดยวิธี ค่า -2 Log Likelihood (-2LL) ซึ่งคำนวณจากการนำผลต่างของ Log Likelihood ของสองสมการมาคูณด้วย (-2) จะได้ค่า Likelihood Ratio นำค่านี้ไปหาค่า p-value จากตาราง chi-square ที่ค่า degree of freedom เท่ากับผลต่างของจำนวนสัมประสิทธิ์ระหว่างสองสมการ ดังตารางที่ 31

ตารางที่ 31 ค่าสถิติในการตรวจสอบความตรงของโมเดล

ค่าสถิติ	Chi-square	df	significance
-2 Log Likelihood	22.236	7	0.002

เมื่อพิจารณาว่าการตัดตัวแปรนั้นออกมีผลต่อสมการหรือไม่ ถ้าค่า p-value ที่ได้น้อยกว่า 0.05 แสดงว่า การตัดตัวแปรนั้นออกมีผลต่อสมการ จึงไม่สามารถตัดออกได้ ผลการวิเคราะห์การขั้นสุดท้าย ได้ผลดังตารางที่ 32

ตารางที่ 32 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความต้องการกิจกรรมสปี/นวดผ่อนคลาย/ อบรมประคบสมุนไพร

ตัวแปร	adjusted OR	95.0% C.I.		Sig.
		Lower	Upper	
อาชีพ	8.07	1.98	32.98	0.004*
รายได้	7.72	2.02	29.47	0.003*
รูปแบบการเดินทาง	8.60	2.25	32.91	0.002*
การรับรู้ข้อมูลผ่านหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ	17.33	2.12	141.80	0.008*
การรับรู้ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต	3.31	0.99	11.05	0.051
ค่าคงที่	0.10			0.007*

หมายเหตุ * p-value < 0.05

จากการวิเคราะห์ข้างต้น อธิบายได้ว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความต้องการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปี นวดผ่อนคลาย และอบ ประคบสมุนไพร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ อาชีพ รายได้ รูปแบบการเดินทาง การรับรู้ข้อมูลผ่านหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต โดยสรุปได้ดังนี้

- นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้สูง ได้แก่ อาชีพข้าราชการ พนักงานบริษัท ธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย มีแนวโน้มต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปี นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ ได้แก่ เกษตรกร รับจ้าง แม่บ้าน นักเรียน นักศึกษา คิดเป็น 8 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป มีแนวโน้มต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปี นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท คิดเป็น 7.7 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวเอง มีแนวโน้มต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวแบบทัวร์ คิดเป็น 8.6 เท่า
- นักท่องเที่ยวที่รับรู้ข้อมูลทางหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพมีแนวโน้มต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร สูงกว่า คนที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารด้วยวิธีนี้ คิดเป็น 17.3 เท่า
- นักท่องเที่ยวที่รับรู้ข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ตมีแนวโน้มต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลายและอบประคบสมุนไพร สูงกว่า คนที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารวิธีนี้ คิดเป็น 3.3 เท่า

ดังนั้น เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเกิดประสิทธิผลมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวกลุ่มข้าราชการ พนักงานบริษัท ธุรกิจ และค้าขาย ซึ่งมีรายได้หลักค่อนข้างสูง ที่ต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพร โดยใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือ สิ่งพิมพ์สุขภาพ และอินเทอร์เน็ต

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ประเมินผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดจากพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและอาจส่งผลต่อวิถีชีวิตของบุคคล ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับสุขภาพ และศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการ โดยสามารถประมวลและสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

5.1.1 ลักษณะทางประชากรของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่นไม่แตกต่างกัน

ลักษณะพื้นฐานทางประชากรของนักท่องเที่ยวที่ให้สัมภาษณ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติไม่แตกต่างกันในด้านเพศ อายุ และอาชีพ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็น “เพศหญิง” มากกว่า “เพศชาย” (ร้อยละ 58.9 และ 41.1 ตามลำดับ) อยู่ในช่วงอายุ 25 - 50 ปี ร้อยละ 64.5 ประกอบอาชีพ นักเรียนหรือนักศึกษา ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ และประกอบธุรกิจส่วนตัว ส่วนลักษณะประชากรที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000 - 10,000 บาทต่อเดือน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 30,000 บาทขึ้นไป

เมื่อพิจารณาจากลักษณะสถานบริการ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ารับบริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ถูกค้าส่วนใหญ่ที่มารับบริการเป็นนักท่องเที่ยวอาศัยในเขตจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดข้างเคียง มีชาวต่างชาติเป็นลูกค้า อายุเฉลี่ย 28-65 ปี สถานประกอบการแบบสปอร์ตคลับ นักท่องเที่ยวพบทั้งไทยและต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและสนใจในเรื่องสุขภาพ รูปแบบการปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นนักเรียน นักศึกษา พนักงานบริษัท ข้าราชการ มาฝึกเป็นหมู่คณะ หรือรายบุคคล มาปฏิบัติธรรมด้วยจิตศรัทธา และรูปแบบร้านอาหารเพื่อสุขภาพ พบว่า นักท่องเที่ยวมีทั้งเพศชายและเพศหญิงหลากหลายอาชีพ อายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัดขอนแก่น คือ “เพื่อท่องเที่ยวหรือพักผ่อน” ร้อยละ 36 รองลงมาคือ “ประชุม/สัมมนา/นิทรรศการ” ร้อยละ 22 แรงจูงใจในการตัดสินใจมาจาก “การคมนาคมสะดวก” มากที่สุด ร้อยละ 17 รองลงมาคือ “มีแหล่งท่องเที่ยวมาก” “ภูมิประเทศหรือทิวทัศน์สวยงาม” และ “บรรยากาศเงียบสงบ” โดยนักท่องเที่ยวชาวไทยคิดว่าสิ่งจูงใจมากที่สุดคือ การคมนาคมสะดวก คิดเป็นร้อยละ 21 โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเห็นว่า “ค่าครองชีพต่ำ” มากที่สุด

จังหวัดขอนแก่น ถือเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสูงจังหวัดหนึ่ง พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีลักษณะไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวหญิงส่วนใหญ่นิยมการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงสุขภาพมากกว่านักท่องเที่ยวชาย¹⁸ นักท่องเที่ยวที่มาส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 25- 50 ปี เดินทางคนเดียวตามลำพังหรือเดินทางร่วมกับกลุ่มเพื่อน สอดคล้องกับ ศรีเรือน แก้วกังวาล¹⁹ ที่อธิบายความสัมพันธ์กับเพื่อนของวัยรุ่นว่า เป็นระยะที่ต้องการการรวมกลุ่ม ต้องการมีกิจกรรมทำร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อน ทั้งนี้เนื่องจาก ในสหัสวรรษนี้ การท่องเที่ยวที่ขยายตัวส่วนใหญ่รองรับนักท่องเที่ยวที่มี 600 ล้านคนทั่วโลก อยู่ในวันทำงาน 1 ใน 14 คนของแรงงานโลก และสูงกว่าร้อยละ 12 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกมีข้อจำกัดในการท่องเที่ยว²⁰ เนื่องจากประชาคมโลก ต้องการบำบัดรักษาร่างกายและจิตใจให้สดชื่นแข็งแรง จากผลการทำานหนัก¹¹ มาตลอดปีหรือหลังเกษียณอายุ

5.1.2 สถานประกอบการมีโครงสร้างและรูปแบบการให้บริการที่தாகหลายให้นักท่องเที่ยวเลือก

รูปแบบโครงสร้างสถานประกอบการ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบง่าย (Simple structure) เป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก มีลักษณะการดำเนินงานที่มีเจ้าของกิจการคนเดียวดูแลรับผิดชอบ มีพนักงานน้อย มีการให้บริการที่ไม่หลากหลาย ไม่มีการจัดโครงสร้างหรือแบ่งงานกันอย่างเป็นทางการ พบมากในกลุ่มสถานประกอบการเพื่อสุขภาพแบบนวดเพื่อสุขภาพ และแบบนวดเพื่อเสริมสวย ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ

2. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบแบ่งตามหน้าที่ (Functional Structure) เป็นสถานประกอบการขนาดกลาง มีลักษณะการให้บริการหรือผลิตภัณฑ์ที่มากกว่าแบบง่าย มีพนักงานที่มีความชำนาญรับผิดชอบเฉพาะอย่าง ลักษณะการแบ่งโครงสร้างตามหน้าที่ของงาน ได้แก่ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพแบบนวดเพื่อสุขภาพ (ขนาดใหญ่) และศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นต้น

3. สถานประกอบการที่มีโครงสร้างแบบแบ่งตามฝ่าย (Divisional Structure) เป็นสถานประกอบการขนาดใหญ่ มีเครือข่าย สินค้าและบริการที่หลากหลาย เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับหน่วยงานองค์กร หรือสถานประกอบการอื่นๆ มีพนักงานที่มีความชำนาญการเฉพาะทาง การจัดแบ่งโครงสร้างจะเป็นแผนก เป็นฝ่าย สถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทนี้ ได้แก่ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

¹⁸ ไพฑูรย์ จันทรา.ปัจจัยสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวนอุทยาน (สวนหิน) ของประเทศไทย : กรณีศึกษา วนอุทยานผางาม จังหวัดเลย.ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.2546.

¹⁹ ศรีเรือน แก้วกังวาล.วัยรุ่นไทยสะท้อนจากนวมหนึ่ง.กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.2523

²⁰ ยูวดี นิรันดร์ตระกูล.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 4, ฉบับที่ 1 (ม.ค.-เม.ย. 2539).

แบบสปาเพื่อสุขภาพ แบบนวดสุขภาพ ที่มีขนาดใหญ่ เช่น ตามโรงแรม ศูนย์สุขภาพ และสถานประกอบการประเภทสปอร์ตคลับ เป็นต้น

สถานประกอบการส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการเกี่ยวกับสุขภาพอย่างถูกวิธี อาศัยวิธีการรักษา ดูแลสุขภาพแบบไทยเข้าร่วมเทคนิคที่ทันสมัย ภายใต้มุมมองการเปลี่ยนของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มีกิจกรรมหลักใน 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 2) สปอร์ตคลับ 3) ศูนย์ปฏิบัติการ และ 4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ ประกอบด้วย

1) สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

แบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1.1) สปาเพื่อสุขภาพ เป็นกิจการที่ให้การดูแลและเสริมสร้างสุขภาพ โดยบริการหลักที่จัดไว้ประกอบด้วย เช่น การนวดเพื่อสุขภาพและการใช้น้ำมันเพื่อสุขภาพ โดยอาจมีบริการเสริม เช่น การอบเพื่อสุขภาพ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โภชนาบำบัดและการควบคุมอาหาร โยคะและการทำสมาธิ การใช้สมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ตลอดจนการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มี 13 แห่ง เปิดบริการนวดเพื่อสุขภาพ และนวดน้ำมัน ราคาตั้งแต่ 300-2,000 บาท

1.2) นวดเพื่อสุขภาพ เป็นกิจการนวดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ความเมื่อยล้า ความเครียด ด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การประคบ การอบ หรือโดยวิธีการอื่นใดตามศาสตร์และศิลปะของการนวดเพื่อสุขภาพ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มี 90 แห่ง มีรูปแบบการให้บริการที่ไม่หลากหลายเน้น การนวดแผนไทย นวดฝ่าเท้าเป็นหลัก ราคาบริการประมาณ 200-500 บาท

1.3) นวดเพื่อเสริมสวย เป็นกิจการนวดในสถานที่เฉพาะ เช่น ร้านเสริมสวยหรือแต่งผม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความสวยงามด้วยวิธีการกด การคลึง การบีบ การจับ การประคบ การอบ หรือ ด้วยวิธีการอื่นใดตามศิลปะการนวดเพื่อเสริมสวย ทั้งนี้ ต้องไม่มีสถานที่อาบน้ำให้บริการ ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น มี 135 แห่ง มีรูปแบบการให้บริการที่ไม่หลากหลาย ค่าบริการประมาณ 50-500 บาท

2) สปอร์ตคลับ

เป็นสถานประกอบการที่ให้บริการเกี่ยวกับการออกกำลังกาย ฟิตเนส แก่ประชาชนที่ใส่ใจกับสุขภาพ ให้ได้ออกกำลังกายอย่างถูกวิธี ถูกหลัก ภายใต้การกำกับ ควบคุม ดูแลอย่างใกล้ชิด ของครูฝึกที่ผ่านการอบรมมาเป็นอย่างดี เช่น Power sport club ที่มีอุปกรณ์สำหรับการออกกำลังกายที่ทันสมัย ครบวงจร พร้อมให้บริการสำคัญลูกค้าประจำและประชาชนทั่วไป

3) ศูนย์ปฏิบัติธรรม

ศูนย์ปฏิบัติธรรมเป็นสถานที่ให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้เข้ามาฝึกจิตเพื่อให้ได้ภาวะจิตที่มีคุณภาพและสมรรถภาพที่ดีที่สุด ก่อให้เกิดปัญญา และเป็นวิธีที่ช่วยให้จิตใจผ่อนคลายมีความสุข เสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและช่วยเสริมสร้างกายให้แข็งแรง ในจังหวัดขอนแก่นมีศูนย์ปฏิบัติธรรมหลักๆ 2 แห่งคือ ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน และวัดป่าธรรมอุทยาน ที่มีรูปแบบการฝึกที่แตกต่างกัน โดยวัดเวฬุวัน เน้นการฝึกรูปแบบที่แน่นอ กว่า วัดป่าธรรมอุทยาน แต่ทางวัดยังเป็นการให้บริการแบบไม่คิดค่าใช้จ่าย เว้นแต่จะมีบริการเช่าชุด หรือ เงินบริจาคที่ผู้มีจิตศรัทธามอบไว้บริหารงานต่อไป

4) ร้านอาหารเพื่อสุขภาพ

เป็นสถานประกอบการที่นำเอาสมุนไพร วัตถุดิบธรรมชาติ มาปรุงเป็นอาหารและเครื่องดื่มที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ บางร้านยังจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรและผลิตภัณฑ์อาหารธรรมชาติเพื่อสุขภาพและความงาม เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น

สถานประกอบการเพื่อสุขภาพเหล่านี้ กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่เขตเทศบาลนครขอนแก่น และจะมีชุกมากในเขตแหล่งที่พักและสถานที่แหล่งท่องเที่ยว

5.1.3 ช่องทางการประชาสัมพันธ์และการโฆษณาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวยังไม่ค่อย

รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่สถานประกอบการนิยมมากที่สุด คือ “การพูดปากต่อปาก” ซึ่งผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวยอมรับว่าดีและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล²¹ ที่เห็นว่าการส่งเสริมการตลาดที่ดีที่สุด คือ ปากต่อปาก ซึ่งสะท้อนได้จากการที่กลุ่มเป้าหมายรู้จักสถานประกอบการ (ตารางที่ 3) ผ่านทางญาติ / เพื่อน ถึงร้อยละ 11 ดังนั้น กลยุทธ์ในการส่งเสริมการตลาดจึงควรมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมการขายแบบเพื่อนแนะนำเพื่อน ก่อนเป็นอันดับแรก

ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์ของสถานประกอบการส่วนใหญ่อาศัยยุทธศาสตร์ทางการตลาดเข้ามาร่วม เช่น การจัดโปรโมชันพิเศษ ลด แลก แจก แถม มอบบัตรสัมมนาคุณแก่ลูกค้าหรือแม้แต่การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น พบว่ามี “น้อยมาก” ในขณะที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ค้นหาข้อมูลจาก โทรทัศน์หรือวิทยุ มากที่สุด (ร้อยละ 23) รองลงมาคือ อินเทอร์เน็ต และหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ (ร้อยละ 18 และ 17 ตามลำดับ)

ดังนั้น เพื่อให้การส่งเสริมประชาสัมพันธ์การดำเนินการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น จึงควรเน้นการประชาสัมพันธ์ที่อาศัยหลักการ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และขยายวงกว้างออกไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาวต่างชาติ ให้มากยิ่งขึ้น

²¹ ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล.2549.แผนธุรกิจของสถานบริการสุขภาพแบบองค์รวม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปรินิพนธ์ฉบับพิมพ์. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ²² ได้เสนอเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์การ
ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่า ควรเน้นการประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว
ทราบถึงการนำคนไทยเป็นส่วนหนึ่งของการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การสร้างความเข้าใจเพื่อให้
ตระหนักถึงความสำคัญของการนำคนไทยเป็นภูมิปัญญาหรือเอกลักษณ์ของไทย โดยเสนอให้แก้ปัญหาที่
สำคัญ คือ ปัญหาการใช้ภาษาสื่อสารกับนักท่องเที่ยว และปัญหาการคิดค่าบริการที่เกินอัตราที่กำหนด เป็น
ต้น

5.2 การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการศึกษาผลกระทบทางสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สรุปได้

ดังนี้ 1) ผลกระทบเชิงบวก

ผลกระทบเชิงบวก ต่อกลุ่มผู้รับบริการ (นักท่องเที่ยว)

จากการศึกษา พบว่า “ด้านร่างกาย” ผู้รับบริการได้รับการบริการและผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพที่ดี
มีคุณภาพ ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์ จากเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะและความ
ชำนาญ ผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่เชื่อถือได้ มีอุปกรณ์ที่ทันสมัย เพียงพอต่อความต้องการ “ด้าน
จิตใจ” ทำให้เกิดความปลอดอกภัยจากบริการ ผลิตภัณฑ์ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ช่วยให้ผู้รับบริการรู้สึกผ่อนคลาย
ลดความตึงเครียด เมื่อยล้าจากการทำงาน อากาศเจ็บปวดเป็นอย่างดี ส่งผลให้สุขภาพของผู้รับบริการได้รับ
การพัฒนาและรักษาอย่างเต็มที่ “ด้านสังคม” ได้รับบริการที่คุ้มค่ากับราคา เลือกใช้บริการที่ใกล้บ้าน และ
“ด้านจิตวิญญาณ” ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยว

ผลกระทบเชิงบวก ต่อกลุ่มผู้ให้บริการ (เจ้าของสถานประกอบการและพนักงาน)

ผลกระทบเชิงบวก ที่กลุ่มผู้ให้บริการได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ “ด้านร่างกาย” ดูแล
รักษาสุขภาพตนเองให้แข็งแรง “ด้านจิตใจ” การท่องเที่ยวเจริญเติบโต ทำให้พนักงานงานมีกำลังใจใน
การทำงาน “ด้านสังคม” ก่อให้เกิดการสร้างงาน มีรายได้เพิ่ม ทำให้มีกำลังใจและความสุขในการทำงาน
การฝึกอบรมช่วยให้เกิดเชื่อมั่นในทักษะฝีมือและได้รับการยอมรับจากสังคมและผู้รับบริการ การท่องเที่ยว
เชิงสุขภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้เศรษฐกิจของจังหวัดเจริญเติบโต มีระบบ
เงินหมุนเวียนภายใน สถานประกอบการขยายใหญ่ขึ้น เกิดการจ้างงาน และการกระจายรายได้ให้ชุมชน
สร้างความมั่นคงด้านอาชีพ ลดการอพยพของแรงงานไปทำงานในดินอื่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพถือ
เป็นการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจที่ดีแก่คนท้องถิ่น และ “ด้านจิตวิญญาณ” ชาวต่างชาติเกิดการ
แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ คนไทย ทำให้ภูมิปัญญาของคนไทยที่คนรุ่นก่อน
สั่งสมมานานได้รับความสนใจจากคนรุ่นใหม่เพิ่มขึ้น และเกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต
เหล่านี้ต่อไป

ผลกระทบเชิงบวก ต่อภาพรวมของจังหวัด

จากการศึกษาผลกระทบเชิงบวกในภาพรวมของจังหวัด พบว่า “การศึกษา” จากการแข่งขันทางการตลาด ทำให้สถาบันการศึกษาหรือสถานประกอบการเร่งพัฒนาและผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพออกมารองรับตลาดแรงงาน เสริมทักษะของคนในพื้นที่ให้มีการพัฒนามาตรฐานขั้นต่ำที่รับรองได้ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการสื่อสารกับชาวต่างประเทศ “การสื่อสาร” การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นถือเป็นการประชาสัมพันธ์ทางหนึ่ง ผ่านการโฆษณา ทางสื่อมวลชนในระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ ทำให้สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ชื่อเสียงของท้องถิ่นให้ทุกคนได้รู้และเข้าใจ รวมถึงการสร้างความปลอดภัย ปลูกฝังทัศนคติของคนทั่วไปของคนที่มีต่ออาชีพบางอย่าง เช่น พนักงานนวด หรือ หมอนวดได้ “การสาธารณสุข” การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเปิดโอกาสให้พื้นที่ได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานราชการมากขึ้น ทำนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพสถานประกอบการ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

จากผลการศึกษา สอดคล้องกับผลการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ²² ที่ว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางท่องเที่ยวในที่ต่างๆ ทำให้เกิดความเมื่อยล้า นิยมมาใช้บริการนวดตัว ทั้งในสถานบริการหรือชายหาด ซึ่งนั่นยืนยันได้ว่า หากจะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การนวดเป็นจึงเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวแรกๆ ที่ควรพิจารณาส่งเสริม ส่วนด้านจิตใจ พบว่า การนวดไทยชายหาดเป็นเอกลักษณ์ของไทย มีความสะอาด ปลอดภัยต่อร่างกาย เป็นการบริการที่น่าประทับใจ นักท่องเที่ยวต่างชาติเชื่อว่า หมอนวดไทยได้รับความรู้การนวดจากสถานบริการซึ่งเป็นการผ่านการอบรมที่มีหลักการ หรือได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา และผลการวิจัยดังกล่าวยังสอดคล้องกันในด้านสังคมที่ว่า การทำธุรกิจนำพาซึ่งอาชีพที่มีโอกาสทำรายได้เข้าประเทศ และมีความภาคภูมิใจในอาชีพ อรรถพร บราวนรักษ์²³ การนวดแผนไทยเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย ที่คนในชุมชน ประชาชนรู้จัก เข้าใจและมีการใช้อยู่บ้าง การส่งเสริมการนวดแผนไทยเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในชีวิตประจำวัน

2) **ผลกระทบเชิงลบ** ผลกระทบเชิงลบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สรุปได้ดังนี้
ผลกระทบเชิงลบต่อผู้รับบริการ (นักท่องเที่ยว)

ผู้รับบริการอาจได้รับผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้น “ด้านร่างกาย” ปัญหาสุขภาพเดิม โรคประจำตัวกำเริบ สภาพร่างกายไม่พร้อมรับบริการหรือการมารับบริการครั้งแรก เกิดโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ แพ้

²² สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.2545. การนวดไทยในแหล่งท่องเที่ยวชายหาด: กรณีชายหาดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ปี 2545. กลุ่มงานฝึกอบรมการวิจัย หลักสูตร“นักวิจัยระดับปฏิบัติการ”รุ่นที่ 8 .สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

²³ อรรถพร บราวนรักษ์.2548. วิจัยศักยภาพของการนวดไทยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในชุมชน. ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สารเคมีและผลิตภัณฑ์ที่ใช้ และ ได้รับอันตรายจากอุปกรณ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน “ด้านจิตใจ” เกิดความกังวล
ในบริการ ผู้ให้บริการ และสถานบริการ “ด้านสังคม” ทำให้ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น เกิดการอพยพของ
แรงงานชนบทเข้าไปยังเมืองท่องเที่ยว และ “ด้านจิตวิญญาณ” เกิดค่านิยมในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ เกิด
การเลียนแบบและเลือกใช้บริการยกระดับฐานทางสังคม เป็นต้น

ผลกระทบเชิงลบต่อผู้ให้บริการ (เจ้าของสถานประกอบการ และพนักงาน)

ผู้ให้บริการอาจได้รับผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ “ด้านร่างกาย” ได้รับอันตรายจากการออกแรง
นวดมากเกินไปทำให้ปวดเมื่อย ได้รับความร้อนจากการทดสอบประคบสมุนไพรกับตัวเอง เกิดโรคติดต่อ
จากผู้มารับบริการ “ด้านจิตใจ” ขาดความมั่นใจในทักษะ ประสิทธิภาพการให้บริการ และการสื่อสารกับ
ลูกค้าต่างชาติ เกิดการแข่งขันทางการตลาด ชัดแย้งแย่งลูกค้า “ด้านสังคม” เกิดการแข่งขันที่มี
ประสิทธิภาพ มีการแข่งขันทางการตลาดสูงขึ้น ต้นทุนการให้บริการสูง ราคาบริการสูง ในพื้นที่ที่มีความชุก
ของนักท่องเที่ยวสูง อาจเกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ตามมา สาธารณูปโภคไม่พร้อมรับนักท่องเที่ยว
และ “ด้านจิตวิญญาณ” เกิดความต้องการและเลียนแบบการตกแต่งร้านจากที่อื่น เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถี
ชีวิตของคนท้องถิ่น สร้างค่านิยมและเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ เป็นต้น

ผลกระทบเชิงลบต่อภาพรวมของจังหวัด

ผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของจังหวัด พบว่า เศรษฐกิจ
การแข่งขันด้านการลงทุนสูง ทำให้ร้านที่ต้นทุนต่ำเสียเปรียบต่อร้านที่มีต้นทุนสูงกว่า บริการใช้จ่าย
เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสถานประกอบการด้วยกันเอง การเปลี่ยนแปลงของบุคลากรจะเพิ่ม
อัตราค่าบริการมีราคาสูง เหมาะสมกับเฉพาะบางกลุ่มประชากรเท่านั้น “วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต”
นักท่องเที่ยวปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย เกิดแหล่งมั่วสุม ปัญหาต่างๆ ก่อให้เกิดความวุ่นวาย
ในสังคมมากขึ้น “การสื่อสาร” พนักงาน เจ้าของสถานประกอบการ เจ้าหน้าที่และคนในชุมชน ไม่มีความ
พร้อม และขาดความรู้ในการสื่อสารกับคนกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่เข้าใจ
ไม่ประทับใจ และไม่ต้องการมาท่องเที่ยวอีก ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลง “การสาธารณสุข”
จังหวัดพัฒนา สาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม ไม่ทันต่อความต้องการ ทำให้ไม่สามารถ
อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้

ผลกระทบด้านลบข้างต้น สอดคล้องกับ การศึกษาของ ดวงกลม ตักดีเลิศสกุล²¹ ในด้านการการ
แข่งขันทางการตลาด แย่งลูกค้าหรือพนักงานที่มีฝีมือ ซึ่งพบว่า การแข่งขันของสถานบริการสุขภาพ ส่งผล
ให้เกิดความรุนแรงของการแข่งขันระหว่างบริษัท เกิดการเข้ามาของกลุ่มแข่งขันรายใหม่ สถานบริการยังขาด
อำนาจในการต่อรองกับหน่วยงาน นอกจากนี้ ธุรกิจประเภทนี้ให้บริการไม่มากในจังหวัดขอนแก่น ส่งผล
ให้การศึกษาเน้นที่ผลด้านสุขภาพแบบ 4 มิติ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งสถาน

ประกอบการเพื่อสุขภาพที่ให้บริการครบทุกมิติยังมีน้อย ผู้บริโภคจึงไม่มีอำนาจในการต่อรอง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ²² พบว่า นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เห็นว่าการนวดไทยชาดหาคเป็นเอกลักษณ์ของไทย อาจเนื่องจากเกิดความไม่แน่ใจ และยังไม่เข้าใจว่าอาชีพการนวดไทยเป็นอาชีพแฉ่งของหญิงที่ต้องการขายบริการทางเพศ บางส่วนเห็นว่า ทำให้เสียทัศนียภาพ ทั้งนี้ ข้อเสนออาจอยู่นอกเหนือบริบทของจังหวัดขอนแก่น เนื่องจาก การให้บริการนวดในจังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่เป็นการให้บริการในสถานที่ประกอบการ ที่เป็นสัดส่วน ทำให้ไม่น่าจะพบปัญหานี้ในขอนแก่น นอกจากนี้การวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ยังเสนอ มาตรฐานของความปลอดภัยด้านสุขภาพของผู้รับบริการว่า หมอนวดไทยส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงข้อควรระวังต่างๆ โดยเฉพาะการไม่ควรนวดผู้ที่มีไข้สูง และผู้ที่โรคประจำตัว ทั้งนี้ ผลการวิจัยส่วนนี้อาจส่งผลให้สถานบริการสาธารณสุขเข้ามาช่วยเหลือในการตรวจตรา ดูแล และกำหนดมาตรฐานที่เป็นสากลแก่สถานประกอบการ

นอกจากนี้ ผลกระทบด้านลบส่วนหนึ่ง คือ เรื่องของการสื่อสารกับชาวต่างชาติ พนักงานของสถานประกอบการหลายแห่งยังขาดทักษะภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ส่วนนี้สอดคล้องกับการวิจัยของสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ²² ที่พบว่า นักท่องเที่ยวจีนหรือนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารทำให้ไม่สามารถสื่อสารกันได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรหันมาให้ความช่วยเหลือในการฝึกอบรมทักษะการสื่อสารเบื้องต้นเพื่อลดปัญหาการสื่อสารระหว่างผู้รับบริการและผู้ให้บริการ

3) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการในรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบ ประคบสมุนไพร

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และอบประคบสมุนไพร ได้แก่ อาชีพ รายได้ รูปแบบการเดินทาง การรับรู้ข้อมูลผ่านหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ และการรับรู้ข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพยากรณ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยใช้เทคนิคถดถอย โลจิสติก วิธี Forward Stepwise พบว่า

- นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้สูง ได้แก่ อาชีพข้าราชการ พนักงานบริษัท ธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย มีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ คิดเป็น 8 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป มีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่าผู้ที่มีต่ำกว่าคิดเป็น 7.7 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวเอง มีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวแบบทัวร์ คิดเป็น 8.6 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่รับรู้ข่าวสารทางหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพมีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่า คนที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารผ่านเส้นทางนี้ คิดเป็น 17.3 เท่า

- นักท่องเที่ยวที่รับรู้ข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมีแนวโน้มต้องการรูปแบบกิจกรรม สปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร สูงกว่า คนที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารผ่านเส้นทางนี้ คิดเป็น 3.3 เท่า

ดังนั้น หากทางจังหวัดต้องการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะรูปแบบสปา นวดผ่อนคลาย และ อบ ประคบสมุนไพร ในเขตเทศบาลขอนแก่น จึงควรคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะดังกล่าว

5.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่งผลกระทบต่อสุขภาพน้อยที่สุด และบรรเทาความห่วงกังวลของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประมวลข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ด้านการศึกษา แก่ผู้ให้บริการ
 1. ควรพัฒนาระบบการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องทั้งทักษะ และควบคุมคุณภาพการบริการ อาจทำโดยผนวกเป็นเงื่อนไขประกอบการต่ออายุใบอนุญาต
 2. ควรมีการเพิ่มทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร เพื่อใช้ในการสนทนากับชาวต่างชาติ
 - ด้านการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อหนังสือ สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ และอินเทอร์เน็ต
 3. ให้ข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน อาทิ การถ่ายรูปกับพระพุทธรูป การปฏิบัติตน เมื่อเข้าสู่สถานที่ที่มีข้อห้ามต่างๆ
 - ด้านมาตรฐานการให้บริการ ของสถานประกอบการ
- 4. จัดตั้งเครือข่ายองค์กรท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อร่วมกันพัฒนากลยุทธ์ในการยกระดับการบริการ และพัฒนาบุคลากรทั้งด้านทักษะการให้บริการและการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 5. พัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานสถานประกอบการ

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงมาตรฐานของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพในรูปแบบต่างๆ เช่น นวดแผนไทย การบริหารท่าฤๅษีคีตกคนหรือโยคะ การกดจุดหรือนวดฝ่าเท้า การทำสปา เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาเชิงลึกถึงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

1. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health & Spa). [cited 22 April 2006]; Available from : URL:
<http://www.welcome2thai.com/activities/health/health.th.html>
2. [cited 23 August 2004]; Available from : URL:
http://www.utcc.ac.th/informations/poll/01_11_2002.htm
3. อารัญ บุญชัย และจินตนา คันศรวิฑูร.ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism): จุดขายใหม่ของการท่องเที่ยวไทย.วารสารเศรษฐกิจและสังคม.2546 ; 40,5 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2546).22-27
4. ถนนหนทาง.การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism).วารสารถนนหนทาง.2543. (ธันวาคม 2543). 72-73.
5. วัลยา โอพารัตน์มณี และอารัญ บุญชัย.ท่องเที่ยว : บทบาทการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย.วารสารเศรษฐกิจและสังคม.2546 ; 40,5 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2546).7-11
6. สมทรง รัศมีเผ่า และคณะ. กลยุทธ์การพัฒนการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 2542 ; 8.4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2542).429-440.
7. นวพร หิรัญวิวัฒน์กุล.จิตเวชศาสตร์การเดินทาง.วารสารวิชาการสาธารณสุข.2545 ; 11.4 (กรกฎาคม – สิงหาคม 2545) .420-426.
8. สมชัย บวรกิติ และนิศยา จันทร์เรือง มหาผล. การเดินทางกับผลกระทบต่อสุขภาพ 3.วารสารวิชาการสาธารณสุข.2546 ; 12.2 (มีนาคม – เมษายน 2546) .185-192.
9. บุญเลิศ ศักดิ์ชัยนามนทร์.โครงการป้องกันและควบคุมโรคอุจจาระร่วงอย่างแรงในจังหวัดท่องเที่ยวและจังหวัดชายแดน.วารสารวิชาการสาธารณสุข.2545 ; 12.2 (มีนาคม – เมษายน 2545) .219 -217
10. ศูนย์บริการวิชาการ. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนการท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ อุดรธานี หนองคาย.มหาวิทยาลัยขอนแก่น : ขอนแก่น .2545.
11. สมดี หงส์ไพศาลวิวัฒน์. โอกาสและกลยุทธ์การตลาด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย : กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มเอเชียแปซิฟิก ยุโรปและอเมริกา.วารสารบริหารธุรกิจ 28.2548 ; 12.2 (มกราคม – มีนาคม 2548).1-26.
12. Scott-Samuel A, Birley M, Arden K. The Merseyside Guidelines for health impact assessment. Merseyside Health Impact Assessment Steering Group, Liverpool Public Health. [cited 22 April 2006]; Available from: URL: <http://www.liv.ac.uk/~mhbp/publicat/merseygui/index.html>

13. Harris A. Health Impact Assessment : A Guide to Managing the Research. Nottingham : New Deal for Communities ; 2004. p. 26 - 33.
14. Kwiatkowski, R.E. (Ed) Canadian Handbook on Health Impact Assessment. Volume 1-3. A report of the Federal / Provincial / Territorial Commission on Environmental and Occupational Health. Health Canada. Ottawa. 1999.[cited 22 April 2006] ; Available from: URL: <http://www.hc-sc.gc.ca/ocha>.
15. Kwiatkowski R.E , Gosselin P. Dery L. Health Impact Assessment : Where to Next. Presentation at IAIA International Association for Impact Assessment ; 2001 May 26-30 ; Cartagena: Columbia; 2001.
16. ไพโรจน์ ติธรรนากุล และ สนิท ศิลา.สถิติเพื่อการวิจัยทางการศึกษา.กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริม กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ .2543.
17. นายบุญไธย วรณสุข.การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกและการวิเคราะห์อิทธิพลในการศึกษาปัจจัยต่อความหวังในการศึกษาต่อของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในเขตการศึกษา 11. วิทยานิพนธ์. ปรินซ์จอร์จส์มหาวิทยาลัย. จูฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540
18. ไพฑูรย์ จันทร์.ปัจจัยสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวนอุทยาน (สวนหิน) ของประเทศไทย : กรณีศึกษา วนอุทยานผางาม จังหวัดเลย.ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2546.
19. ศรีเรือน แก้วกังวาล.วัยรุ่นไทยสะท้อนจากมุมหนึ่ง.กรุงเทพฯ: ไอเดียนส์ โดร์.2523
20. ชวลี นีรัตน์ตระกูล.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 4, ฉบับที่ 1 (ม.ค.-เม.ย. 2539), หน้า 43-48
21. ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล.2549.แผนธุรกิจของสถานบริการสุขภาพแบบองค์รวม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปรินซ์จอร์จส์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
22. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.2545. การนวดไทยในแหล่งท่องเที่ยวชายหาด: กรณีชายหาดเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ปี 2545. กลุ่มงานฝึกอบรมการวิจัย หลักสูตรนักวิจัยระดับปฏิบัติการ รุ่นที่ 8 .สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
23. อรวรรณ บุราณรักษ์.2548. วิจัยศักยภาพของการนวดไทยเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในชุมชน. ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาคผนวก

แบบประเมินผลกระทบทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายเหตุแบบสอบถาม/...../.....
 สวัสดิศ๊ะ คัดมัน..... นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ขณะนี้กำลังศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบ
 ทางสุขภาพจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จะขอรบกวนเวลาคุณประมาณ 5 นาที โดยการสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อนำมาพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว
 ที่เข้ามาใช้บริการในพื้นที่ ในฐานะที่คุณเป็นนักท่องเที่ยวซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานดังกล่าว จึงใคร่ขอ
 ความร่วมมือจากคุณในการตอบแบบสอบถาม ข้อมูลจากคุณจะมีคุณค่าอย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 ของจังหวัดขอนแก่นต่อไป ขอขอบพระคุณ

หมวดที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อ	คำถาม	คำตอบ
1	คุณเดินทางมาจากจังหวัด/ ประเทศใด	จังหวัด/รัฐ/เมือง..... ประเทศ.....
2	ปัจจุบันคุณอายุเท่าไร	อายุ.....ปี
3	เพศ(ให้สังเกตแล้วตอบ)	☐ หญิง ☐ ชาย
4	อาชีพหลัก/ลักษณะงาน ประจำของคุณคือ อะไร	☐ 1. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ 2. ธุรกิจส่วนตัว ☐ 3. พนักงาน/ลูกจ้างบริษัท ☐ 4. ค้าขาย ☐ 5. เกษตรกร ☐ 6. แม่บ้าน/ท้อบ้าน ☐ 7. นักศึกษานักเรียน ☐ 8. รับจ้างทั่วไป ☐ 9. อื่นๆ (ไปรกระบุ).....
5	รายได้หลัก..... บาท/ เดือน	☐ 1. ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 2. 5,000-10,000 บาท ☐ 3. 10,000-15,000 บาท ☐ 4. 15,000-20,000 บาท ☐ 5. 20,000-30,000 บาท ☐ 6. 30,000 บาทขึ้นไป
6	คุณเดินทางมากับใครบ้าง	☐ 1. คนเดียว ☐ 2. กับครอบครัว.....คน ☐ 3. กับเพื่อน.....คน ☐ 4. กับหน่วยงาน.....คน ☐ 5. อื่นๆ (ไปรกระบุ).....
7	พาหนะที่คุณใช้เดินทางมายัง จังหวัดขอนแก่น คือ อะไร	☐ 1. เครื่องบิน ☐ 2. รถไฟ ☐ 3. รถโดยสารประจำทาง/รถทัวร์ ☐ 4. รถส่วนตัว ☐ 5. รถบริษัทนำเที่ยว(ซื้อทัวร์มา) ☐ 6. อาศัยรถผู้อื่น ☐ 7. รถเช่า ☐ 5. อื่นๆ (ไปรกระบุ).....
8	คุณจัดการการเดินทางมายัง จังหวัดขอนแก่นอย่างไร	☐ 1. จัดการเดินทางเอง ☐ 2. มากับบริษัทนำเที่ยว ☐ 3. บริษัทนำเที่ยวจัดการให้บางส่วน ☐ 4. หน่วยงานการจัดให้ ☐ 5. อื่นๆ (ไปรกระบุ).....
9	ครั้งนี้ คุณพักค้างคืนที่จังหวัด ขอนแก่นหรือไม่	☐ 1. ไม่ค้างคืนที่ ขอนแก่น (ไปข้อ 12) ☐ 2. ค้างคืนที่ขอนแก่น ระบุ จำนวนคืน (ต่อข้อ 10)

10	สถานที่พักค้างคืนของคุณ คือ	☐ 1. โรงแรม ชื่อ ☐ 2. เกสต์เฮาส์ ชื่อ ☐ 3. บ้านญาติ/บ้านเพื่อน ☐ 4. บ้านพักรับรองของราชการ/เอกชน ☐ 5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
11	วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาจังหวัดขอนแก่นในครั้งนี้ คือ อะไร	☐ 1. ท่องเที่ยว/พักผ่อน ☐ 2. ทักนศึกษา ☐ 3. ประชุม/สัมมนา/นิทรรศการ ☐ 4. ปฏิบัติราชการ ☐ 5. ธุรกิจ/ค้าขาย ☐ 6. เชิญญาติ ☐ 7. รักษาสุขภาพ ☐ 8. ปฏิบัติธรรม ☐ 9. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
12	สิ่งจูงใจในการตัดสินใจมาท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่นคืออะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดู พร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ	☐ 1. ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ☐ 2. ค่าครองชีพต่ำ ☐ 3. มีชนบทประเพณีที่ดี ☐ 4. มีแหล่งท่องเที่ยวมาก ☐ 5. ภูมิประเทศ/ทิวทัศน์สวยงาม ☐ 6. บรรยากาศดี เยียบสงบ ☐ 7. สถานบริการรักษาสุขภาพ ☐ 8. ที่ฝึกปฏิบัติธรรม ☐ 9. ห้างสรรพสินค้าหลายแห่ง ☐ 10. บริการด้านท่องเที่ยวดี ☐ 11. สิ่งอำนวยความสะดวกครบ ☐ 12. การคมนาคมสะดวก ☐ 13. มีความปลอดภัย ☐ 14. มีผู้แนะนำ ☐ 15. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
13	ระหว่างที่คุณอยู่ในจังหวัดขอนแก่นนี้ คุณสนใจไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดู พร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ	☐ 1. บึงแก่นนคร ☐ 2. โฮมบุงมั่งเมืองขอนแก่น ☐ 3. พระมหาธาตุแก่นนคร 9 ชั้น ☐ 4. พระธาตุขามแก่น ☐ 5. ปราสาทเปือยน้อย ☐ 6. เขื่อนอุบลรัตน์ ☐ 7. บางแสน 2/พิทยาศรี ☐ 8. หมู่บ้านไหมไทย อ.ชนบท ☐ 9. พิพิธภัณฑ์ซากไดโนเสาร์ อ.ภูเวียง / อุทยานแห่งชาติภูเวียง ☐ 10. อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ☐ 11. ศูนย์การค้า ☐ 12. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

หมวดที่ 2 พฤติกรรม และ ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ข้อ	คำถาม	คำตอบ
14	คุณมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของคนเองอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดูพร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ	☐ 1. ออกกำลังกายเองที่บ้าน ☐ 2. ไป Sport Club ☐ 3. ออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ☐ 4. ฝึกโยคะ ☐ 5. นวดผ่อนคลาย ☐ 6. ทานอาหารชีวจัด ☐ 7. อบ/ประคบสมุนไพร ☐ 8. ทำสปา ☐ 9. ใช้ผลิตภัณฑ์อาหารเสริม ☐ 10. ใช้ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว ☐ 11. ปรึกษาและอยู่ในการดูแลของแพทย์แผนปัจจุบัน ☐ 12. ปรึกษาและอยู่ในการดูแลของแพทย์แผนไทย ☐ 13. การปฏิบัติธรรม ☐ 14. อื่นๆ(ระบุ).....
15	คุณสนใจหาข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพจากแหล่งใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	☐ 1. โรงพยาบาล ☐ 2. ร้านยา ☐ 3. หนังสือ/สิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพ ☐ 4. โทรทัศน์/วิทยุ ☐ 5. ป้ายโฆษณาแผ่นพับ ☐ 6. หนังสือพิมพ์ ☐ 7. อินเทอร์เน็ต ☐ 8. ญาติ/เพื่อน ☐ 9. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
16	ในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น คุณต้องการรูปแบบกิจกรรมการดูแลสุขภาพ อะไรบ้าง (โปรดเรียงลำดับ 5 ลำดับแรกและให้เขียนหมายเลขลำดับ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดู พร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ	☐ 1. ออกกำลังกายในโรงแรม ☐ 2. ไป Sport Club ☐ 3. ออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ ☐ 4. ฝึกโยคะ ☐ 5. นวดผ่อนคลาย ☐ 6. ทานอาหารชีวจัด ☐ 7. อบ/ประคบสมุนไพร ☐ 8. ทำสปา ☐ 9. เข้าค่ายปฏิบัติธรรม ☐ 10. รับบริการเสริมสุขภาพ ในโรงพยาบาล ☐ 11. อื่นๆ(โปรดระบุ).....

17. มีโอกาสจะเกิดสิ่งใดได้บ้างหากคุณไปรับบริการ..... ซึ่งคุณต้องการในลำดับแรก (ดูคำตอบจากข้อ 16) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดูพร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ

- เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ
 เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี
 อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดฝุ่นละออง/ควัน
 ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย ได้รับความรังสี/ ความร้อน ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก
 ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ เสี่ยงค้างอาจส่งผลกระทบต่อเชื้อแก้วหู อื่น ๆ ระบุ.....

18. มีโอกาสจะเกิดสิ่งใดได้บ้างหากคุณไปรับบริการ..... ซึ่งคุณต้องการ ในลำดับที่สอง (ดูคำตอบจากข้อ 16) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ผู้สัมภาษณ์อาจจะให้นักท่องเที่ยวดูพร้อมกับอ่านให้ฟังทีละข้อ

- เกิดความกังวลใจเพราะไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ ได้รับโรคติดต่อจากผู้ให้บริการ
 เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น ผื่นแพ้จากการสัมผัสสารเคมี
 อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดฝุ่นละออง/ควัน

- ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย ได้รับรังสี/ ความร้อน ได้รับสารปนเปื้อนจากโลหะหนัก
 ท้องเสียจากอาหารเป็นพิษ เสียงดังอาจส่งผลต่อเยื่อแก้วหู อื่น ๆ ระบุ.....

19. ในกรณีที่จะมีการพัฒนาบริการหากคุณไปรับบริการ..... ซึ่งคุณต้องการในลำดับแรก (ดูคำตอบจากข้อ 16) ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาใช้บริการมากขึ้น คุณคิดว่าจะทำให้เกิดผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพอย่างไร

ลำดับ	ผลกระทบ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ยังไม่มี ความเห็น
1	จะทำให้ชุมชนมีอาชีพใหม่เพิ่มขึ้น			
2	จะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น			
3	จะมีการกระจายรายได้ในชุมชน			
4	จะทำให้คุณมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพ สูงขึ้น)			
5	จะทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอกมากกว่าพึ่งพาตนเอง			
6	สาธารณูปโภคเช่น ไฟฟ้า ประปา และคมนาคม จะมีความสะดวกมากขึ้น			
7	คนในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกัน			
8	คนในชุมชนจะให้คุณค่าทางวัฒนธรรมมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ			
9	วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป			
10	คนในชุมชนจะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น			
11	คนในชุมชนจะเกิดความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน			
12	คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น			
13	คนในชุมชนมีโอกาสพบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก			
14	คนในชุมชนมีความเครียดเพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ			
15	บริการด้านสุขภาพจะดีขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว			
16	ชุมชนจะมีปัญหาโรคติดต่อมากขึ้น เพราะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น			

ขอขอบคุณในการสละเวลาให้ข้อมูล

10 minutes Questionnaire:

Impacts of health tourism

No.....

Hello, my name is, student from Khon Kaen university. Right now, our faculty is doing a research in title "Situational and impact of health tourism". The aims for this interview are to develop the health tourism package in Khon Kaen province to provide the best level of satisfaction of all tourists. As you are a tourist who would be the most important part of this research, so we would like to invite you and ask for your help to answer the 10 minute questionnaire. The information that we have obtained from you would be very valuable which later would be used as background information for the development of health tourism in this province. We would like to thank you in advance and we're really appreciate it.

Section 1 General information (1-13)

No.	Question	Answer
1	Where are you from?	Province/State/city..... Country.....
2	How old are you?	Age.....years
3	Gender (from observation)MaleFemale
4	What is your career? / kind of job that you're doing1. Government officer 2. own business3 Employee 4 Merchandise5 Agricultural work 6 housewife7 Student 8 General work9 Etc (please indicate.....)
5	Approximate income.....Baht per month (may put the US\$ first and then recalculate later)1. Below 5,000 2. 5000-100003. 10000-15000 4. 15000-200005. 20000-30000 6. more than 30000
6	Who did you accompany with?1. Alone 2. with family.....person3. With friendperson4. with your companyperson5. Etc, (please indicate.....)

7	What is your transportation taking you to Khon Kaen?1. Airplane2. train3. Bus4. personal car5. Vehicle of tour company6. other person's car7. rent car8. Etc, (please indicate.....)
8	How did you manage or plan the trip to Khon Kaen?1. by yourself2. by touring company3. Some part was taken care by touring company4. by your company5. Etc, (please indicate.....)
9	Are you planning to stay overnight in Khon Kaen?1. No, (go to No.12)2. Yes, please indicatenights (go to no.10)
10	The place that you have planned to stay overnight is1. Hotel please name.....2. Guesthouse please name3. Friend or relative's house4. Government official residence5. etc, please indicate.....
11	What's your main purpose coming to Khon Kaen this time?1. Travelling2. Sightseeing3. Conference/ seminar4. working for the government5. Business6. visiting relatives7. health care8. meditation9. etc, please indicate.....
12	What is your motivation to decide Khon Kaen as a destination for your travelling? (could give more than one answers)	...1. Historical background ...2. Low living expenses ...3. Interesting tradition ...4. Several places to visit ...5. Beautiful sceneries ...6. peaceful environment ...7. Good health care services ...8. meditation ...9. Several department stores ...10. good touring services ...11. Several convenient facilities ...12. Convenient transportation ...13. Safety14. recommended from someone

13	<p>During your staying in Khon Kaen, where do you plan to visit? (could give more than one answers)</p>	<p>...1.Kaen na korn park ...2.Home mun mong museum 3.Royal temple ...4. Phra That Karm Kaen 5.Poei Noi Castle ...6.Ubonrat Dam 7.Pattaya 2/ Bang Sang 2 8. Silk village (Chonabot) ...9.Dinosaur Fossil Museum/national park,Phuweing ...10. Phu Pa Man National Park ...11.Shopping Mall 12.Etc, please indicate.....</p>
14	<p>Section 2 Tourist's behavior and impacts of health tourism (14-19)</p> <p>What is your self care behavior or activities that usually do for your health improvement? (could give more than one answers)</p>	<p>....1. exercise at home ...2. go to sport club 3.exercise at the park 4. Yoga practice 5.Relaxing massage6.bio-organic consumption 7.herbal perfuming therapy 8.health care spa/aroma therapy 9.Taking supplementary food 10.using enriched skin products 11.Consulting modern physician 12.Consulting Thai traditional healer 13.Meditation 14.Etc, please indicate.....</p>
15	<p>What are the sources of health care information that you normally use? (could give more than one answers)</p>	<p>....1.Hospital 2.drug store 3.Book/ health publication 4. Television/radio 5.Brochure/handout 6.Newspaper 7.Internet 8.relative/ friends ...9.Etc, please indicate.....</p>
16	<p>During your staying in Khon Kaen, what kind of health care activities that you would like to have? (give 5 ranking answers and specify the rank number)</p>	<p>....1. exercise in hotel 2 go to sport club 3. exercise at the park 4.Yoga practice 5.Relaxing massage6.bio-organic consumption 7.Herbal perfuming therapy 8.spa/ aromatherapy 9.Meditation camp 10.attend health care service in hospital 11.etc, please indicate.....</p>

17. What are the adverse effects that you may face after you receive service that you have chosen in the first ranking of No. 16 which is ? (could give more than one answers)

-concern due to low quality of service
-receive infectious disease from service provider
-more painful occurred
- rash from contacting with chemical
-allergy/ cough/ asthma from smelling
-allergy/ cough/ asthma from dust or smoke
-get hurt from waste water ... radiation/ heat
-receive contaminant from heavy metal
-diarrhea from food poisonous ...loudness affecting ear membrane ...etc, please indicate.....

18. What are the results that you predict to face after you receive service that you have chosen in the second ranking of No. 16 which is ? (could give more than one answers)

-concern due to low quality of service
-receive infectious disease from service provider
-more painful occurred
- rash from contacting with chemical
-allergy/ cough/ asthma from smelling
-allergy/ cough/ asthma from dust or smoke
-get hurt from waste water ... radiation/ heat
-receive contaminant from heavy metal
-diarrhea from food poisonous ...loudness affecting ear membrane ...etc, please indicate.....

19. In case that the health care activities that you have chosen in the first ranking of No. 16, which is, it is developed as a recreational place for health tourism package. In your opinion, what would impact to economy, society and people health?

No.	Impacts	Agree	Disagree	No comment
1.	Provide new job for the community			
2.	Increase income in community			
3.	Provide more income distribution			
4.	Tourism would have higher living expenses			
5.	Community is more dependent to external environments			
6.	More convenient public facilities such as electricity, water, transportation			
7.	Create more competition in community which lead to have more conflicts			
8.	Members in community will become more materialistic, and give less priority to mental value			
9.	Lead to change of its own culture and tradition			
10	Members in community tend to accept and copy external culture or tradition			
11	Members in community will become more united and more help of each other			
12	Members in community have more opportunities of learning other language			

13	Members in community have more opportunities to meet foreigners leading to have wider vision of members			
14	Members in community are more stressful due to owning businesses			
15	Better health care service to serve tourists			
16	Community would face more infectious disease because of more tourists come into the community.			

Thank you very much for contribution of your time and have a nice day in Khon Kaen

แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (นวด สปา)

1. ในการพัฒนาให้บริการนวดผ่อนคลาย / สปา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ท่านคิดว่าผู้รับบริการ อาจจะประสบปัญหาในประเด็นต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	อาจจะมี	ไม่มี	ความคิดเห็น
• สุขภาพกาย			
เกิดอาการปวดเพิ่มขึ้น			
อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น ควิน แท้ สารเคมี			
ได้รับโรคติดต่อจาก ผู้ให้บริการ			
ได้รับรังสี / ความร้อน			
ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย			
ค่าใช้จ่ายที่สูง			
อื่น ๆ เช่น อาการจากโรคประจำตัวของผู้รับบริการ กำริบเอง			
• สุขภาพจิต			
เกิดความกังวลใจ เพราะไม่แน่ใจในคุณภาพบริการ			
หวาระแวงที่สถานที่ไม่ปลอดภัย ไม่สะอาด			
หวาระแวงในทักษะการให้บริการที่ถูกต้อง เหมาะสม			
ระแวงปัญหาสุขภาพของผู้รับบริการ			
• สุขภาพสังคม			
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)			
คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น			
การสื่อสาร พบปะนักท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันโลก			
ปัญหาสาธารณสุขโลก เช่น ไข้หวัด ระบาด และคณนาม			
คนในชุมชนจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกัน			
• สุขภาพทางปัญญา (จิตวิญญาณ)			
คนในชุมชนจะมีค่านิยมด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ			
จะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก			
วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป			

เกิด
อา
สา
ได้
ได้
ได้
เคร
อื่น
คน
อื่น
จะ
กดู
กา
รู้เ
ปดู
กดู
กดู
ค้า
จะ
วัด

2. ในการพัฒนาให้บริการนวดผ่อนคลาย / สปา เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ท่านคิดว่าผู้ให้บริการ
 อาจประสบปัญหาในประเด็นต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิด	อาจจะมี	ไม่มี	ความคิดเห็น
<ul style="list-style-type: none"> • สุขภาพกาย 			
เกิดอาการปวดเมื่อยเพิ่มขึ้นจากการทำงาน			
อาการภูมิแพ้/ ไอ/หอบ จากการสูดดมกลิ่น ครีมน้ำหอม			
ได้รับโรคติดต่อจาก ผู้รับบริการ			
ได้รับรังสี / ความร้อน			
ได้รับอันตรายจากน้ำเสีย			
เครื่องมือไม่เพียงพอ			
อื่น ๆ ระบุ			
<ul style="list-style-type: none"> • สุขภาพจิต 			
คนในชุมชนมีความเครียดเพิ่มขึ้นจากการประกอบธุรกิจ			
อื่น ๆ ระบุ			
<ul style="list-style-type: none"> • สุขภาพสังคม 			
จะทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (ของแพง ค่าครองชีพสูงขึ้น)			
กลุ่มผู้ประกอบการ ได้เรียนรู้ภาษาต่างถิ่นมากขึ้น			
การสื่อสาร พบปะนักท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มผู้ประกอบการ รู้เท่าทันโลก			
ปัญหาสาธารณสุขโลก เช่น ไข้หวัด ระบาด และคนนอก			
กลุ่มผู้ประกอบการจะเกิดความขัดแย้งจากการแข่งขันกัน			
<ul style="list-style-type: none"> • สุขภาพทางปัญญา (จิตวิญญาณ) 			
กลุ่มผู้ประกอบการจะมีค่านิยมด้านวัฒนธรรมมากกว่าคุณค่า ด้านจิตใจ			
จะมีการรับและเลียนแบบวัฒนธรรมภายนอก			
วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงไป			

3. หน่วยงานที่ควรบทบาทในการช่วยเหลือ หรือ บรรเทาความเดือดร้อนจากปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการประกอบกิจการนวด สปา

หน่วยงาน	บทบาทในการช่วยเหลือ
ส่วนบริหารราชการจังหวัด เช่น อบจ. อบค.	
สถานบริการสาธารณสุข	
สถานศึกษา	
การท่องเที่ยวจังหวัด	
สำนักสิ่งแวดล้อม	
แรงงานจังหวัด	
อื่นๆ เช่น	

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น